

קְלֹאַב

פְּלִשְׁתִּים

קְרָבְלִימָן

בְּיַשְׂרָאֵל וּבְתִפְצֹות

חוברת ג'

חול אביב, ז' אב תשכ"ח,
1 בוגו סט 1968

ה ח ו כ ג

מס' העמוד

		במקום הקדמה - המערכת
2		לו כולם היו כמוות... - מנוס גולדנברג
5		ביטאות שלחו - קרמניץ; י. ברגמן - מכתב מקרמניץ
6		בשל זוג שטייען-בנימין ברשף
8		אישים לידיו קרמניץ - י. רוכל
10		ד"ר מארק ב"ץ; ד"ר זאב חסיד.
10		פעולות הסעד - שמואל טיטלמן
		והדרת פני זקן - מ.ג.
11		דוד רוביין, אלעזר בריך
		<u>קשרים עם בני עירנו שבחו"ל</u> - מ.ג., י.ר.
		מחטב מארגנטינה, בקורו של זאב שנידר, בקורו של יצחק
		ווקמן, אורחים מארגנטינה, סכומים שנחקרו מהו"ל,
20		שנה לארגון בארגנטינה, ברוכים הבאים - מקום דסרי,
		דוד רפפורט
15		<u>ביום השנה לנפילתם של בניינו</u> - מ.ג.
		יעל ירוזן; אבשלום צידון; אלי רגב.
16		<u>הלו לעולם</u> - דברי זכרון לנפטרים - מ.ג.
		צירה ברנסטין, אלה גריינברג, אברהם פינייר,
		שרה פרידל, רוחמה רוכל.
18		<u>פסיפס</u> : יוסף אבידר, משה כגן, קבלת אורחים, טבלת זכרון.
		בעריכת החוברת לקחו חלק: מנוס גולדנברג, יצחק רוכל, מרדיי אוות-יקר,
		אברהם ארgeomן, יהושע גולדברג, שמואל טיטלמן.
		עצב גראפי: הח' ארgeomן.
		תרגומים - ע"י מ. גולדנברג, רחל נדייר, ש. טיטלמן, י. רוכל.

מח'יר ה'חנוכה - 2 ל"י

תל-אביב, ז' אב תשכ"ח
דעם 1-טן אוגוסט 1968

א י נ ה א ל טזיניט

- 19 אנשטיינט אן, אקדמיה - די רעדאקייע
20 זכרוניות פון דער קהלה קדושה קראמעניז - מענדל מאזען
26 קעמאפפאנדייק געטאָס - קראמעניז - יוסף בערגמאָן
- 27 מאיסיִי באַרְיִסְאּוֹוִיטְשָׁס גָּאלְדְּפָאָרְבָּ - יָוָסְפָּ פָּאָק
30 פָּערְזָעְנְלִיבְּקִיטְן פון קראמעניזער אָפְשָׁטָאָס - יִ. רָוְכֵל
ד"ר זאב חסיד; ד"ר מארק בץ.
31 אונדזער הילפס טעטיקיט - שמואל טייטעלמאָן
32 והדרת פני זקן - מ. גָּאלְדְּעַנְבָּרְג
דוד רובין, אלעזר בריך
34 פָּאָרְבִּינְדוֹנְג מיט אָונְזָעַרְעַ לְאַנְדְּסְלִיְּט אַיְן אָוִיסְלָאָנְד - מ.ג., י.ר.
בריוו פון אָרְגְּנְטִינְע - מְרְדְּכִי בַּצְעָן, דער קראמעניזער פָּאָרְאַיְּן
איַן אָרְגְּנְטִינְע פִּיעְדְּסְט זִיְּן צוֹוָאנְצִיךְ יַאֲרִיךְן יַוְבִּילְעָאוּם;
באֶזְוֹךְ פון ווֹאָלָף שְׂנִיְּדָעָר; באֶזְוֹךְ פון יְצָחָק ווֹאָקְמָאָן;
געסט פון אָרְגְּנְטִינְע; תְּרוּמוֹת פון אָוִיסְלָאָנְד; ברוכיכים הבאים:
מאקס דעסער; דוד לאָפָּאָפָּאָרט.
39 צום יַאֲרִצִּיְּט פון די גָּעְפָּאָלְעָנָע זִיְּן אָונְדָזָעַרְעַ - מ.ג.
יעל יְרוֹן; אַבְשָׁלוּם צִידְוָן; אלֵי דְּבָב
41 הַלְּכָו לְעוֹלָמָם - צו זִיְּיָעָר אָנְדָעָנָק - מ.ג.
צירה בערנשטיין; בעלא גָּרְיְנְבָּרְג; אברהם פִּיעְרָה; שרה פרידעל;
רוחמה רוכל.
43 צוֹלִיב אַ פָּאָר שְׂטִיוּוּלְעָטָן - בְּנִימִין בָּאַרְשָׁאָפָּה
-
- אנטיליגענוּמָען איַן אָרוּיסְגָּעָבָן די העפט האָבָן: מאָנוֹס גָּאלְדְּעַנְבָּרְג,
יְצָחָק רָוְכֵל, מְרְדְּכִי אַתְּקָעָר, אַבְרָהָם אַרְגָּמָן, יְהוֹשָׁע גָּאלְבָּרְג, שְׁמוֹאָל טִיטְעָלָמָאָן.
גראָפִישׁ טִיל - דָוָרָךְ אַרְגָּמָן.
איַבְעָזָעַצְוָנָג - מ. גָּאלְדְּעַנְבָּרְג, רָחֵל נְדִיר, ש. טִיטְעָלָמָאָן, יִ. רָוְכֵל.

"למערכת קול יוצאי קרמניצ'"

חברים יקרים!

תודה מקרוב לב על החוברת מס' 2 שלחתם לי, מאה ה' ווקמן קיבלתי את הראשונה, שתיהן נאות מאד. ניחוח עירנו קרמניצ' עולה מכל שורה הכתובה על ידיכם. צללי נוסטלגיה מעברנו הלא רחוק כל-כך כאילו משאלטים ועוטפים אותן כשלית ביום-כפור בתפילה "כל נדרי", בקראי את המאמרים הקצרים על עירנו שטופת דם ודמע !!

ידידים יקרים !

החוורת שנשלחה על ידכם קרבה אותה לקרמניצ' החביבה עלי.

מספקה עובדה זו כדי לאחל לכם "ישר כח". אני חוזר ומדפדף בחוברת בהתרגשות רבה, בהתקלי בשמות של ידידים ומקרים מזמינים עברו.

... כן, בני עיריי החביבים !

כשראק ראייתי את הכותרת "קול יוצאי קרמניצ'" נחגלהה בפני קרמניצ' שלנו עם האותיות המוזהבות מעל בית הכנסה הגדול "בית קדשו וחפארתנו", ויתר בתיה-הכנסה ובכל אותם הפרנסים העוסקים בארכוי צבור, וכן "יברייסטקה依依 אוטשייליטשע" - (בית הספר היהודי) ומדרגות ביהו של ר' נחמן השען שהתחבבו משם מה על העגולונים, ושם הרגינו עצם בנוח, ועוד הרבה חמשוניות אחרות הקרובות ללבבי.

החוורת שלכם היא נחרמת. אני שמח לקרוא בה ולהרגיש את עצמי כחלק מקרמניצ' היהודית. אחדים מהמאמראים גרמו לי צעד עד כדי דמעות.

מן הראו לציין שגם בימים גורליים אלה, בהם נתוננים בני עירנו בישראל, הם מצאו את הזמן והסבלנות להוציא לאור את החוברת "קול יוצאי קרמניצ'", המקשורה אותנו עם כל בני עירנו באשר הם, על ידי כך מחזקת היא ומגבירה את "זכר קרמניצ'".

תודה על חוות "קול קרמניצ'" ועל פרסום הדברים המעניינים על אמוץ קהלהך. מובטחני שהדברים ימצאו הד בקרוב יוצאי קרמניצ'.

ישר כחכם לקריית העליה שהפניהם אל יוצאי העיר שבחוץ-לארץ.

בהתורה
ובברכה,

גדעון האווזנר

כolumbia המהדיים המגייעים אלינו מאת קוראי חברות-קרמניץ בארץות שונות. הריגוש
הכם הזה של אחינו יוצאי קרמניץ מלאה אותנו בעבודתנו ומשמש דחף להופעת הסדרה של
חברות אלו, להגברת הקשר בין בני עירנו באשר הם שם.

- - -

חומר רב נצבר בשבייל חברה זו, ולא פחות מזה צפוי לחברות הבאות. לבן שיניינו
הפעם מנהגנו ונחנו אמרים אחדים בשפה אחת בלבד, ואחדים תרגמו רק באופן חמוץ, וזה
כדי שהחברה לא חרג מגבולות אופטימליים. עם זאת אנו ממליצים בפני קוראיינו שיעיינו
גם בחומר שנייתן רק בשפה אחת.

- - -

את החברה ג' אנו מגישים לקרה יום האזכרה השנתית לקדושים קרמנץ, ושלוחים אורה
בדואר יחד עם הזמנה לאזכרה.

החברים מתבקשים להעביד ככל הකדם את מחיר החברה -2 ל"י יחד עם החוב בעד
חברות הקודמות.

המערך

- - -

מנוס גולדנברג

לו כולם היינו כמות . . . .

(כיצד ניצלה נערה יהודיה בקרמניץ ע"י כת האבנגליסטים, המכוננים "שטונדייטים")

בכל ספרי האימה על חייהם ומותם של בני-עירנו ביום הכיבוש הגרמני מזדקף בכל
סיווטו היחס העוין מצד האוכלוסייה הנוצרית אל שכיניהם היהודיים, בולתת "השמה לאיד".

על רקע קודר זה, מאיר באור משנה המעשה של אחדים מבני עירנו וסבירתה להצלחה
חיי ילדה יהודיה.

מי הם האנשים האלה, שסיכנו את חייהם וחיה בני משפחתם למען הדבר הזה?

היו אלה פשוטי עם, שבחוותיהם אחרי אליהם אמת, מרדו בכנסיה הפרטבוסלאבית על
כמריה וסמליה ועברו למחנה האבנגליסטים. הם סבלו לא מעט כתוצאה מזה, והיו מנודדים
ונלעגים על ידי שכיניהם ואף קרו ביהם, שהיו מכנים אותם בשם "שטונדייטים" ואת תורתם
"שטונדה". כנוי של גנאי. רבים מאתנו זוכרים עוד את אותו הבית מאחוריו הפ.ק.או.,
בו היו האבנגליסטים מחכמים ביום ראשון וחג בעלי כמרים ובלי איקוניון. הם זוכרים
ובודאי גם את התפילות והמזמורים שהיו שרים בחתלהבותם ובדבוקות גדולה, אחרי שבוע של عمل.

את תאור המעשה שמעתי לפניו כ-12 שנה מפי אשה צעירה, בתל-אביב. ישבה אז על ידי רינה ברנסטайн ז"ל ושניינו הקשנו לדבריה שנאמרו בהתרגשות רבה, כשהיא חיה מחדש את כל מה שעבר עליה.

לצערי הרבה, לא נשמר בידיינו שמה וכתובה של האשה הזאת.

את ספרה אני מוטר (בגוף ראשון) כפי שרשותיו מפה.

* * *

בגיטו רדזיבילוב, כמו בכל הנסיבות, קוצר הרעב מדי יום ביוםו את קצירו. כדי להחיות את נפשותיהם של בני משפחתי היחי אני, הנערה בת ה-13, מחרבת ל עבר הטני של חומר הגיטו ושם אצל גוים מקרים היחי משיגה איזה מהם מצרבים ומביאה מזור סכנת נפש הביתה.

פעם בשובי מסירד זהה, הודיעו לי אימי וסבי שעומדים לחסל את הגיטו ביוםם הקרובים ביותר, והם דרשו בחוקף מני שאברהם. עשיתו בעצמם ובלילה הגעתו לביתו של אברם ממכרינו. הוא החביא אותו בתוך ערימת חציר שהצדו. בוקר ערכו גרמנים אצלו חיפוש, הם חטטו בערימה בעדרת קלישון אולם למזל לא פגעו בו.

האבר פחד להחזיקני אצלו והעביר אותי לביתה של עוזרת הבית שלו לשעבר, אבנגליסטית. אחרי שהייתי אצלם הגיעו אליה במ-עירי שבכל דמתה לאוקראינית. את שתינו לא יכלו להחזיק שם, לבן עברנו לבית עזוב. אבל כשהתחללו החלטושים בכפר החלטנו להפרד.

האבר שהשתירנו בערימת החציר הוריד אותי לתוך באך בשדה. הוא חפר כור באחד מקירותיה ובו שכבות ביום. בערבים הוא היה מעלה אוטו ונוחן לי לאכול.

יום אחד שמעתי קולות בפתח הבאך. היה זה דו-שייח בין שני גרמנים. פתאים נשמעו יריות ושריקות כדורים. הגרמנים ירו לתוך הבאך. אך הכוח הגן עלי מפיגיהם. אחרי שהגרמנים הסתלקו החלו הרועים לזרוק לתוכה אבניים כבדות. המשכתי לשbat במקום מחובאי זה עוד מספר ימים. אולם לאבר נודע שמייטהו משכנייו ניגש לבנות בית בקירות מקום, אז העביר אותי לכפר קרייגי, לביתה של אשה אבנגליסטית בשם פולטורק. היא מצדה העבירה אותי זמן קצר לאבנגליסט אחר בכפר מוקרי הסמור. טמו היה טבצ'וק. בנו היה בנדרוביץ' (בנדראה היה מנהיג אוקראיני לאומני שישתף פעולה עם הגרמנים בהשמדת היהודים). טבצ'וק החביא אותי باسم התבוואה שלו. בנו היה בא לעתים קרובות לאטם לקחת חברואה. כל היום שכבתי שם בלי חנוועה ובטזום, ובערב היו מביאים לי תפוחי אדמה. פעם הקשתי לשיחתה בין הבן והאב. הבן שאל את אביו אם זה נכון שהוא מחייב יהודיה. האב כאבנגליסט לא יכול היה לשקר ולבן שתק. רעדתי כולי, טיני נקשו. פחדתי נורא, שהבן ישמע את נקיטתו שיני בתחום הדממה ששרה ברגע ההוא באטם.

שבוע אחרי המקרה הזה הגיעו לביתו של טבצ'וק סנדLER נודד, אבנגליסט מקרמניץ בשם אולינייניך, טבצ'וק סיירלו שנמצאת אצלו נערת יהודיה. שניהם באו לאטם האפל ולאור הנר נגלה להם המראה שלי שהיה בודאי איום, כי כולם, שנייהם וגם בני המשפחה, שבפעם הראשונה ראוני נסגו בבהלה. נראה היה שהם היו מזועזעים.

אולינייניך הציע לטבצ'וק להעבירני לקרמניץ. ביום הראשון הקרוב השכיב אותו טבצ'וק בעגלתו ובכיסה אוחז בקש, על ידו הוא הושיב את בתו, כדי שלא יהיה מקום לטרםפזטים.

טכום כספר . אחרי כך אמר לי שהוא יודע היבט את מצבו העgom של אולינייניך ומצא בין הנוכחים אדם אחד שהסכים לחתני לבתו, לכפר אשר בקרבת רדזיבילוב. מובן, שנאהותי בהצע, זו וברתאי לביתו. באוחו כפר, בית גיטו, התחבאו כמה יהודים. מאחרי הביאני אליהם כדי להכירים. היתה זו משפחה גדולה, בשם טרניצק, מרדזיבילוב (האהה - בת קרמניץ). אף כעבור זמן קצר גילו אותם הגרמנים והוציאו את כולם להורג. כשהנוודע לי הדבר - חליתי שוב. בבתו של אבנגלייט זה, בכפר ליד רדזיבילוב, התחבא עט אשר הגיעו הרוסים, אז החזיר אותו מאחרי לקרמניץ. אף הרוסים היו שם רק יומיים, ומשעוזבו, חזרו הגרמנים. אחריו כך הביאו ניגזר בו היו כמה נזירות. הם הלבישוני אחת מהן. עברו בשבעיים ושוב הגיעו הרוסים.

אשרו של אולינייניך באה איז למנזר והוציאה אותו. הרוסים החילו לחזור את מצביו. רגלי היו נפוחות, נשענתי על מקל, קוילי היה מוזר, כי חדשים רבים לא דברתי, גם לא במנזר, כי פחדתי שיכירו כי אני יהודיה.

בעיר היו הרבה בתים ריקים, ושיכנו אותו באחד הבתים, שם פגשתי יהודי בשם יוסף מרגולית, בן 30 בערך. הוא התחבא כל הזמן ליד שומסק בכפר. אחיו הצלח להמלט לרוסיה. הוא כנראה היה משפחת קצבים. וכן נפגשתי עם בחור אחד גבוה וצנוע במקל, שהתחבא כל הזמן במערה בהרים. הייתה בקרמניץ בחודשים אחרים גירוש הגרמנים.

האבנגלייטים הביאו או כל לאלה שנשארו בחיים. התחלכנו בעיר חופשיים ואז באתי לאולינייניקים להודות להם על כל מה שעשו למעןינו. באותו רגע נכנסה השכינה שהיתה אופה לחם, היא ראתה פתאות שהכלב קופץ ותרפק עלי ואז אמר אולינייניך בנווכחותה: "הנה הכלב הזה לא היה מתקרב אליו כשהתחבאת כאן ועכשו הוא קופץ עליו". הכלבים יותר טובים הם מבני אדם".

אחרי זה נסעתי לרדזיבילוב ועבדתי שם בדוראר. עלה בידי בחקופה ההיא להציג את מנהיג האבנגלייטים שנאסר על ידי השלטונות הרוסיים. היהודים היו אז בעלי זכויות יתר ויחד עם אחרים עזרתי לו بما שرك אפשר היה.

— — —

שם הסיפור. איןני יודעת מה הם עיקרי האמונה של כת האבנגלייטים. אף יודעת אני שבקרב האנשים הפשוטים והחמיימים האלה, נשמר רגש אנושי גם בזמן שהמשטמה והרצח השתוללו מסביב, ואני חבה להם את חייו.

— — —

יוסף ברגמן

גיטאות שלחמו. קרמניץ

(הודפס בירחון "סאוועטיש היימלאנד", מוסקבה, מס' 4, אפריל 1968).

קרמניץ. עיר גדולה יחסית בפלך טרנופול שבאוקראינה.

בעיר זו התקיימים ארבען מחרת של נוער, מאורגן יפה, שהצליח להצטייד בנשק ואיפלו בחודשות ברמניות שאיפשרו לחבריו חופש-חנוכה. האירוגן תיכנן לפתח בקרב נגד

עם חסيبة הגענו בשלום לקרמניצ'יק הסנדר האנגלייסט, היה זה בית עני ביוחר, מלא ילדים קטנים. כלבם התנפל עלי בשצף קצף, אך עד מהרה השלים עם נוכחותי ו אף היה עולה לתנור לארכח עמי לחברה. מוקמי הקבוע היה על התנור, אך כעבור ימים אחדים החברר שדרוש גם מקום מחסה "אלטראנטיבי". אחת לשבעה היתה באה אליהם שכנה לאפות לחם בתנור של אולינייניק, ומה ייעשה בי באותו יום? בהתייעצות משפחתי הוחלט לחפור בור ברצפת החמר, שם הורידו אותו וכיסו את הבור. שדר שם מחנק גורא והנרד שהדלקתי כבה מהוסר אויר. סבלתי גוראות מהחום ומהחנק וכל רגע חשבתי שאתפרץ החוצה וייה מה שיהיה. אך המחשבה שהגרמנים יחפזו עצמה בעדי. מוקמי הקבוע היה על התנור, אך בבוא השכנה לאפות לחם - הייתה יורדת לבור.

והנה צרה חדשה. הגרמנים החלו במקודם אחרי אוקראינים צעירים כדי לשלוחם לעבודה בגרמניה, ובאחד הימים הגיעו במפתח אל השכונה של אולינייניק, מעלה בית הקברות היהודי, בסביבות ההר צ'רץ'. לא היה כבר זמן להוריד אותו אל תוך הבור ולכסותו, וכך החביאו אותו מתחת שולחן וכל תשעת הילדים של אולינייניק התישבו מסביב לשולחן כדי להסתירני. ילדים אלה ידעו לשמור בסוד את דבר המצאי אצלם, מבלתי לגלוות זאת לחבריהם הקרובים ביותר, במשך כל הזמן.

באחד הימים חליתי קשה ושבתי על התנור כשלג גופי נפוח. והנה הופיעו שוב הגרמנים "החותפים". אשתו של אולינייניק סייפה להם שאני בתם האילמת, חולה מאד. הם הציצו על התנור, עשו עליים בונאה רושם קשה, ובחנו עת ידי שהבייה בוז ותוועה הסתלקו מהבית חייש מהר.

כך עבר חודש ימים, לא יכולתי לשחות שם עוד, ראייתי שם בעצם רעבים ללחם. אשתו של אולינייניק יצאה לכפרים לבקש אוכל ואני נלויתו אליה. בדרך פגשתי אשה אנגלייסטית שהכרתיה ברדזיבילוב, היא לקחה אותה לביתה והצעה לי שאסרווג לה אפודה. ישבי בעליית הגג ועשיתי את מלאכתו, והנה באה בדיצה שכנה שלהם ובישרה לנו בבהלה שמחקרים לבית חוליה של שני גרמנים ושניים באנשי המשטרה האוקראיניים.

התעתפה במטפת ראש ויצאתי נגדם. הם לא שמו לב אליו. בקרבת המקומם היתה תחנת קמח עזובה, שכבתה בה כל היום, כשזרתיה לבעלת הבית שלי סייפו לי כי הגרמנים חיפשו בכל הבית וזהו סימן שמשיכו הלשין.

הצעתי לבעלת הבית שאגמר בכל זאת את סריגת האפודת והיא הסכימה.

היא היתה מביאה לי למקום מחבואי שבعليה את האוכל, ואת הצרכים עשיתי בDALI, שהיתה מריקה אותו כל יום. לא ידעת אפילו מי הם בני משפחתה, אך היה לי טוב שם כי יכולתי להציג דרך החלונות החוצה.

שלווה שבועות טרגמי, וכשגרתוי הצעה לי האשח לחזור אל בית אולינייניק. ואכן כך עשיתי. בעלת הבית עצמה ליוותה אותו ולקחה אותו גם בשビルם לחם וקמח. אצל אולינייניק קיבלו אותו יפה, אולם לא הימי שהרבה זמן הפעם. לא יכולתי לראות שהם מחלקים אותו את הלחם החסרה לילדים הקטנים. האנגלייסטים היו עורכים מדי פעם בפעם טקסי טבילה. אולינייניק הזמין אותו לבוא עמו לאחד הטקסים והסכמתי לבך. אחד מה משתתפים בטקס, איש רדזיבילוב, הביר את כל משפחתי, והוא מנהגי העדה האנגלייסטית. ראיית כל הצעה לי

הכוחות הגרמניים מחוץ לגיטו, מתחם הנחה שהייתה בידים למנוע מהטס. לחדר אל תוך הגיטו אף בזאת הם שגו. ביום 9 בספטמבר 1942 הוקף הגיטו במפקיע ע"י שוטרים וזרנדים והחבריט הצעיריים של האירגון המחברתי לא הצליחו כבר לפתח בקרב בקרבת חומות הגיטו. איז החל מאבק עקומי בתוך הגיטו עצמו. ביום הראשון של הקרב נהרגו שש גרמנים, ביום השני עשרה, וביום השלישי הציגו הלוחמים עצם את הגיטו. שבוע חמימים נמשכה השריפה והקרב המשך, עד אשר האחרון מלחמי הגיטו נפחו נשמהו.

- - -

הערת המערבת

אננו מביאים את הרשימה של יוסף ברגמן כלשונה.

יחד עם זאת מחוותנו להעיר כי בסיפוריהם של שני הניצולים מגיטו קרמניץ, בצלאל שווארץ ובלה טפר-קפלן, שתיארו במפורט את השמדת היהודי קרמניץ בספר "פנקס קרמניץ" – אין אישור לעובדות המובאות ע"י מר ברגמן, הן בדבר התקוממות מאורגנת והן בדבר שריפת הגיטו ע"י היהודים עצמם.

- - -

מחבב מקראני

מר ווקמן הנכבד,

כולנו, שרידי היהודים בקרמניץ, אסירים חוויה לך על תשומת לבך. כל מה שעליינו לעשות בבית הקברות עשוי כבר. תקענו 80 עמודים בריוח של $\frac{1}{2}$ מטר מעמוד וחיבורנו את העמודים בציגורות ברזל. נתענו במקום 100 עצים. באביב יצא עית הגדר ואשלח לכמ צלום. אל דאגה, הכל יהיה בסדר. כתעת יש לגיא ההריגה מראה של בית קברות מסודר.

הנני מאמין לך כל טוב, דרישת שלום ותודה לידידי ברשפ.

בכבוד רב,

ישראל מנדל

קרמניץ, 10 בינואר 1968

- - -

בנימין ברשפ, ניו-יורק

בשלה זוג שטיינועלי יעט ז" (נעלי שבת)

דברי מבוא

חברנו היישש והמכובד בנימין ברשפ, הנמצא בניו-יורק זה 65 שנה, הוא המייסד של "ארגון יוצאי קרמניץ" שם, אשר בזמןו פעל גדלוות לקליטתם של המהגרים מקרמניץ ולהבטחת ההרגשה של נבר בארץ החדש. מר ברשפ התכוון לבקר בארץ בקי"ז זה יחד עם כל יוצאי חלציו,

אך מפאת חולשתו נדחתה הנסיעה. אנו מأهلים לו בריאות ואריכות ימים, שיווכל לבצע את בקורס במועד אחר. בינתימם הוא שולח לנו טבלה מרונזת בשביל "ספריית ריב"ל". מר ברשף הוא איש عمل כל ימי חייו, נגר במקצועו, והוא רואה בעמל כפויים את "האידיאולוגיה" שלו. ב"פנקס קרמניצ'" פורסם מאמרו "עיר של מלאכה", שם הוא מונה בגאותה עשרה מינוי מלאכה בהם עסוקו אנשי קרמניצ'. עתה שלח לנו מר ברשף חברה של זכרונות, ואם כי הוא מעיד על עצמו שאיננו "כתב רבא" - הרי דשיםתו כתובות בהומור רב והן משקפות זווית מענית של הווי העיר קרמניצ' לפני עשרות שנים, וכן את דרכי ההגירה לארכות הברית-aosיהם. להלן - אחד הקטעים מזכרונותיו. קטע נוסף ניתן בחוברת הבהא.

ו. ר.

- - -

בשל זוג "שטיוווליעטן" (נעלי שבת)
(קטעי זכרונות)

- - - ועתה באתי לספר לכם כיצד הגיעו לארצות הברית בשל זוג "שטיוווליעטן".

ומעשה שהיה בר היה.

הicity אז בן 17 ועבדתי בשוליה בבית המלאכה לנגרות של אבי, אך כבר אז הייתי בעל מקצוע מעולה במלאת הגירות. חברי עבד בשוליה אצל וולף הסנדר, שהיה עונה געלאים משופרא דשופרא. והנה נבנש אליו פריז', אחريו נברך "שייגוץ", ומזמן אצל ר' וולף זוג "שטיוווליעטן" ב-9 רובל ומשלם דמי קדימה $\frac{1}{2}$ רובל. ביום ה' לשבעה בא שבת "הפריז'" עם ה"שייגוץ" קיבל את הנעליים, והנה איןן לפי מדתו, קטנות מדי. צרייך איפוא לחפור לו זוג געלים אחרות. אך וולף הסנדר זוקק - ויהי מה - ל- $\frac{1}{2}$ הרובלים שהפריז' צרייך עוד לשלים לו, אחרת אין לו לצרכי שבת. מה עושים? שולח הוא איפוא את בנו - הוא חברי - למוכר את הנעליים בחצי המחיר ובלבבד שיוכל לעשות את השבתה. חברי פונה אליו ומציע לו את "המזiah". א נבי מודד את הנעליים והנה הן בדיקוק לפי מדתי. והנעליים יפות להפליא, אפילו בחלומי לא ראייתי שכמותן. ידעתי את המקום שאבי מחזק בו את הכספי, בתוך הספה הישנה, הוצאה ממש $\frac{1}{2}$ רובל בשעה שאבי נזיר מהבית, וקניתי את הנעליים. כאשר חזרABA הראיתי לו את הנעליים ומחפער בפנוי שקניתי אותן בחצי המחיר. ואיפה לקחת כספ? - שوال אבא. בתוך הספה - עביתי לו.ABA רגוז, צעק וצעק, האם חdal כבר להיותABA? אין שואלים אותו עוד ואני עושה על דעת עצמי, כאילו אני הוא השולט בבית. אם זו התנהגותך - אין לך בני, וחסל!

כשנרגעABA וחדל לצעק, אמרתי לו כי הכספי שלקחתי כספי הוא, משכרי העבודה שהסתה לי. אך אם אתה כה רוגז, הרי לך הנעליים, תחזיר אותן לוולף הסנדר, אך אני לא אעבד אחר עוד, אני יוצא מרשותך.

הכסוך עם אבי פגע בי קשה, והחלטתי החלטה נועזה - לנסוע לארצות הברית. הלכתי אל דודי אביש, אף הוא נגר, ובקשתי לעבוד אצלו חדש ימים כדי להרוויח להוצאות הדרכם לאmericה. קיבלתי אצלו עבור עבודה אוכל ולינה ועוד 20 רובל במזמן. נפגשתי עם איציק "סבורשצ'יק" (גבוה מסים) שהמציא לי "פאט" תמורה 50 קופיקות. נפרדתי מכל יידי ומבני משפחתי ויצאתי בדרכם לאmericה, ואני בן 17. אבי התפיכים עמי ואף ליווה אותי עד רדזיבילוב, שעלה גבול אוסטריה, הציג דמעה והבטיחני שלמרות הכל ילד טוב אני. היה זה בשנת 1903. "גנbatch" את הגבול - והנה אני בארץ זרה, בעיר ברודוי, ובכיסי 20 רובל. וمبرודוי - למלברג.

עד מהרה נוכחותי לדעת שב-20 רובל לא אגיע לאמריקה. בלבוגר נפגשתי עם יהודים עוברי אורה כמוני ולפי עצם פניתי אל מוסד להגירה שהדריך אותי כיצד הגיעו לארצות הברית. נסעתי מערל לעיר, בכל מקום החעכתי ימים אחדים, השגתי עבודה בಗירות ושבר העבודה הספיק לי להמשיך בנסעה, וגם חסכתה לי בסוף לברטיס-גסינעה באנינה, מרוטרדם לניו-יורק. ובאוגוסט 1903 הגעת למחוז חפץ, היא ניו-יורק.

שש שנים עבדתי כפועל שכיר, ובשנת 1909 הפקתי להיות עובד עצמאי, בעל גדריה משלי. בשנת 1912 באתי בברית הנשואין עם בחורה יהודיה הבונה, היא אשתי שתחיה. יש לנו בן ושתי בנות, שש נבדים ושלשה נינים, והמשפחה כולה חייה בשלום.

ברבות הימים הבאתי גם את הורי לאמריקה. במשך כל השנים שעבדתי במקצועי היה לי שם טוב בין יהודים וגם בין לא-יהודים. קימתי עם כולם יחסים טובים, לבבים ואנושיים. גם את בני עיר שבניו-יורק מחבב אני והם מחבבים אותה.

זו פרשת נסיעתי מקרמניץ לאמריקה, ובאמת התחיל העניין בזוג של נעלם שבת.

אישים ילידי קרמניץ

ד"ר מארק צץ

בנו של ד"ר בן-ציון צץ, מי שהיה מנהל בית ספר "תרבות" בקרמניץ, נכדו של ר' משה בץ (ראשוני ה"משכילים") מצד אביו, ושל ר' משה רופל (סוחר אמריך ועסקן צבורי מובהק) מצד אמו. בצעורייו קראו לו "מארא", ואמרו עליו שהוא מתמטיקאי מיום הולדתו. טיפוס של "עליזי", הצעיר מילדותו בזיכרו של רגיל: כאשר קראו לפניו סיפור בהיותו בן חמש - ידע לחזוץ עליו פה. קיבל חינוך יהודי (אך לאו דוקא מסורתי) ולאחר מכן הלימודים נחקל בגיל 16 לאוניברסיטה בליבור, בפקולטה לפיסיקה ולמתמטיקה, והפרופסור שלו העיד כי זה עשרים שנה לא היה באוניברסיטה חלميد מרמה בשטח המתמטיקה. בשנת 1938 הוא נשלח ע"י המשלה הפולנית לאראה"ב להשתלמות, וזה שנים רבות משמש הוא פרופסור למתמטיקה באוניברסיטה ע"ש רוקפלר בניו-יורק.

פרטם שורה של מחקרים במתמטיקה שהיקנו לו שם של גאון בין-לאומי בשטח זה. לפני כשנתים העניקה לו אוניברסיטת רוקפלר "ציוון לשבח", מתוך מי שעשה הרבה לקידום מדע המתמטיקה, אחד משבעת המדענים הגדולים בעולם בשטח זה, והוא זמן - בעל קסם אישי רב ומצליח לייצור מגע טוב עם הסטודנטים ולהבל את הרצאותיו הרציניות ביותר בדברי הומור.

בירחוון "מחקר מדעי" (Scientific Research) מרץ 1968, פורטם ראיון אותו על ההשלכות של המתמטיקה של מדעים אחרים, בצחוותם תומנוווח בשער החוברת.

אין לנו מחיילים להיות אנשי מקצוע ולהבין קרואו את הנאמר, אך מתמטיקאים שקרו את המאמר מצינו את בישתו כגישה מקורית, בלתי שיגרתייה. אין מאחלים לבן עירנו תלמיד התקדמות נוספת במקצועו.

ד"ר זאב חסיד

נערים אחדים, בניים למשפחות ציוניות מובהקות, נשלחו מקרמניץ לארץ ישראל בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה, כדי לקבל כאן את חינוכם, והם:

- 1) יצחק בן משה אידלמן ; 2) חיים בץ ; 3) זאב (הוא ווולול) בן מרדכי חסיד ;
- 4) אברהם בן יהושע רוכבל ; 5) אברהם קריביצן.

שניים הראשונים - לגמנסיה הרצליה ביפו, האחרים - לבית הספר החקלאי התייכון בפתח-תקווה. אחדים מהם השתקעו בארץ לאחר גמר לימודיהם, ואילו זאב חסיד השתווק להשתלמות במקצועו, ולאחר שבארץ לא היו אז עדים בחינוך ספר גבוחים - נدد לארצות הברית.

מאז עברו כמה עשורים שנים, והגהה בעתון היומי של ברקליל'יפורניזיה מיום 14.9.67 קוראים אנו כי מטעם החברה האמריקאית לכימיה הווענק פרס הודהנו לאיש המדע המפורסם, ד"ר זיליאם זאב חסיד, פרופיסור לביו-כימיה באוניברסיטה שבברקליל'. העתון מספק על כך בהרחבה, בזיכרונו תמוןתו של חסיד, ומונזה אח שורת מחקרים ותגליותיו במשך 40 שנה, מאז הרצף (1927) לאוניברסיטה של קליפורניה. במרוצת השנים הוא פירטם למעלה מ-160 מחקרים,זכה לכמה וכמה תארים מדעיים, המקיימים לו מקום כבוד הרבה מעבר לגבולות אמריקה. הוא גם חבר האקדמיה למדעים בארצות הברית. בשנת 1965 פרש ד"ר חסיד מההוראה, אך ממשיך לפעול בתחום מחקר החקלאות לצד האוניברסיטה בברקליל'.

חסיד שמר כל השנים על קשרים טובים עם הארץ, וחקלאים ישראלים שהיו באים לקליפורניה להשתלמות (כידוע דומים חנאי האקלים בקליפורניה ובישראל, לבן משמש היא מקום אידיאלי להשתלמות החקלאי הישראלי) מצאו בו סعد והדרכה. חסיד ביקר פעמים אחדות בארץ, כאורחו של מכון ויצמן למדע. הוא מתעניין גם בארגון יוצאי קרמניץ שבארץ ומחליף מصحابים (בעברית טוביה) עם אנשי הארגון.

אחרי מלחמת העולם הראשונה עלה ארצה אביו ר' מרדכי חסיד, עם כל משפחתו.

ברכתנו שלוחה לבן-עירנו הדגול. אנו מוחלים לו אריכות ימים, בריאות טובה והישגים גוספים בשדה המדע.

פָעֻלוֹת הַסְעֵד

בחקופה הראשונה לקיומם ארגוננו בארץ, בחקופת עלייתם של בני עירנו ממחנות הפליטים, הייתה פעולת הסעד שלנו די נרחבת. היינו מעניקים אז לבני עירנו הנצרכים הלואות קטנות לחקופה ארוכה ולא רבitch. בכך עזרנו להם להיקלט בעבודה, במידה שהדבר היה ביכולתו. במרוצת הזמן הסתדרו האנשים והתקלמו, אך עד היום נשאר עוד מספר אנשים הזוקקים לטעד, ביעילותם חולמים כדרוניים, קשישים ואחרים, אשר קיומם על קיצובה מטעם לשכotta הסעד. במידה האפשר מוסיפים אנו גם סכום מסוים מצדנו, באורח סדר, בחיאום עם לשכotta הסעד העירונית והמשלתיות. לעיתים זה מתבטא בהספקת מיצrcים אישיים מסוימים לביתו של הנזקק, כגון געלים אורטודדיות וכדומה. כאשר הדבר היה עוד אפשרי, היינו שולחים גם חבילהות וסכום כסף ליווצאי קרמניץ שבפולין ובמדינות אחרות, וכן גם ל"חסידי אומות העולם" שהצilio בזמן יהודים בקרמניץ או סייעו להם.

כל זה נאפשר לנו הודות לתרומותיהם של אנשי קרמניץ, יחידים וארגונים, בארץות הברית, בארגנטינה ובקנדה, וכן גם בישראל. אך אין זה נוחן לנו את האפשרות לפחות פעולות סעד יותר נרחבת. יש לחתם את הדעת על "קופת גמלות חסדים", כפי שנוהג בלאנדסמאנשאפטים אחרים. אך למקרה זו דרישים סכומים בכבדים הרבה יותר מאשר מה שיש ברשותנו. ההלוואה שהיינו מעניקים בעבר ניגבו מלהווים רק בחלקו, מסיבות שונות ומובנות.

מ. גולדנברג

וזה דרך פניו זkan

ב' דוד רובין

בחול המועד פסח השנה ערכה מועצת כפר חסדים מסיבת חגיגית לכבוד בן עירנו ר' דוד רובין, תושב כפר חסדים, לרבל יום הולדתו ה-87. נוכחו במסיבה כמאה איש, ביניהם הרב גלמן, מנהיגי "המזרחי" ובן עירנו הוחיק, עזריאל גורן (גורנגור), תושב פרדס חנה. דוד רובין עסק גם בעכשו בכתיבת, בייחוד בכתב העת לפולקלור "ידע עט". בקשר לפעילותו זו הוא נושא מפעם לפעם לבוגרים בעניני פולקלור וכדומה. הוא כותב לנו שב-29 למאי ש"ז נסע בחור נציג הכפר להחטף ליד הכותל המערבי, בשם הכפר ובשם כל בני עירנו.

ר' אלעזר בריך

לפנינו כשנה הגיעו לגבורות בן עירנו אלעזר בריך. הוא בא ארץ עם העליה השלישית והוא מטובי בעלי המלאכה במקצועו, מסגרות. בזמן האחיזה עיניו כהו וזיה כשנחים שהוא נאלץ להפסיק עבודתו. ביקרנו אצלו בחג השבעות יחד עם חברנו יצחק ווקמן ומצאו אותו שופע הומוד בימים ימימה.

יאריבו הקשישים ימים ושנים!

קְשָׁרִים עַם בָּנִי עֵידָנוֹ שְׁבָחוֹ ל

מכתב מארגנטינה

אל בני עיריו היקרים באשר הם שם, שלומךון יסגה!

החים רוכל ומנות דורותים מימי טקירה על הנעה בארגון אנשי קרמניץ שבארגנטינה, והרי לא מיתו של דבר אין לי כמעט מה לסקור. אם מוכנסים כאן מדי שבוע "מנין" של קרמניצאים להחסל בזבור פרך קרמניץ - האם זאת פעולה יקרה? היה זה עול גדול אילו לא עשינו כך. ופעמים בשנה מוכנסים אנו בזבור גדול, כמה איש: ב-14 באוגוסט לאזכרה נשות קדושינו, וביום העצמאות למדינת ישראל. והרי החגים בכלל נעים בין שני קוטבים אלה: גבון ושמחה.

אנו מקיימים קשר טוב עם בני עירנו בישראל, מעריכים את פעולתם זו בייסוד "פעול הזיכרון" והן בהזאת הבולטים, המקשר בין ניחוי קרמניץ שככל אחר ואחר, ואנו מטפיעים להם בשני אלה במידת יכולתו.

מבוקשנו הוא שככל חוברת יופיע גם חומר שיזכה לנו את קרמניץ בימי זהרה: אם ביזוגרפה של אישיות מסוימת ואם רשותה הוותיקת. אמן חומר מעין זה פורסם כבר למכביר בשני ספרי הזיכור, אך ספרים אלה הרי כבר נשכחו, וצריך להזכיר ולהזכיר.

הלאנדסמנשאפטים, ושלנו בכלל, מוכחים חיים, הם מוסיפים להתקיים גם לאחר שהוזרחה לשארית הפליטה איננה עוד חיונית עתה כפי שהיתה. ארגוני הגג, כמו "מוועצת האנדסמנשאפטים יוצאי פולין" מדרבניהם אוחם לפעולה חברותית וציבורית ולא גוחנים מהם לשקו באדישות, הודות לכך אסרו ארגונים אלה, לאחר מלחמת יוניב 1967, סכום של 20 מיליון דולר, חוץ ימים אחדים, בתור מגבית חירותם למען ישראל.

ואגב: קורת רוח נגרמה לנו ע"י פרסום "הסכוואים שנחקלו מחוץ לארץ" בחוברת ב' של "קהל יוצאי קרמניץ", שם אנו קוראים "מארגנטינה - 500 دولار, מניו-יורק - 200..."

אנו מחלים לאחינו שבניו-יורק ושבכל מקום, בריאות ורצון טוב, כרצון ידיכם בן

ערככם.

מרדי כי

בקורו של זאב (וועלול) שניידר מדטרויט

בأפריל ש.ז. שבו בארץ חביבנו זאב שניידר ורעיהו אשתר, בשלושה שבועות. שניידר הוא מיוזם הרעיון של ייסוד ספרייה על שם ריב"ל כמפעל הזיכרון לקהילת קרמניץ, והוא ידוע כמעריציו של ריב"ל ובקי מובהק במורתו וגם מפרסם מפעם לפעם מחקרים אודוטיו. עם ייסודה הספרייה אירגן שניידר בדטרויט חוג של סופרים עבריים ומורים, בתור "ידיidi ספרייה ריב"ל", שהמציאו בספרייה כמה מאות ספרים חשובים ונדרירים. חילופי המכחים אותו משמשים מקור של

ע"דود והדרכה, מפעם לפעם מעלה הוא רעיונות חדשים לפיתוח המפעל וחתמו על רמה נאותה.

ציפנו לבקרו, אף חבענו אותו, וmobן מלאו שבאו של שניידר היה לעוסקים במפעל מאורע חשוב, והזדמנות לחבור הנפש ולהתוויות דרכיהם להבא, ואכן לא התאכזבנו.

בישיבה החגיגית שקיימה עם שניידר בספרייה ריב"ל סמוך לבאו, ביום 4.6.68, נמסרה סקירה על התפתחות הספרייה עד כה, מפי הח"ר רוכל, וכן סקירה על הנשה בארגון יוצאי קרמניץ בכללו, מפי הח"ר מנוס. דבריו של הח"ר שניידר היה מעין "משא על ספרית ריב"ל ועתידה", בו חזת את התפתחות הצפיה, עודד את העושים במלאה ותבע להעמיד את הספרייה בקשר יותר הדוק עם חיי האוניברסיטה שחול-אביב. בכך הציב מחדש את הטבול במילבה לסטודנטים بعد חיבוריהם במושאים המתיחסים לספרות ההשכלה (גם מטעם סוכום נוסף למטרה זו).

הה"ש שניידר ורעיתו נפרדו מתחנו במסיבה משפחתיות שנערכה באולם "בני ברית", בנוכחות "שבט השנידרים" בארץ (55 איש, כנ"ר), ונציגי הוועד.

בקورو של יצחק וווקמן

פטורים אנו מספר בהרבה על יצחק וווקמן ועל פעלו המבורך בארגון יוצאי קרמניץ שבנו-וירק וכן בשבייל מפעל הזיכרון שבארץ. מדיה שנה נוהג חברנו וווקמן לבקר בארץ, אם פעם ואם פעמיים, עפ"י רוב - בלוויזית אשתו גניה (בחו של מטוס חוץ). ואף שלוש בנותיו וחתנו (שלשתם בוגרי ישיבה-וועזיברט) מבקרים בארץ מפעם לפעם. על ביקורו עם תום מלחמת ששת הימים סיירנו בחוברת הקוזמת. עתה ביקר הזוג וווקמן שוב בארץ, וזהו כאן בשלושה שביעות, בירושלים ובתל-אביב. נפגשנו אותם במסיבה מיוחדת של הוועד בספרייה ריב"ל", וכן ארחו אחותם בחברה ב"מלון דן" ובביביון אצל זקנ"י קרמניץ שכארץ: יוסף פאק בראשון לציון, אלעזר בריק בת"א, ונחום גרינברג בכח-ים. החלפנו דברים על פעילות הארגון בארץ ועל ה"סוטויט" שבנו-וירק. בהזדמנות זו עלתה לדיוון רציני הבעה של דור המשך, כיצד לקשר את הבנים שגדלו בארץ או אף נולדו בארץ עם "זכר קרמניץ". בעיה זו מטרידה הנ' את חברינו שבארצות הברית והן אותן כאנ. עז רצוננו שזכרה של קרמניץ לא יסורך עם הדור הזה, אלא שבדה"ב אין רואים זה כל פתרון, ואילו כאן אולי יימצא פתרון, ע"י פעולה מכוונת למטרה זו, פעולה שתתאים למוגבלות של דור המשך.

בביקורם זה עשתה משפחת וווקמן צעד מכריע לקרה עליהם ארצתם: הם התקשרו עם קובלן לבניין בית בשbillim בירושלים, שיווכל לארח גם את יוצאי חלציהם. וכבר עתה אנו אומרם להם ברוכים הבאים!

אורחים מארגנטינה

בחודש אפריל-מאי ש.ז. שהו בישראל בני עירנו מארגנטינה: נתן קופרמן וחיים גולד, שניהם פעילים בארגון יוצאי קרמניץ שבבואנוס-אייס. הם נטלו על עצם להפגש כאן אישית עם הרבה קרמנצאים, וגם הביאו עבורי רבים מהם ד"ש מקרוביהם שבארגנטינה.

בקבלת הפנים החגיגית באולם ספרית ריב"ל השתחף קהן רב והאוירה היתה חמה ולבבית.
בשיחה שהתפתחה גם האורחים בדברי טעם וענין. שמענו מפיהם על הנעשה בארגונים, הן
לגביה הפעולות המקומית, והן לגבי קשייהם עם מדינה ישראל וכן עם ארגון יוצאי קרמניץ
שבארץ.

ברגשי אחווה חמימים נפרדנו מאורחינו היקרים.

סכוםים שנתקבלו מהו"ל

במשך רשימה שנחפרטמה בחוברת ב', עמוד 13 ו-36, הנו מפרטים להלן את הסכומים
שנתקבלו מאז ארגוני קרמניץ שבו"ל וכן מחברים בודדים יוצאי קרמניץ. חלק מהסכוםים
נוצעו ע"י התורמים למטרות מוגדרות מראש, וחלקם - לטובת מפעלי הזיכרון בכללו.

סכוםים שלמטה מ-25 דולרים לא פירטנו.

עבור חברות "קול יוצאי קרמניץ":

33.-	ארгон קרמניץ בארגנטינה ע"י מר בץ	8.67
50.-	אהרן גילראנט, איטליה	1.68
55.-	הארゴן בארגנטינה, ע"י חיים מורדיש	4.68
50.-	בנימין ברשף, ניו-יורק	5.68
25.-	הילדה שווורצפל - רויט, ניו-יורק	5.68
\$ 268	מחברים שונאים בארצות הברית	<u>55.-</u>

لمטרות מוגדרות אחרות:

100.-	יצחק ווקמן, ניו-יורק, לצרכי סעד	4.68
25.-	וורמן דס"ר "	4.68
\$ 285	זאב שניידר, דטרויט, ארה"ב בשבייל	6.68
	פרס بعد חיבור על ספרות ההשכלה	

לטובת מפעלי הזיכרון

80.-	נתן קופרמן בואנוס-איירס	4.68
100.-	ווקמן יצחק, ניו-יורק	5.68
100.-	בנימין ברשף "	5.68
\$ 380	ארゴן קרמניץ בניו-יורק	5.68
\$ 993	סה"כ	<u>=====</u>

עשרים שנה לארגון יוצאי קרמניץ בארגנטינה

(עפ"י "די אידישע צייטונג" מיום 22.5.68)

יוצאי קרמניץ שבבואנוס-איירס ציינו את יובל ה-20 לקיום הארגון באספה חגיגית שנערכה ביום 18 במאי ש.ז. והתנהלה ע"י יו"ר הארגון, חיים מורדיש. לאחר נגינת ההymנונים הוזכרו שמות הבנים שנפלו על הגנת המולדת, יעל, ירונ וABSPATH צידון. החבורה ציפה לכך סקרה את פעולות הארגון, שהיה קיים אמונה שניים לפני פנוי בן, אך התארגן מחדש בשנת 1948. עיקרי הפעולה הייתה סיוע לשארית הפליטה, ייסודה קוואופרטיב של "הלואה וחסכון", הוצאה ספר זיכור, קשר עם ארגון בני העיר בישראל וסעד כספי לייסודה ספריית ריב"ל ולהוצאה הבולטין. צוינה פעילותם של ועדת החברות. באספה נקבע חלק גם צעירים רבים, בהםו של יוצאי קרמניץ. ובשם נאם הסטודנט אריה מורדיש, שחזר זה עתה לישראל, בתרור מתנדב ללחמת ששת הימים, והוא הצהיר על כוונתם של הצעירים לעלות לישראל בוגמר למועדיהם, ופנה אל ההורים בתביעה שישוימו למדינת ישראל בכל דרך אפשרית ושיעלו אף הם בעקבות הבנים.

- - -

ברוכיים הבאים:

מקום דס

ב-17 ביולי ש.ז. הגיעו ארזה לביקור קצר מקום דס ורעתו קלרה מקנדזה. זהו ביקורו השני בישראל, והפעם ייפגשו כאן עם בנים ועם כלתם, העשויים לעבוד במרכז הרפואי "הדרה" בירושלים.

מקום דס פעיל בקרב יוצאי עירנו שבקנדזה, והוא ידיד נאמן לארגוננו בישראל. בימתו ובמאמץיו נערנו בסכומי כסף ניכרים לטובות "מפעל הזיכרון" שהקימוו כאן.

דוד רפפורט

ב-23 ביולי ש"ז הגיע מניו-יורק לביקור בארץ חברנו דוד רפפורט, המשמש עתה מזכיר של ארגון יוצאי קרמניץ בניו-יורק. במשך שנים רבות ערך רפפורט וווצ'יא רבעון באידיש, בכמה מן החברות פורטט שירים משלו המוקדשים בחלקו לעיר קרמניץ. הרבה אהבה וגבגועים לעיר מולדתו ולאחיו שניספו מביעים שירים אלה. הרשימה שלו ב"קרעטונג" יזכיר בר" שփיע בארגנטינה, מסתיימת במלים אלו: "אולי עוד קיימת אי-שם אי-זון קרמניץ, אך שם שאינני מתאר לעצמי ים בלי מים, שמיים בלי אלה, אך אינני יכול לתאר לעצמי קרמניץ בלי יהודים"...

- - -

בִּיּוֹם הַשָּׁנָה לְנַפְּלָתָם שֶׁל בְּנֵיכֶם

על ידו

ביום 8.6.1968 חל יום השנה לנפילתו של יעל, בנים של סימה ויזהר צידון-קרמנטושצקי, בהתקפה על רמת-הגולן. קיבוץ עין-השופט, בו נולד והתחנך יעל, הוציא לזכרו חברה, כוללים בה מאמריהם ושיריהם. מקום נרחב תורפסים בה מכתביו של יעל להוריו וחבריו מקופת שרוחנו באבאה. הם חושפים לפניהו דמות אצילה ורבת חכונה.

ונכוון הוא מה שאומר בחברת זו ידידים של הוריו: "כל כך רציתי שתடעו, שכולם ידעו מה הוא היה, יעל".

כי הוא כל כך הרבה !

דור ובנות, אהבה והבנה, הרmonoיה וכח רצון".

אבשלום צידון

ביום השנה לנפילתו של אבשלום צידון, בנים של חנה ושמואל ציזין, במלחמת ששת הימים - החכם קהל של חברי לעבודה, ידידים ואחים מאנשי קרמניצ', בחלוקת הצבאית של בית-הකברות בקריית שאול, תל אביב.

חין צבאי אמר את פרקי התפילה ומנהל "קרן הגימלאות המרכזית", מקום עבודתו של אבשלום, הספיד אותו בדברים חמימים, וכן גם מזכיר הוועד של עובדי המוסד.

זמן מה לפני כן, בערב יום העצמאות, שמענו ברדיו שיחה עם ילד בן שבע על אביו שנפל במלחמה. דבריו של הילד, עופר, זעזו לבותיהם של אלפי המאזינים. היה זה בנו של אבשלום צידון, נכם של חנה ושמואל ציזין.

כמו כן פירסם העיתוני רפאל בשן בעיתון "מעריב" ראיון נרחב עם אלמנתו של אבשלום ועם הילד עופר.

אלי רגב ז"ל

ביום 4.6.68 עלהeli רגב עם רכבו על מוקש באדמות מעוז חיים ונחרב. בן 25 היה במוותו.

אלי רגב הוא חתנו של יעקב חסיד ז"ל, בנו של ר' מרدخי חסיד.eli עם אשתו בלהה ונתנו גילה חייו יחד עם אלמנתו יעקב, רעה, בקיבוץ כנרת.

הורי אליו עלו לארץ מלוב, בהיותו יلد בן 5. לקבוצת כנרת הוא הצדיף אחרי נושאיו עם בלהה. היה בוגר ביה"ס הגבורה לחקלאות בעכו, מקום שם הוסמך כמדריך חקלאי. בתוך שכזה ראה את יעדו בחקלאות. ובזה עסק בקבוץ במסירות ובהצלחה רבה.

מסירותו למשפחה ולרעה עוררו את תשומת לבם של כולם. זה ורצון החיים שלו מתחטאים יפה במחביו משדות הקרב.

نبيיא כאן שתי מובאות ממחביו אלה, המדברות بعد עצמן.

ירושלים, 8.67

" -- -- מזה כמה ימים ברצוני לכתוב לך מכתב או לפחות גלויה על מנת להרגיע אותך. לא יכולתי לעשות כן, כי היה לנו קרב קשה ואכזרי על ירושלים העתיקה, וכפי שאת רואה אני חי, בריא ושלם. -- -- במשך שלושה הימים האלה עשית את כל המאמצים בשבייל לצאת חי מהחוטף הירדנית ולהזור אליך ולגילה שلنנו..."

והנה מובאה ממחביו אחרי קרב כראמה.

אי שם, 22.3.68

" -- -- כפי שאת רואה אני חי, בריא ושלם בלי סריטה ואפילו הקטנה ביותר גם הפעם. אمنם המראה היה מזעזע, אבל המשימה בוצעה. קשה מאד לחתור את המזהה ואת החוויה הנוראה. -- -- אמן זה אף לעומת מה שנעשה בירושלים, אבל הפחד והרצון העז לחיות ולהזור הביתה בשלום שוב צזו כמו בירושלים. -- -- כמה פעמים מסוגל אדם לצאת לקרב ולא להפגע? -- יש אמורים שזה מראה שהחיינו של אותו אדם ארוכים ואינם פגיעים, אפילו במלחמה קשה".

והנה איזו מזימה חרש לו הגורל הבוגדי...

תנחים למשפחה.

מ. גולדנברג

הלו למלם

צירה ברנסטיין. אחותם של ריבבה זיל ושל בלה ברנסטיין. היא סבלה הרבה בשנים האחרונות ממחלה שוננת, עם זאת בא מותה לדבר בלתי צפוי לידידה וקרובייה. ליוו אותה בבית עלמה קוחייה ואנשי קרמניץ. נקברה ברחובות, סמוך לקברו של בעלה. יהיה זכרה ברור.

בלה גריינברג. ביום 30.1.68 נפטרה בלה גריינברג, אשרו של נחום גריינברג ייבדל לחייט. הייתה היחידה מבנות דורה בקרמניץ אשר ניצלה מ猝ני הרוצחים, וזכה לעלות ארצה, עם בעלה, בתיה, חתניה ונכדיה, ולראות בקומה מדינת ישראל. בן זוכה גם להיות נוכח, זמן מה לפני מותה, בחתונת נכדתה שרה, בתם של ברוניה ושמואל טיטמן.

ברוך זכרה.

אברהם פייאר. לפניו חדשים אחדים מארהם פייאר, לאחר מחלת קשה. הוא היה מבין הראשונים שעלו אראה בשנים האחרונות מארגנטינה. נסא בסבלנות את יסורי הקליטה, יחד עם רעיתו, וכאשר הסתגל כבר לתנאי הארץ וסידר את חייו כאן – מצאו המות. פייאר היה חבר מסור לארגון יוצאי קרמניץ, השתף בכל האירועים, שהיו בשבי לו חוותה מעודדת. הניח אשה.

ברוך זכרו.

שרה פרידל. במחה-חקורה נפטרה בגיל קשיש שרה פרידל, אלמנתו של ר' מנדל פרידל ז"ל. היא עלתה לישראל לפניה שנים רבות והיתה מתגוררת יחד עם בתה נעמי (אשת בונם שמה ספקטור). בנה אברהם הוא תושב ירושלים ונמנתה עם הפקידים הבכירים של המוסד לביטוח לאומי. הניחה גם בת בארצות הברית.

יהי זכרה ברוך.

רוחמה רוכל. ביום 14.1.68 נפטרה לאחר מחלת לב אשרו של יצחק רוכל, רוחמה, בשנות ה-67 לחייה.

נולדה בפתח תקווה למשפחה שטמפר, מראשוני מתיישביה ובוניה של אס המושבות. בחקופת נועריה החריף המאבק בין אكري המושבה והפועלים העברים. רוחמה מרצה בסביבתה "הטבעית" והרהייה עוז להציג למחנה הפועלים. לאחר שטימה את הסמינר למורות וגננות ע"ש לוינסקי ביפו, נשלחה לסלובניקי שביוון. שם עבדה במשך שנתיים כמורה בבית ספר עברי טעם הקהילה, וגם ארוגנה חובי נוער שעלו ברובם אראה. בשובה מיוון גרה מלכתחילה בחיפה ואחרי כן – בתל אביב. הקדישה הרבה מזמנה לעربים לפועלן חינוך והוראה למבוגרים, וביחד מזאה שפה משותפת עם עדות המזרח, הייתה מרצה בפניהם באופן פופולרי על ידיעת הארץ, חנוך, ארciיאולוגיה וחינוך. הרצואה בהפני תושבי הפלברים משכו תמיד קהל שומעים רב. הייתה בין המיסודות של "ארגן אמהות עובדות", בו השקיעה מזמנה ומרתча עד לטוף ימיה. כחברה ב"חברה לחקר הארץ ותולדותיה" הייתה מרבה לסייע הארץ, עד ליום האחרון ממש, חרף מצב בריאותה הרעה.

לארגוננו בתקופה עם פטירתה של רוחמה ידידה מסורה, שעקבה באחדה אחר פועלינו. לעיתים קרובות נזערכנו על ידה בעזה טוביה ובמלחת עידוד. לא נשכח את ערבי הפגישות בביטם, אשר בהשראת שניהם, של רוחמה ושל יצחק ייבדל לחיים, הפכו לחוויות عمוקות. את העיר קרמניץ לא ראתה במובן מעולם, עם זאת ידעה הרבה על אורחות החיים של עיר זו ועל דמיונותיה המעכינות והאופיניות. גם השנה השתתפה עוד במסיבת חנוכה של אנשי קרמניץ, ונסורך לכך הכריע אותה המות. הניחה שני בני נשואים, הבכור סגן אלוף בצבא קבוע והצעיר – אילת, וחמשה נכדים.

יהי זכרה ברוך.

יוסף אבידר – מבקר הסתדרות. מועצת הסתדרות פ"ב בחרה פה אחד באלוּף יוסף אבידר (דוֹכָל) לחקיקת של מבקר הסתדרות. ייכנס לחקיקתו זה ב-1 באוגוסט. עד כה שימש הוא מנהל רשות החברות הממלתיות.

יוסף רובל עלה ארץ מקרמניץ בשנת 1925, היה פעיל ב"הגנה", ועם קום המדינה הוענקה לו דרגת אלוף בצה"ל. עם שחרורו מהשירות הפעיל בצה"ל נחמנה שגריר ישראל בברית המועצות, ולאחר זה – בארגנטינה. תושב ירושלים.
ברכנתנו הנאמנה לבן עירנו הנכבד שיצליה בתפקידו האחראי.

חרוכת משה כגן. מתקימת בתל-אביב בימים 17.7 – 7.8 ש"ז, בגלריה לאמנויות של ברית הקיבוצים.

כגן נולד בקרמניץ בשנת 1922, עלה ארץ בשנת 1948, חבר קבוץ שמיר ומקדיש מחצית זמנו לאמנות הציור.

עד כה הציג את יצירותיו בשבע חعروוכות יחיד ובשורה של תערוכות קבועות בארץ, וכן ב-5 תערוכות קבועות בחו"ל, ונחל הצלחה רבה.
התערוכה הנוכחית מכילה 24 ציורים בצבע מים ועוד 11 רישומים. כמה מהרישומים שלו נכללו ב"פנקס קרמניץ" ושהם רישומים מההוו של קרמניץ מקשטים את "ספריית ריב"ל" שבת"א. דיוקנו של ריב"ל בספרייה צויר אף הוא על ידו.

אננו מוחלים לחברנו כגן התקדמות והצלחות נוספות בשדה האמנות.

קבלת פנים לאורחים מהו"ל, אנשי קרמניץ, נערכה באולם של ספריית ריב"ל ביום 24.7.68, בוגרות של למעלה מ-30 איש. האורחים הם: מקס דסֶר ורעיתו מוויניניג שבקנדה, דוד רפפורט, המשמש זה 10 שנים מזכיר ה"סוציאיטי" של יוצאי קרמניץ בניו-יורק, וטובה ספר מנינו-יורק, היא שתיארה ב"פנקס קרמניץ" את פרשת ההשמדה.

נלווה עליהם ידידים וקרובי משפחה. חברנו דסֶר הביא עמו צלום מוגדל של המקהלה בבית הכנסת הגדול של קרמניץ, בימיים של החזן קוסובייצקי והחזן שרמן, וכמה מהנוכחים מצאו את עצם בצלומיהם אלה בתוך "מושדרים" צעירים. הוחלפו דברים על פעולות הארגונים פה ושם, ובאוירה של "שבת אחים גם יחד" בילו הנוכחים שעה ארוכה.

sville זכרון, עם חתימת הגליון נתקבלו מאה חברי בנימין ברשף, ניו-יורק, שבית צכרון עשויה ברונזה, וזו לשונה:

"יזכור, 14,000 קראunning צער יידן, שמי בקסו רחמים..... מהנה בנימין ברשף".

הטבלה תושם במקום בולט בספרייה ריב"ל, בחוברת הבאה נפרט את צילום הטבלה.

* * *

ארבון יוצאי קרמניץ
בישראל

תל-אביב, ז' אב תשכ"ח
1 באוגוסט 1968

ח. ۶۰

ביום רביעי, ב' אב תשכ"ח, 14 באוגוסט 1968, יתקיימים
בחול-אביב, ברחובות של סמינר הקבוצים (ליד מלון "רמת אביב")

ערב התתייחדות עם קדושים קרמניץ

הנץ מזמן עם בני משפחתו לקחת חלק בערב זה,
התחליה - בשעה 8 בערב, פגישת בני העיר - משעה 6

מצונן קל יעמוד לרשות הקהל.

יחד עם הזמנה אנו שולחים לך את החוברת ג' של
"קול יוצאי קרמניץ", שהופיעה היום.

בברכת חברים

ועד הארבעון

ג.ב.ו

הברים מתבקשים למסור ולהזכיר איש לרעהו בדבר
התמייחדות, כי לפעמים אין הזמנה מגיעה לטעודתה, מחת
שנוי כחוות וסבות אחרות.

"...אָזֶה דַעַר רַעֲדָקְצִיעַ 'קֹול יּוֹצָאי קְרֵמְנִיצַ'"
שִׁיעִירָעַ חֲבָרִים קְרֵמְעָנִיצָעַ.

אַהֲרֹצִיךְן דָאַנְק אַיְיךְ פָאַר צֹשִׁיקְן מִיר דַעַם נָוּמָעַר 2 פֿוֹן אַיְיעַד זַעַר פִּינְגָּעַר פַּעֲרִיאַדִישָׁעַר
שְׁדִיפְטַ, דַעַם עַרְשָׁטַן נָוּמָעַר הַאָב אַיְיךְ בָאַקְוּמָעַן פֿוֹן וּוֹאַקְמָאַנְעַן.

דַעַר קְרֵמְעָנִיצָעַ אַרְדָּמָאַט גִּיטַ אַוְיִיךְ אָוֹן צַעְבִּיכְטַ זַעַר אַיְיךְ פֿוֹן אַיְיעַד שְׁרִיבִיבַן.
נַאֲסְטָאַלָּגְיִישַׁ שָׁאַטְעַנְסַ פֿוֹן אַוְנְדְּזָעַר נִישְׁתַ לְאַנְגַ פַּאֲרְשָׁנִיטְעַנְסַ עַבְרַ בָאַהֲרָשָׁן אַיְיךְ, וּוַיְקִילְעַן
אַיְיךְ אַיְיךְ, וּוֹי אַשְׁלִיחַ לְוַמְכּוֹפָר צַו כָּל נְדָרִי אַיְיךְ גַּאֲטְסְפַּאֲרְכְּטִיקַע מִינְוָטַן, לִיְיְנְגַעְנְדִיק אַיְיעַד
קוֹרְצַעַ מַאֲמָרִים וּוּבָגַן אַוְנְדְּזָעַרַ, אַיְיךְ טְרָעָן אָוֹן אַיְיךְ בָלוֹט אַוְיְסְגָעַוּוֹיְקְטַע אָוֹן אַוְיְסְגָעַבְעַנְקַטַע
שְׁאַטְ קְרֵמְעָנִיצַ...".

"...לִיבַע פְּרִיְינַט, דַעַר צַוְגְשִׁיקְטַעַר דָוְרַךְ אַיְיךְ הַעֲפַט הַאָט מִינְ דַעְרְגַעְנְטַעַרַת צַו מִינְ
לִיבַן קְרֵמְעָנִיצַ. בָלוֹיזַ פָאַר דַעַם פָאַקְט קְוֹמַט אַיְיךְ אַגְרוּסְטַעַר יִיְשַׁר=כּוֹחַ, אַיְיךְ בָלְעַטַע דַעַם הַעֲפַט
מִינְ גְּרוּסַ לִבְשָׁאָפַט. אַיְיךְ טְרָעַף זַעַר אַנְ מִיט פִיל זָגְעַנְדִיקַע נָעַמְעַן פֿוֹן פְּרִיְינַט אָוֹן בָאַקְאַנְטַע...".

"...יְאָסְיִיעַרַע לִיבַע לְאַנְדְּסְלִיטַן! וּוֹעַן אַיְיךְ הַאָב דַעְרְזַעַן אַוְיִיף דַעַם שְׁעַר=בְּלָאַט דַי
וּוּעַטְעַר: 'קֹול יּוֹצָאי קְרֵמְנִיצַ', הַאָט זַעַר פָאַר מִיר אַזְטְפְלַעַטַט מִינְיַן-אַוְנְדְּזָעַר קְרֵמְעָנִיצַ מִינְ
די בָאַגְיְלְדַעַטַע אַוְתִיּוֹת אַוְיִיף דַעַר גְרוּסְטַעַר שְׁוֹל 'בֵית קְדָשָׁנוֹ וְחַפְאָרָתָנוֹ' מִיט אַלְעַ אַיְבְּרִיקַע
בְּתִי-כְּנַתָּה, מִיט אַלְעַ טִיכְטִיקַע עֲוֹסְקִים בְּצָרְכִי=צִיבּוֹר,-di 'יְעוּוֹרְעִיסְטִיקַיּוֹ אַוְטְשִׁילִישְׁשָׁע', di
פְּרָעָפַט פֿוֹן רַ, נְחַמֵּן זִיְיגְעַרְמָאַכְעַר, וּוֹאוֹ די אַיְזָוֹוֹאַשְׁתְּשִׁיקַע פְּלָעַגַּן זַעַר אַזְוִי בְּרִיְיטְלַעַן
דִּיאַזְן, אָוֹן פִיל אַנְדְּרָעַ הַיְמִישַׁ בְּיִלְדְּעַר...".

"... Your Book is a wonderful and I am happy to read it. I feel that I am
a part of our Jewish Kremenitz. Only many of the articles there made me
shed tears!..."

"...אָוֹן מַעְרְקוֹוּעַרְדִיק. אַיְיךְ אַזְעַלְכַע גּוֹרְלְדִיקַע טַבַּג, אַיְיךְ וּוּעַלְכַע עַס לְעַבְן אַוְנְדְּזָעַרַ
שִׁיעַרָלַל אַנְדְּסְלִיטַן אַיְיךְ יְשָׁרָאֵל, הַאָבָן זַעַר דַאָר בְּעַפְוָנוּנָן צִיִּיט אָוֹן בְּעַדְוָלַד אַרְוִיסְצְוָגְעַבַן אַ
בְּזַוְלְעַטַן 'קֹול יּוֹצָאי קְרֵמְנִיצַ', וּוּעַלְכַעַר פְּאַרְבִּינַט אַוְדְדַז מִיט אַלְעַ קְרֵמְעָנִיצָעַר אַיְיךְ גַּאֲרַ דַעַר
וּוּסְלַט אָוֹן פְּאַרְשְׁטָאַרְקַט אַזְוִי אַדוֹם נָאָר מַעַר דַעַם 'צָכַר קְרֵמְעָנִיצַ...".

"... אַדְאַנְק אַיְיךְ פָאַר דַעַר הַעֲפַט 'קֹול יּוֹצָאי קְרֵמְעָנִיצַ' אָוֹן פָאַר דַעַם פְּאַרְעַפְעַנְטַלְיכַן

די אינטראנס שילדערונג פון אקט פון אדאטירטן קראמעניז דורךן סעמיינאר.
איך בין זיכער, איז דאמ אלס ווועט געפונען א בעהעריקן אפקלאנג צוישן די קראמעניזער.
א יישר=כוח פאר אייער ווונדונג צו די לאנדסלייט עולה צו זיין קיין ישראל..."
בוחמאט: גבעז האזנער
(דער באשולדיקער אין אייכמאן פראצעט)

אט איזו, און ענליך צענען די אפקלאנגען פון אומעטום, וואו "קול יוצאי קראמעניז"
אייז דערגןגען, אט די וואראטע געפילן פון אונדזער בראודער-קראמעניזער, באגלייטן אונדז
אין אונדזער ארבעט. זייז דינען אונדז אלט טיטימול צו וויאיטערדייקע אנטשראונונגגען בייס
רעגולירן דאמ איזיסגעבן פון די העפטן, א זאק וואס פארזיכערט און פארשטארקט דעם קאנטאקט
צווישן אלע אונדזער לאנדסלייט באשר הם שם.
עם האט זיך בא אונדז אנטזאלט פיל מאטעריאל, ווועלכער שטייגט איבער די געוויניליכע
ראמען פון אונדזער העפט, מיר צענען דארום געזווונגען, צו בעבן איננייקע ארטיקלען בלוייז
אין איין שפראן, און פון אנדער האבן מיר געגעבן נאר דעם חמץ אין עברית.
די דזיציקע העפט, וווערט איזיסגעבן צו דער יערליךער פאר אונדזער קדושים,
און וווערט צעשים די חברים צוזאמען מיט די אינגלאדונגען צו איר.

מיר בעטן אונדזער חברים איבערפירן אונדז דעם בעשיידענע אפזאל, - 2 ל"י,
פאר דעם העפט, זוי אויך דעם חוב פאר די פאריבווע.
די רעדאקטיע

מיינע זכרונות פון דער קהלה קדושה קראמעניז

מעטשנ-לייבע, ברענצעלאזע פרײינטשאפט און גוטסקייט, אידליךיט און פיננסיט,
גשמדיקע דערהויבנקיט און רײינע קדושה און פיער און בלוט, צערשטערונג און-חרובן,
טווען און פין, זיינע מיינע זכרונות פון דער טראגי-פארשניטענער קהלה-קדרונה קראמעניז.
דער גורל האט געוואטלט, איך זאל זיין און קראמעניז, דאמ אינצייקע מאל אין
מיין לעבן, ערבע דעם חרובן פון פוילישן יידניטום. דעם אנדענק פון דער דזיציקער היסטארישער
שטאט, איר פרעכטיקע אומגעגענט און אירע טיעערע יידז, וועל איך קינמאל נישט פארגוועסן. אין
די געציגלטען טאג, וואס איך האב פארבורהרכט אין דער דזיציקער פרעכטיגער שטאט, האב איך בעהאט
א מעגלעבקייט צודען, וואס פאר א ווונדערבראָר, אידעלע, הארציקע, הייליקע יידז די דזיציקע
שטאט האט בעהאט

אלס הויפט-קארעטאנדענט און דירעקטאר פון דער יידישער טעלעגראָפֿן-אגענטור (ייט"א)
אין פוילן, האב איך צוזאמען מיט אנדער קארעטאנדענטן פראלאזט ווארשע אין דעם וועלביין
צוג, וואס דער דיפלאמתישער קארפֿס און די פוילישער רגעירונג. פון ווארשע זיינען מיר
איזיסגעפֿארן דעם פירטן טאג נאר דעם זוי דיטשלאנד איך באפלן פוילן. דער צוב אין וועלכּן
מיר זיינען געפֿארן איז 18 מאל באמאדייט געווואָרן פון דיטשע ענפֿאלגען. אין קראמעניז
זיינען מיר אנטזאלט אויפֿן דריינט טאג, מידע, איזיסגעמוושטע און פארחוושטעה.

קראמעניז האט געזאלט זיין פוילנס ציטוֹויליקע הויפט-שטאט "ביז די מלחה ווועט
זיך ענדיקן". איך און מיין פאמיליע און מיין פאמיליע און דריי מיטאָרבער פון יי"א-ביבראָ,
צוזאמען 7 פערזאן האבן געזאלט באקומוּן א ווילע פון דריי צימער. אין דעם אפיקיעלן דאָקומוּן
מית דעם אָברעט פון דער ווילע איז געוווען א וואָרבוּן, איך פאר אָפֿזאגן אונדז צוגעבן די
באשטייטע צאל מעובילרטע צימערן, דראט א גרויסע שטראָפֿ. צוויי יידישע דראָזקארזשעס האבן

אונדז צויגעפירות אויף דעם אנגעהבעגענעם אדרעס אין א שיינעם ווילע-פערטל פון קראמעניז.
די אייגענטימערין פון דער ווילע, פוילישע פרוי האט אפיקו נישט געוואלאט אנקוקן דעם
דאקומענט. זי האט בעזאגט, איז איך בין שוין דער 6-טער, ווואס קומט מיט איז באפעטל. דעם
עדשטן האט זי ארינגענומען, פון זונגען אבער זאל זי נעמון נאך צימערן פאר די ווואס
שיינען בעקומען שפער?

די נאכט האט שוין בעהאלטן בײַים צופאלן, עס האט נישט פיל בעפערט צו דער
פאלייצי-שעה זוען עס איז נישט געווען דערלויבט צו זיין אין גאט. דער איינציגער
קלינינער האטעל אין שטאט האט נישט בעהאט קיין פריעע צימערן. די דראזשאראזשען האבן זיך
געאיילט אהימצופארן. לאבע איך נישט געווען מקנא צוזיין. איך האב נישט בעהאט אין
קרעמעניז איזן קרוביים אדרער נאענטען פרײַינט. מיר האבן זיך אפגעשטעלט פאר א ביר-האלע
וועו איך האב בעבעטן מיר וויאיזן אין ארט איבערצונעכטיקן. איך בין געווארן איבעראשט
פון דער האדזיקער גאטפריינטעלבקיט, ווואס דער איגענטימער פון דער ביר-האלע זלמן
בערגשטיין און זיין פרוי האבן אונדז חיכפ ארויסגעוויזן. זי האבן אונדז שוין נישט
ארויסגעלאז און אונדז בליך אריינגעפירות אין זיינער ווינוונג. דאס ערשות ווואס זי
גיינ געטאנ איז געווען אונדז ביבע הייסע. ווואסער אויף זיך ארכומואשן. באלא
אייז געשטעאנ אוייפן טיש א קאנציגער סמאוואר. עס האבן זיך געיאוועט בולקעס, ברויזט,
פושטער, קעז, איינער, הערינגב און די ליבע בעלי-בתים האבן נאר בעפרעט צו מיר דארפֿן נאך
עפֿע. די האדזיקער גאטפריינטעלבקיט פון ביידע בערגשטיינס איז געווען פון איז מאם,
איז מײַן פרוי ע"ה האט זיך אוש צעוויניינט. מיר האבן נישט בעהאט קיין וווערטער וויאזוי
זיך צודאנקן.

די בערגשטיינס באשיידענע דירה איז באשטאנען פון צוויי שטובן, א קיך און
פאדערהויז. עס שיינען דארט געווען 4 בעטן. באלא נאכז עטן האבן די בעלי-בתים גענומען
צוגרייטן פאר אונדז געלגערטס און בעזאגט, איז אלע בעטן זיינען פאר אונדז. פאר מיד
און מײַן פרוי איז דאם געווען זיינער נישט אנגעהנען. ווואס הייסט מיר ווועלן צונגעמען
אלע בעטן, ווועו ווועלן שלאָפֿן די בעלי-בתים? די ליבע פאלקסטען, די בערגשטיינס האבן
אבער אונדז בארויקט איז מיר דארפֿן זיך נישט זאָרגן. זי ווועלן שלאָפֿן ביי שכנים און
האבן אונדז געוועונש א גוטע נאכט. נאר דריי נפקט נישט שלאָפֿן און זייננדיק גוט
אויסגעמאטערט פון וועג, האבן מיה זיך גוט אויסגערטוּת.

די ידיעה ווועגן אונדזער אנקומען האט זיך בליז-שנעל פארשפֿרִיט איבער קראמעניז.
באלא אינדעפרֿי איז צו מיר געקומען א געוויסער הער ראנזנברג, פֿאַרְזִיכְעֶר פון קראמעניז צע
האגדזועערקער פארוּין. ער האט מיר בעהאט בעזען אונדז א פרעסע-קאנפערענץ בעת אן אלפֿוילישן
האנדווערקער-קאנפערענץ אין וואָרשע. ראנזנברג, איך געזנברג, נישט ליידער זיין ערשות
זאמען, איז פון אונדז נישט אפגעטרעטן די גאנצע צייט, ווואס מיר זיינען געווען איז
ערעמעניז איז געווען אונדזער אמחר ער מאָר המושיע. ער האט זיך באמש צובאקוומען
פאר אונדז א ווינוונג און אויך שרײַב-מאַשינען, א יידישע און ענגלישע און א טעלעפֿאן,
און א חדה אלס א צייטויליקן אפֿים פאר דער ייט". ראנזנברג האט אויך שפער
געראטועוּט מיר און מײַן פאמיליע, דריי מיטאָרבערט פון דער ייט", ווועלכֿ זיינגען
געווען מיט מיר און נאר אנדערע אויסלענדענּז, קראָעטפֿאנּדענּז, וווען די דיבֿישן האבן
באַמְבָּאַדְּרִיסְטָּקָּרָּעָּמָּעָּנִּיז און אונטערגוצְּינְּדָּן די שטאט.

פרײַינט ראנזנברג האט פֿאַרְגּוּלִיִּיגְט מיר זאלן פֿאַרְגּוּלִיִּיגְט מיר הוויז וווע עס האט זיך
געטונען דער מזועאָום אויףן נאמען פון פֿאַרְשְׁטָאָרְבּוּגְעָם ר'. יְצָחָק בָּרְ לְעֹוֹינְגָּזָן. ער האט

צוועזאָבָט צוֹפַאָרְשָׁאָפָן אלעַס, ווֹאָס אִיז גּוֹטִיךְ כְּדִי צוֹפַאָרְוֹוָאנְדָלָן דָּאַס הַוִּיז אִין אַ פֿרִיּוֹוָאַטָּעָר
 ווֹוִינְגְּסֶה דִי פֿוֹוִילִישָׁעָ רְעֵבְּרְוֹנוֹגָה האַט זִיךְ גַּעֲהָאַט באָזְעַצְתָּ אִינְסָם בְּנִין פֿוֹן קְרֻעְמָעְנִיכְעָר
 הִיסְטָאַרִישָׁן לִיצְעָאוֹם. דִי אוֹוִיסְלָעְנְדִישָׁעָ דִי פֿלְאָמָטָן האַבָּן באָקוּמָעָן ווֹוִינְגְּבָעָן אִין דָעַם שִׁינְעָם
 ווֹיְלָעָ-קְוֹוָאָרְטָאָל אִין דָעַר קְרֻעְמָעְנִיכְעָר פֿרְעַכְתִּיקָעָר בעְרֵגְיקָעָר סְבִיבָה. אִיךְ האַב באַשְּׁלָאָסָן זִיךְ
 ווֹעֲנָדָן צָו דָעַר וְעֵגְירְוֹנוֹגָה מִיטָּא פֿאָדְעַרְוֹנוֹגָה מִיר צְוֹבִיבָן אַ ווֹוִינְגְּסֶה. אִיךְ האַב נִישְׁתָּ גַּעֲקָעָנָט
 בִּיאַי זִיךְ פֿוֹעָלָן צוֹפַאָרְנְעָמָעָן דָעַם לעְוֹוִינְזָאָן-מוֹזָעָאוֹם. אִיךְ האַב דָאַס באָטְרָאַכָּט פָּאָר אַ חִילָּוָל
 הַקּוֹדֶשׁ אוֹן זִיךְ קָאָטְעָבָאָרָשָׁ פֿוֹן דָעַם אַפְּגָעָזָאָגָט. אִיךְ וּוֹיִיסָם נִישְׁתָּ צָו מִיְּן ווֹעֲנָדָן צָו דָעַר
 פֿרְיִילִישָׁר וְעֵגְירְוֹנוֹגָה ווֹעֲבָן אַ פֿאָסִיקָעָר דִּירָה ווֹאלָט פֿיְלָ גַּעֲהָאָלְפָן. אַנְדְּרָעָ אַרְעָסְפָּאַנְדָּעָנְטָן
 זִינְגְּעָן גַּבְּלִיבָן אַן אַ דָּאַר אַיְבָּעָרָן קָאָפָ. פֿרְיִינְסָמָזְעָרְבָּגָה האַט אַבָּעָר דִּעְרוֹוֹיְלָ נִישְׁתָּ גַּעֲרָוָתָן.
 אַ צְעָרְשְׁרָאַלְטָעָרָ פֿוֹן פֿלְדְּגָגָט אַיז דָעַר גַּעֲקָמָעָן אַנְזָאָגָן, אַז דָעַר באָקָאנְטָעָר אִין קְרֻעְמָעְנִיכְעָר כָּלָל-
 טָוָעָר, מִיטְבָּלִידָ פֿוֹן דָעַר קְהָלָה-פֿאָרְוֹוָאָלְטוֹנוֹגָ אַן גָּעוֹו. וּוֹיְאָצָ-בִּירְגְּעָרְמִיסְטָעָרָ פֿוֹן שְׁטָאָט עַזְרִיאָאָל
 קְרֻעְמָעְנִיכְעָרָ לְאַדְעָט אַוְנְדָז אִין צָו זִיךְ אַן זִיךְ ווֹוִינְגְּסֶה. אִיךְ האַב פֿאָרְשָׁטָעְנְדָלְעָרָ דִי
 אַיְינְלָאַדְוָנָגָמִיט פֿאָרְגָּעְנִיבָן אַנְגָּבָנְדוֹמָעָן. אִיךְ האַב דָאָמָאלָס נַאֲךְ נִישְׁתָּ גַּעֲוָוָסָט אִין ווֹאָס פָּאָר אַ
 זִיךְ-אַיְידָעָלָעָ סְבִיבָהָ עַס אִיז באָשְׁעָרָת גַּעֲוָעָן מִיר אַיז מִיְּן פֿאָמִילִיעָ צְוֹפַאָרְבָּרִיְּנְגָעָן דִי
 קְוֹרְצָעָ צִיְּשָׁ, ווֹאָס מִיר זִינְגְּעָן גַּעֲוָעָן אַיז דָעַר דָאָזְקָעָרָ טְרָאָבִיְּשָׁעָר, נִישְׁתָּ-פֿאָרְגָּעָלְעָכָעָר
 שְׁטָאָטָמָ. מִיר האַבָּן גַּעֲדָאָקָט דִי בְּעַרְנְשְׁטִינְסָמָ פָּאָר זִיךְ-עַרְבִּיְּנְטְלְעָכְקִיָּת, ווֹעֲגָן נַעֲמָן פֿוֹן
 אַוְנְדָז אַבָּאָלָטָמָ פָּאָר דָעַט אַוְנוֹנָט-בְּרוֹוִיט אַיז פֿרְיִשְׁטִיקָה האַבָּן זִיךְ אַפְּיָלוּ נִישְׁתָּ גַּעֲוָאָלָטָהָ הַעֲרָן, אַיז
 מִיר זִינְגְּעָן אַוְוָעָקָ צָו דִי קְרֻעְמָעְנִיכְעָקָים, ווֹוּ סָאָנִיָּעָ קְרֻעְמָעְנִיכְעָקָה האַט אַוְנְדָז אַוְיָפָגָ עַנוּמָעָן ווֹיָ
 מַעַן בְּאַגְּרִיסָטָלְטָעָ גַּוְטָעָ פֿרִיְּגָנָטָ. אִיךְ האַב אַוְנְדָזָעָרָ לִיבָּעָ בְּעַלְ-בִּיחָתָעָ גַּעֲרָוָפָן "שְׂרָה בְּתַ-טוֹבִים"
 אַן אַז אִיז דִי טָאָקָעָ גַּעֲוָעָן, אַ בְּרָטָעָ, שְׁטִילָעָהָאָרְצִיקָעָ טְוִיבָ.

פֿרְיִינְסָמָ רְאַזְעַנְבָּרְגָה האַט אוֹיךְ גַּעֲזָרְבָּט ווֹעֲבָן אַ פָּלָאָץ פָּאָר מִיר ווֹוּ צָו אַרְבָּעָטָן. מִיר
 האַבָּן קְוֹיְסְבָּאָפְּוֹזָן אַרְיִיבְּרְצְזְוִיגִין צָו דִי קְרֻעְמָעְנִיכְעָקָים ווֹעֲנָן רְאַזְעַנְבָּרְגָה אִיז גַּעֲקָמָעָן מִיטָּ
 אַ מְעַלְדוֹנָגָ, אַז דָעַר רְאַשָּׁהָ הַקָּהָל, לִיְיָדָר גַּעֲדָהָמָ, נִישְׁתָּ-פֿרְיִינְטְּ-מְאַשְׁינְגָעָן. פֿוֹן
 דִּיסְפָּאַזְיָצָעָ דִי קָאַגְּצָעְלָאָרִיעָ פֿוֹן דָעַר קְהָלָה מִיטָּ דָעַם טְלָעָפָן אַיז דִי שְׁרִיְּבָ-מְאַשְׁינְגָעָן. פֿוֹן
 דָאָרָטָ, פֿוֹן הַוִּיז פֿוֹן דָעַר קְהָלָה-פֿאָרְוֹוָאָלְטוֹנוֹגָ פֿוֹן דָעַר יָעַצְתָּ חְרוּבָעָרָ קְהָלָה-קְדוֹשָׁה קְרֻעְמָעְנִיכְעָר
 האַב אִיךְ גַּעֲשִׁיקָט אַ טְלָעְבָּרָאָט צָו דָעַר יִטְאָ אַין נִיְּזָ אַרְקָ פֿוֹן "מְלָחָמָה-פֿרָאָנָט". פֿוֹן דָעַם
 טְלָעְבָּרָאָט דִי 290-אַרְקָעָרָ 99טָאָ זִיךְ דָעְוָוָסָט ווֹוּ אִיךְ גַּעֲפָוָן זִיךְ. דָעַר דָאַזְיָקָעָרָ
 טְלָעְבָּרָאָט, יָעַצְתָּ שְׂוִין אַ הִיסְטָאַרִישָׁר דָאָקְוָמָעָטָ, גַּעֲפִינְטָ זִיךְ אַין יִטְאָ-אַרְכִּיוֹוָ אַין נִיְּזָ יִאָרָקָ.

דִי גַּאנְצָעָ צִיְּטָ, ווֹאָס מִיר זִיךְ-צִיְּעָן גַּעֲוָעָן בִּיְיָ דִי קְרֻעְמָעְנִיכְעָקָים האַבָּן מִיר זִיךְ גַּעֲפִילָט
 ווֹוּ צְוֹוִישָׁן טְפָעָרָעָ, אַיְבָּרְגָּעְגָּבָעָנָעָ פֿרִיְּגָנָטָ. דִי גַּאְסָטָ-פֿרְיִינְטְּ-לְעָכְקִיָּתָ פֿוֹן סָאָנִיָּעָ קְרֻעְמָעְנִיכְעָקָ
 האַט נִישְׁתָּ גַּעֲהָאָטָ קְיִינְ, גַּעֲדָנְגִּינְ. זִיךְ האַט גַּעֲטָאָן אלָעָסָ, ווֹאָס אִיז נַאֲךְ מַעְלָלָעָד גַּעֲוָוָעָן,
 זָאָלָן זִיךְ פֿילָןָ, גַּנְשָׁטָ ווֹוּ פֿלְטָטָיםָ, נַאֲזָן זִיךְ זִיךְ אַין שָׁטוּבָ. אַין שְׁטָאָטָה האַבָּן דָאָמָאלָס שְׁוִין
 אוֹיסְגָּעְפָּעָלָטָ פֿאַרְשִׁידְעָגָעָ שְׁפָאָ-פֿרָאָדוֹקָטָן. דִי שְׁטָאָטִישָׁחָ צְחוּשָׁבִים האַבָּן אַבָּעָרָ גַּעֲהָאָט אַגְּבָעָרְיִיטָ
 זָאָפָאָסָן. "שְׂרָה בְּתַ-טוֹבִים" האַט נִישְׁתָּ גַּעֲנָלָזָטָעָט דָעַל אַוְנְדָז עַפְעָסָ פֿעָלָן. אַוְנְדָז האַבָּן זִיךְ
 אוֹוּקָגְּעָבָעָן דִי בְּעַטְעָ חֲדָרִיםָ. זִיךְ-גַּאְסָטָ-פֿרְיִינְטְּ-לְעָכְקִיָּתָהָאַט גִּיְינְ גַּרְעָנִיכְיָ.

דָעַר קְרִיגָּסָ-פֿרָאָנָט האַט זִיךְ דִּעְרוֹוֹיְלָ בְּעַנְטָעָר צְוֹגְעָרְיִיקָטָ. אַין קְרֻעְמָעְנִיכְעָקָ. האַבָּן אוֹיךְ
 נִישְׁתָּ גַּעֲפִילָט קִיְּן דִּיְגִּיטָשָׁעָ שְׁפִיאָגָעָן צְוֹוִישָׁן דִי אַזְוִי-גַּעֲרוֹפָעָנָעָ פֿאָלְקָסָ-דוֹיְטָשָׁעָ. מִיר האַבָּן
 גַּעֲזָעָן יְעַדָּעָ נַאֲכָתָ ווֹיָ פֿוֹן דִי בְּעָרָגְעָגְעָבָעָנָעָ פֿרִיְּגָנָטָ. אַזְוִי-גַּעֲרוֹפָעָנָעָ גַּעֲהָאָרָן גַּעֲהָיִמְנִיסְפָּולָעָ
 סִיגְנָאָלָן צָו דִי דִּיְתָשָׁןָ. אַין וְאֲדִיאָה האַבָּן מִיר גַּעֲהָרָתָ ווֹעֲגָבָן גַּעֲהָבָעָן גַּעֲהָאָרָן
 האַט וְעֲגָבָעָן דָעַמְלִילִישָׁן אַמְבָאָסְאָדָאָרָ אַין מַאְסָקָוָעָ, אַז מַאוֹוָעָטִישָׁ מִילְּטָעָרָ ווֹוָטָ "בְּאָפְרִיִּעָן"
 פֿוֹילְגָן מַזְרָחָ-שְׁעָרִיתָאָרִיעָ. עַס אִיז גַּעֲוָעָן קְלָאָרָ, אַז דָעַר מַאְלָאָטָאָוָ-רְיִוְעָנְטָרָאָפָ אַפְמָאָרָ מִיְּנָטָ

א נייע חלוקה פון פוילן צוישן היטלעריסטיין דיביטשלאנד און בלשוויסטישן רוסלאנד.
די פוילישע רעג'ירונג האט אבער צוליב טاكتישע טעמי געפרוופט מאכט "א גוטע מינע
צום בייזן שפיל". אויף א פרעס-קאנפערענץ אין "לייצעומ" האט מען אונדז בעזאגט, איז
דאס ארידינמאדרין פון מאוועטש מיליטער קייל פוילן איז אן "אפענער באווייז", איז
סאוועט-רוסלאנד וועט קעמען "צוזאמען מיט אונדז" קעגן די דיביטשן". ... וואט פון דאזיקן
קאמפ איז געווארן וויאיסן מיר יעט זיעער גוט.

די דעדער געשיכטע האבן זיך דאמאלט געשווינט געדרייט. עט האט קווים באויזן
אויסטודיקען די טינט אויף דעם סטייטמענט איז ליצעומ, ווען עט זיינגען פון דער
פויליש-רויסישער גרענץ אונגעומען בארכטן, איז די ערשט זאר, וואט די מאוועטן איז
זו ענטוואפנען און נעמן איז געפאנגעשפט די פוילישע סאלדאטן. זיך האבן אויך געמאכט
מאסנהאפט ארטעטן צוישן דער פוילישער און יידישער באפעלקערונג איז די "באפריעיט
שטעטלער".

דער קלימאקס פון דער טראגדיע און דער סוף פון דאמאלטדיינער פוילישער
זעלבסטענדיקיט איז געוווען דיטשע ערפלאנען האבן מעדרעריש באמאדריט קרעמענץ, די
"齊يتוויליקע פוילישע פיעזידענץ". די טאג זיינגען איז דאמאלטדיינער הערבט געוווען זוניקע
און שיינען. אויף דעם בלען הימל איז נישט געוווען קייל איז זואלךן. עט איז געוווען
אייניקע טאג פאר ראש-השנה. איז קרעמענץ איז געוווען א מארכ-טהג. די פויזעריט פון
די ארוםיקע דערפער זיינגען בעקומען איז שטאט פארקויפן זיעערע פראדוקטן. די שמאלע
וואסן זיינגען געוווען פול מיט פויערעה פורן. מען האט געהערט לאס הירזשן פון די פערד.
"שרה בת-טוביים" האט איז דעם מארכ-טהג בענומען איז האנד א פאטשיילע און ארוויס איז
גאט זאמלן געלד פאר די נויטבאדערפתקע אויף יומ-טוב. מיין טאכטער, דאמלאס א יינגע
קיינד, האבן מיר אריינגעבען איז דער איינציגער טפתקע זומער-齊ימט ארט-שולע. איז,
מיין פורי און די דריי ייט"א-מיטארבערטער זיינגען צום רומענישן קאנסול אויף נעמן א
טראנזיט-וועיזע. מיין זונ, דאמאלט א יינגער בחור איז אינגער אליען געלביבן איז שטוב
ביי די קאמעניציקט. פלווצלינג האבן זיך אינט לוייטערן הימל באויזן מחנות דיביטשע
ערפלאנען, וועלכע האבן באשאַטן די רוייק שטאט מיט אויפריז און ברען-באמבעט. עט
אייז אויסגעבראָן א שרעלעכע מהומה. די שטאט איז געשאנען איז פלאמען. עט איז געווארן
א זוילדר געלוייך פון מענטשן און פערד. דער געשריי פון די פארווענדער איז דערגאנגע
ביזן הימל. חוץ פון די באבעט האט געלוייך א סבנה פון די איגטפאלענע מויערן און פון
די פלאמען פיעיר. מיר האבן זיך ווי עט איז פארשעקט צוישן די מויערן און האבן
אויסגעטען די באבעט.

ווען די דיביטשע מחלבים זיינגען אוועק און מען האט בעקענט ארוויס איז גאט, האבן
מיר פאר זיך געצעען א שרעליך-מוראדייך בילד, בלוט פון מענטשן, פערד און בהמות האט
צוזאמען בערונען איז די רינשטיין פון שטאט. נאענט צו הונדרט מענטשן זיינגען דעם טאג
געהרבת געווארן און זיעערע קערפערת האבן זיך געווולגערט איז דז גאטן. אומעטום האבן
געבעשעוויט פלאמץ-פייער. מיר האבן זיך געלאָזט איז דער ריכטונג פון קרעמעניציקט הויז.
דארט האבן מיר אונגעטראָן אויף א טראגייש און גלייכציגיג העראיש בילד. א באבעט האט
אויפעריטן נעבן קרעמעניציקט הויז און האט אפגרידיסן די טראפ וועלכע האבן געפירות איז
זיעער דירה אויפן ערשות שטאָק. מיין זונ איז דורך א פענסטער ארויסגעשפרינגן פון
איינפאלנדיקן הויז. אונדזער גאט-געבעט און ברויסע מכנים-אורהָם זיינגען אליען געלביבן
אן א דאָך איבערן קאָפ. ער אבער, דער הייליקער עזריאָל קרעמעניצקי איז געטשאנען אויף דער
גאט און אונגעפערט מיט דער רעטוויגט-אָקצייע. אונדזער גרעטשע זאָרג דאמאלט איז געוווען צו

זין מיט אונדזער טאכטער. מיר האבן נישט געווויסט דעם וועג צו דער ארט-שולע. מיד האבן אויך נישט געווויסט צו האט נישט אדייטשע באםבע געטראפן אין דער שולע. אונדזער פארצ'וּיִפלונג אין געוווון ברויסט. יעדן מינוט האט געדראט א סכנה פון א נייעס. דיטשן לופט-אנפאל. צו אונדז איד צובעקומען א קרייט, א פרײַנט פון די קאמעניצקייס און פארבעלַיְבָּט צובוין צו אים אין זיין הויז, זויס פון צענטר, ווועט אם איז פארבעקומען די באמאז'ירונג. קאמעניצקי ווידער האט געזאגט, איז ער וועט שיין א ספֿעַצְרַעַלְן שליח נאך אונדזער קינד. מיר האבן באוויזן קומען אין הויז פון דעם פרײַנטעלעבן קרייט, ווען עס איז געוווון א לופט-אלארט. זווען מיר זיינען געוווון אין קעלדר האבן מיר דערהרט א יאמערלעך געשדיי מאמא. דאס איז געוווון פון אונדזער טאכטער, וועלכע האט זיך אלין דערשלאגן צו קאמעניצקייס הויז און איז דארט אויסגעבראבן אין א יאמערלעך געווויזן ווען זי האט אונדז נישט געטראפן. די קאמעניצקייס האבן אבער חיכפ בענומען א שליח און אנגעזאגט ער זאל אוועקפֿרֶן צט ארט ווועט מיר זיינען געוווון.

אויף מיין וואנדערונג אין דעם רואינירטן חרובדיין פוילן פון טעפטעמבער 1939 האב איך זיך אונגעזען טראגדיעס ווי עטלערן האבן פארלוירן זיינערן מינדייריקע קינדער און זי שוין מער קיינמאל נישט געפונען. איך וועל דאריבער קיינמאל נישט פארבעסן די קדושים עזריאל און שרה קרעמענצעקי, וועלכע האבן אונדז געפונען אונדזער קינד. מיין טאכטער איך יעצט און איך לעערערין פון דער ענגלישער שפראר אין דער גימנאזיע אין דאשן לאציון.

דורך זיטטיקע וועגן און אין גרויס בעפער האב איך זיך דערשלאגן צום "לייצאום". דארט האב און דערוווסט, איז די פוילישע רגעירונג צוזאמען מיט דעם דיפלאטישן קארפום פאראלאן דעם זעלביבן טאג קרעמעניז און אוואקוואירן זיך קיין רומעניע. אונדז, שורטלייטן און או מלעדייש קארעטפאנדענטן האט מען געראַטן מיר זאלן זיך אלין "עוואקוואידן". טראנטפארט-מייטן האט מען אבער אונדז נישט בענגבן.

די צייט איך געוווון קורץ. באָלד וועט צופאלן די נאכט און מיר מזין וואט ביכער ארויס פון שטאט. אונדז צו הילפ איך ווידער געקומען דער נישטפֿאַרגַּטְלַעַכְּרָרְפֿרִיְּנַסְּ רְאַזְעַנְבָּרְגּ. ער האט געדאָרגט, איז איך און מיין גרווע זאלן חיכפֿ אַרְיְבָּרְגְּיִין צו זיינס אַפְּרִיְּנַסְּ, וועלכע האט געוווינט און זואָגען מיר זאלן קענען ביינאָכָּת אוועקפֿרֶן. קאלעגּ-זְשֹׁרְנָאָלִיסְטָן האבן זיך דערוווסט, איז איך זור א וועג זיך אַרְוִיסְצּוּבָּקְוּמָעָן פון שטאט און האבן בעבעטן אויך זיינען צוראַטְעָוָן. מיר זיינען געוווארן אַגְּרוּפּ פון 18 פְּרָזָאַן. דער ענערגיישער און אַבְּרָעָבְּגָעָנָעָר רְאַזְעַנְבָּרְגּ האט באַשְׁטָלַט 4 פְּוִיְּרִישָׁעָ פְּוָרָן מֵיט וועלכע מיר האבן געדאלט אוועקפֿרֶן איך אַדְּרָף, לערך 10 קילאמטער פון קרעמעניז. איך און מיין פרוי זיינען אוועק זיינען קרעמענצעקייס. בײַידע, די נישט-פארגעטעלעכע עזריאָל און סאנַּיעָ, זיינען זוֹוִיטָר געוווון פְּאַרְנוּמָעָן מיט קעריווֹן די הילפּ-אַקְצִיעָ. מיט אַזְגָּעַטְהָלָטָה לִיטְעָר האט קרעמענצעק געווואָלט אַרְיִין איך זיינ זוֹוִינָונְגּ כְּדִי פון דארט אַרְוִיסְצּוּבָּקְוּמָעָן אַונְזָעָרָעָ בִּידְנָעָ בִּיסְלָחָפְּזִים. דאס איך אבער נישט געוווון מְגַלְעָר, זוֹוִילָה די זוֹוִינָונְגּ איך געוווון פּוֹל מיט אַנְגָּעוֹאַרְפָּעָנָעָ צְיַגְלָ אָוֹן שְׂטִיקָעָר וּוּאַפְּגָעָ. סְאַנְיָעָ אַיז צְבוֹעַשְׁתָּאָגָעָן מיר זאלן נַעֲמָן איך טאַכְטָרָס בעבעס מאָנְטָל פָּאָר אַונְדָּזָעָר טאַכְטָר וּוּיְילָה די נַעֲכָת זיינען שׂוֹין געוווון קאלטע. עס האט נישט געהאלפּ אַונְדָּזָעָר בעגענטשטָלָן זיך. מיר האבן דעם מאָנְטָל בעמוֹזָט נַעֲמָן מיט דער אוֹיסְצִיכָת אִים צוֹרִיקְזּוֹשִׁיקָן דָּוָרָךְ דעם פּוֹרְמָאָן מיט וועלכּן וועלן פָּאָרָךְ צוֹ אַונְדָּזָעָר גְּרוֹיסְן באָדוּירָן איך דאס אַזְוִי נִשְׁתָּחָוּן. אַין גָּאָרָטָרָאַיְשָׁע אַוְשָׁטָעָנָדָן אָוֹן זַיִינָעָר גַּעֲדָרִיקְטָעָ שְׂטִימָוָנָגָה האָבָן זיך גַּעֲזָעָגָנָת מיט די אַיְידָעָלָעָ מְעֻדְתָּשָׁן, עַזְרִיאָל אָוֹן

סאניע קראטונגאָק. זיינער טאכטער בעבע איז גראד נישט געווען. מיר האבן זיך הייליק צוּגַעְזָאָגָט קומען צוּזִיִּי אוֹיֵף אַ בָּאֶזְוֹר קִין קְרָעָמְנִיךְ אִין בָּעַסְטָרָעָ צִיְּטָן. לִיְּדָעָר, לִיְּדָעָר אִיז אָזָא צִיְּטָן נִישְׁתְּ גַּעֲקוּמָעָן.

ווען מיר זיינען בעקומען אוֹיֵף דעם באשטייטן ארט צוּ רָאֶזְעָנְבָּרְגָּס פְּרִיאַינְט. האבן מיר געהאָס אַ זִּיְּנָעָר נִישְׁתְּ גַּוְּטָעָ נִיְּיָעָם. דָּעָר פּוֹיְעָר, וּוֹאָס האט גַּעַזְאָלָט קומען מִטְּ דִּיְּ פּוֹרָן וּוֹעַט נִישְׁתְּ צִיְּנָן. דִּיְּ לָאָגָע אִיז גַּעְוּוֹן אַ פָּאֶצְזָוִיְּפְּלָטָעָ. אִין דָּעָר עַנְגָּבָר וּוֹוִינְגָּז וּוֹוּ מִיר האבן זִיךְ גַּעַפְוּגָעָן אִיז נִישְׁתְּ גַּעְוּוֹן קִין פְּלָאָץ אָפְּלָיו וּוֹוּ צּוֹשְׁטִיְּנָן. אָוֹנְדָּצָעָר דָּעַטָּעָר אָוּזָבָאַשִּׁיצָעָר, פְּרִיאַינְט רָאֶזְעָנְבָּרְגָּס, האט אַבָּעָר נִישְׁתְּ גַּעַרוֹת. עַם האט נִישְׁתְּ גַּעַזְוּמָעָן פִּיעָל צִיְּטָן עַד האט מָאַבְּלִיזִידְרָט יִדְיִישָׁ פּוֹרְמָאַנְעָס מִטְּ 4 בְּרִישָׁקָעָט. רָאֶזְעָנְבָּרְגָּס האט אַנְגַּעַזָּגָט דִּיְּ פּוֹרְמָאַנְעָס זִיךְ זָאַלְן צּוֹפִירָן צוּ דֻּעָם יִדְיִישָׁ פָּאֶפְּשָׁעָר אַיִּינָס דָּאָרָפְּ אָזָן זָאָגָן עַד זָאָל שָׁפָּן פָּאָרָא אָוּנְדָּצָעָר פּוֹרְמָאַנְעָס וּוּעַלְכָּעָ זָאַלְן פָּאֶרְטָאָג מִטְּ אָוּנְדָּצָעָר וּוּיִטְעָר פָּאָרָן. בִּיְּטָאָג האט מעַן נִישְׁתְּ גַּעַקְעָנָט פָּאָרָן וּוּיִילְּ דִּיְּ דִּיְּטָשָׁן האבן כָּסָדָר בָּאַמְּבָאַדְרִיטָה דִּיְּ שָׁאָמִיעָן.

די האנד האט מיר גַּעַצְיִיטָרָט וּוּעָן אִיךְ האָב זִיךְ גַּעַזְעָנָט מִטְּ דֻּעָם עַרְלָעָכָן, בְּרָאוֹן, הָאָרָאָפָּאַנְעָס מִטְּ יִדְיִישָׁ פָּאַלְקָטָ-מְעַנְשָׁ רָאֶזְעָנְבָּרְגָּס. אַלְעָס וּוֹאָס עַד האט גַּעַטָּאָן פָּאָרָ מִיר, אַ גַּעַ- זְגַדְגִּיךְן יִדְיִישָׁ שְׂרִיבָעָר, אִיז פָּאָר אַיִּם גַּעְוּוֹן אַזְוִי פְּשָׁוֹט, צָלְבָּסְטָפָּאַרְשָׁטָעָנְדָלָעָן, וּוּיְ עַד זְוַאלְטָ דְּעַרְפִּילָט אַ חַוְּבָ, אַדְעָר גַּאֲרָ אַ צְבָוָתָה, פָּאָר וּוֹאָס עַד גַּאֲרָ אַרְפָּמִיד דָּאָנְקָן. וּוּעָן אִיךְ שְׁרִיבָב דִּיְּ דָּאָזִיקָעָ שְׂוֹרוֹת וּוּבָגָן דִּיְּ אַיְּדָעָלָעָ קְרָעָמְנִיךְ יִדְיִזְן, וּוּעַלְכָעָ אִיךְ האָב בָּאַגְּבָנָט אַיִּן מִיְּזָן קְוֹרְצָעָר אַוְּפָנְהָאָלָט אַיִּן שְׁטָאָט, דִּיְּ גָּאַסְטְּפָרִינְטָלָעָכָעָ אַיְּגָעָנְטִימָעָר פָּזָן דָּעָר בִּירָ- הָאָלָעָ, דִּיְּ אַיְּנְטָלְעָגְעָנָטָעָ, אַיְּדָעָלָעָ קְרָעָמְנִיךְ-פָּאַמְּלִילִעָ, דֻּעָם רָאָשָׁ-הָקָהָל דֻּעָם אַיְּדָעָלָן, פְּרָעָמָדָן קְרִיסָט, וּוּעַלְכָעָר האט אָוּנְדָּצָעָר אַרְיִינְגָּבְעָנוּמָעָן אַיִּן צִיְּנָן זְוּוּינְגָּז וְאַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן, דֻּעָם נִישְׁתְּ פָּאַרְגָּעָטָלָעָכָן פְּרִיאַינְט רָאֶזְעָנְבָּרְגָּס. וּוּעָן אִיךְ דָּעַרְמָאָן זִיךְ דִּיְּ דָּאָזִיקָעָ הַיְּלִיקָעָ מְעַנְשָׁן, וּוּיִסְטָט מעַן עַרְשָׁת וּוֹיְ גְּרוֹוִס עַס אִיז דִּיְּ אַבְּיָדָה, וּוּעָן מִרְ האָבָן נִישְׁתְּ מַעַר דִּיְּ קָהָ-קְדוֹשָׁה קְרָעָמְנִיךְ אָזָן אַיְּרָעָ אַיְּדָעָלָעָ יִדְיִזְן-קְדוֹשִׁים.

רוֹמְפּוֹל זִיְּנָעָן זִיְּנָר נִישְׁתְּ-פָּאַרְגָּעָטָלָעָכָעָ גַּעֲמָעָן.

גַּעַהְיִילִיקָט אִיז זִיְּנָר אַנְדָּעָנָק, יִזְכּוֹר.....

מענדָל מָזְעָס.

קערעמעניע געטאס: קערעמעניע

(סאוויעטיש היימלאנד, נומער 4,
אפריל 1968)

א גראסעער שטאט אין טראנפאלאעד געגנט אויף אוקראינע, דא האט עקדיסטייט א גוט ארגאניזירטער יונטערליכע אונטערערדייש ארגאניזאציע, ווואס האט באויזן זיך צו באזרכן מיט געוווער אוין אפילו מיט דיטשיש דאקסען, ווואס האבן דערמעלבט באוועגןgets- פרײַהיזט פאר אידער מיטגלידער, דער קאמפֿס-פלאן פון דער ארגאניזאציע אויז בעוווען בעוויט דערזיף, איז זיזוועט אַפְּהַזְבָּזֶדִי שלاكت קעבען די מחלבים אויסטר דער געט-וועאנט. אונטערעלער האבן בערכנט, איז זי וועלן זייפֿ אומשאנד נישט צו דערלאזן די ס.ס.=לייט אַפְּהַזְבָּזֶדִי גבען אוין געטאס איז דערזיף אויז בעוווען דער פעלער זיירער. דעם 9טן סענטייבער איז דיבגעט אַרומגערדיגטלט געווואדען פון זשאנדאָרמען אוין פאליצי, אוין די יונגען חברה האבן שוין גאנשט באויזן אַזְבִּינְדֵן די דיבישן אַשְׁלָקְתָּא אויסטר דער געט.

עס האט זיך אַנגעהויבן אַרטענקיידער געראנגל אוין דער געט אַגפא. איז ערשותן טאג פון קאמפֿ זיינען געפאלן זעקט דיבישן אוין אַפְּלִיצְיאַנט, איז צוֹוִיטִין טאג - צען... אַוְיפֿן דרייטן טאג האבן די קעמעפֿר אַונטערגעצְוָנדִן די געט, אַ ווֹאָך צוֹיִיט האט געדוּערט די שרייפה, אַ ווֹאָך צוֹיִיט האט געפֿלאָקְעָרְט די שלاكت, בִּזְ ווֹאָנָעַן "דער לעצטער קעמעפֿר פון געט האט אַזְסְגַּהְזְבָּטִים" זיך אַטְעָם".

פון דער וועדאציע פון ביולעטן

מייד בזענונג זיך אַוְיבְּנָדְרָמָאנְטָעָה רְשִׁימָה פון יוסף ברגמן (אַין דער רִיכְטִיקְעָר נִישְׁטְסְאַוְוּעַטְשָׁע אַרטָּאָגְרָאָטִיעָה).

מיר, מזאָגְלִיכְיִצְּיִיטִיק באָמְעָרָקְן, אַז אַין די דערצְיִילְוָנְגָעָן פון די בִּידָע גַּעֲרָאַטְעַזְעַטָּע פון גַּעֲשָׂא קְדֻמְעָנוּיִץ - בְּצָלָל שׂוֹאָרֶץ אוֹן בְּעֵלָא טַעַפְעָר-קָאָפְלָאָן, ווּעַלְכָּעָה האָבָן אַוְיסְפִּירְלְעָן באַשְׁרַבְּזָן די פָּרְנִיכְטוּבָּג אַין דעם בּוֹר "פְּנַקְסְּ קְרֻעְמָעְנִיךְ" - האָבָן מִיר קִיְּין שָׁוָם באַשְׁטָעְטִיקְוָנָג פון די גַּעֲבָרָאָכְטָע פָּאָקְטָן דָּזְרָךְ הַבְּרָגְמָן, סִיְּיָ ווּעָגָן דעם אַרגְּאָנִיזְרָטָן אַוְיְשָׁטָאנְדָן אוֹן סִיְּיָ ווּעָגָן דעם פָּאָרְבָּרְעָנָגָן פון גַּעַטָּא דָוָרָךְ די גִּידְן אלְיִזְן.

א בריוו פון קערעמעניע

חשובער הער ווֹאָקְמָן!

מיר אלע, גַּעֲבָלְיִבְּעָנָע, די שָׁרִיחָת הַפְּלִיטָה, פון יַיְדִּישָׁן יִשְׁוֹב אַין קְרֻעְמָעְנִיךְ, דָּאָנָקְן אַיְיךְ אוֹן די אַיבְּרִיקָע פָּאָר אַיְיעָר אַוְיְפָמְעָרְקָזְמִיקִיט. אלעס ווּואס עַמְּאַז גַּעַוְוָעָן צַוְּאָן אוֹיף דעם מאָסְקָבָר אַיז שְׁוִין גַּעַטָּא גַּעַוְוָאָרָן.

אַרוֹם דעם קָבָר האָבָן מִיר אַרְיִינְגְּוָעָשְׁטָלָט 80 זִילְעָכָלָאָר, מיט אַרוֹחָ פון $\frac{1}{2}$ מעטער אַיְינְגָר פון צוֹוִיטִין. דָוָרָךְ די זִילְעָכָלָאָר האָבָן מִיר דָוְרְכְּגַעְפִּירָט דָרָעָן. אַוְיךְ האָבָן מִיר אַוְיפֿן קָבָר פָּאָרְפָּלָאָנְצָט 100 בּוּיְמָר, אַז יַעֲצֵט זַעַט שְׁוִין דָעָר גִּיאָ-הַהְרִיגָּה אוֹיס ווּוּ אַ בִּיחָ-עַלְמִין. אַיְיךְ פְּרִילִינְג ווּעָל אַיךְ דעם פָּאָרָקְן פָּאָרָבָן אוֹן אַיְיךְ שִׁיקָּן אַ פָּאָטָה פון דעם אלעמען. נִישְׁטְסְאַזְעָנָגָט, אלעס ווּעַט זִיְין אַין אַרְדְּעָנוֹגָג. אַיךְ ווּוֹנְגָט אַיךְ אלעס בעטטע. זִיְיט גַּעַגְּרוֹסְט. אַיךְ דָאָנָק דעם פְּרִילִינְט באָרָשָׁאָפָט.

מיט אַכְּטָוָנָג

ישראל מאנדעל

10 אַגְּוָאָר 1968

מאיססי בארייסאוויזש גאלדפראט

(פארדווארט פון מ.ג.)

געציאליטע, גאר ווענגייגע זענען פארבליבן די קראמעניצער וואט האבן צוביטן דעם
גינטן צענדליך פון זיינער יארן, זאלן זי אלע מאיריך ימים זיין. זי זענען אונדז
שייער אלס לאנדס-לייט, וועלכע זענען געוווען בעפרינגדעט מיט אונזער עטלערן אוּן אָזֶן
גאנט געוווען צו זיינער דור אוּן זיינע אַספֿרְאַצְיָעַס. זי זענען אונדז שיעע, ווילל זי טראגן
איַן זיינער הערצער דעם עבר פון אונזער שטאַט, וועלכער גרייכט צו דער ציימ אַיִידָעַר מֵיר
זענען געווירן געווואָרֶן.

מיַט גְּרוֹים פָּרְגָּנוּגָן אוּן אַינְטָרְעָטָס לִיְּעָנָעָן מֵיר די הַעֲפָטָט פָּוֹן זְכָרוֹנוֹת, וּוּלְכָעָר
דָּעַר לְעַרְעַר יְוֹסֵף פָּאָכָּ, פָּוֹן דִּי הוּיְבָן דָּעַרְמָאָנְטָעָט מָהִיקָּאָנְעָדָה אַנְגָּעָשָׂרְבָּין עֲרַשְׁתָּדִי טָעָג. בָּאָגָּבָט
מיַט אַגּוֹלְצָרוֹן אוּן אַלְיִיכְטָעָ פָּעָן, האַט עָרָאָרְוָעָבָרְאָכָּט גַּעַשְׁטָאָלָטָן אוּן פָּאָרְלוֹיְפָּעָגִישָׁן אַיְן
אמְּלָיָגָן קְרָאָמְעָנִיךְ אַוְיִיךְ אַגְּלוֹנְגָּעָנָעָם אַוְפָּן.

זו שמאל זענען די גְּרָעָנִיךְ פָּוֹן אַונְזָעָרָה הַעֲפָטָט, מֵיר זָאלָן אַט די זְכָרוֹנוֹת קָעָנָעָן
פָּאָרְעָפָּעָנְטָלִיבָּן מִט אַיְנָמָל, מֵיר וּוּלְן דָּאַט פָּוֹן בִּיסְלָעָכְוָיִיךְ, אַיְן פָּאָרְזָעָזָוָגָעָן.

דאַסְמָאָל וּוּלְן מֵיר פָּוֹן דָּאָרָט אַרְוִיסְטָנְעָמָעָן דָּאַם גַּעַשְׁטָאָלָט פָּוֹן פָּאָלְקָס-שָׁוֹלְ פָּאָרְדוֹוָאָלְטָעָר
מאַיסָּיִי באַרְיִסָּאוּוּיזָש גַּאַלְדְּפָרָט, וּוּמְעָנָס נָאָמָעָן אֵי אָזֶן שִׁיעָר פָּאָרְ פִּילְ קְרָאָמְעָנִיךְ אַוְמָעָטָוּם,
וּזְיִין זִיְּ גַּעַפְּינְעָן זִיְּרָן.

אַונְזָעָרָה לְאַנְדָּסָמָאָן אַיְן נְיִוְ-יְאָרָק, הָעָנִיךְ קָעָסְלָעָר, וּוּלְכָעָר אַיְזָאַעָנְגָּר אַיְזָאַעָנְגָּר
פָּעָקְרָעָטָאָר פָּוֹן קְרָאָמְעָנִיךְ אַעֲדָלְלִיטָאָר אַיְזָאַעָנִיךְ אַיְזָאַעָנִיךְ צָוִישָׁן
אַנְדָּעָרָעָ בְּרִיוֹו אוּן דָּאָקְוָעָנְטָן אַדְרִיוֹו פָּוֹן גַּאַלְדְּפָרָט צָוְ זִיְּנָעָן גַּעַוּזָעָנָעָ שִׁילָעָר, אַיְן אַמְּעָרִיקָע.
גַּאַלְדְּפָרָט דָּעַרְצִילְט מִט פְּרִידִיךְ, אַז דִּי גַּעַוּזָעָנָעָ שִׁילָעָר זִיְּנָעָן אַיְן קְרָאָמְעָנִיךְ הָאָבָן צָוְ זִיְּן 80-
עַהֲיִיךְ גַּעַבְּוָרְטָסְטָאָג גַּעַפְּרָאָוּעָט אַפְּיִיעָרְלָעָכָן בָּאָנְקָעָט דָּעַם 8-טָן מָעָרָץ 1930. אַוְיִיךְ שְׁרִיְבָּט עָרָר,
אַז אַשְׁ-דִּי גַּעַוּזָעָנָעָ שִׁילָעָר זִיְּנָעָן, קְלִיְּבָן זִיךְרָן פָּאָרְאָיְבָּגָן זִיְּנָעָן נָאָמָעָן.

עַס וּוּעַט דָּעָרוֹת זִיְּנָעָן אַטְיִילְוּוִיְיִיךְ פָּאָרְדוֹוִירְקְלִיכְוָנָג פָּוֹן זִיְּעָרָר וּוּלְן, וּוּעַן מֵיר, דִּי
נָאָלָעָבָן גַּעַבְּלִיבָּנָעָ שִׁילָעָר פָּוֹן גַּאַלְדְּפָרָט, וּוּלְן אַיְסָמָעָן דָּאָרָט דָּעַר שִׁילְדָעָרָוָנָג פָּוֹן
זִיְּנָעָן אַיְבָּרְגָּעָבָעָנָם חַלְמִיד יְוֹסֵף פָּאָכָּ.

אַיְידָעָר מִי גִּיְעָן דָּאַט טָוֹן, וּוּלְן מֵיר דָאַ גַּעַבָּן אַיְבָּרְזָעָצָוָנָג פָּוֹן אַפְּרָאָגְמָעָנָט
פָּוֹן גַּאַלְדְּפָרָט דָּעַרְמָאָנְטָן בְּרִיוֹו, וּוּאַט קָעָן דִּינְגָּעָן אַלְסָמָטָא צָוְ פָּאָקָס שִׁילְדָעָרָוָנָג.

"... אַיְיָעָר פְּרִידִיךְ אַזְרָגָן אַיְן זָאָרָגָן אַיְן דָּעַר שָׁוֹלָעָ וּוּלְן אַפְּשָׁר יָצַט אַוְיִפְּקָרְמָעָן פָּאָר
אַיְיָעָר אַוְיִגְן אַזְרָגָן אַיְרָ וּוּעַט זִיךְרָן וּוּיִדְעָרָמָאָל זָעָן אַלְסָ זָאָרָבָלָזָעָ, גַּלְיָקְלִיבָּעָ קִינְדָּרָעָ. אָזֶן

וועי עם האט געזאגט דער מאנאר פימען אין דער טראגדייע "баррис גאודנאאוו" פון פושקין,
שריביבענדיג די קאיפיטלעם פון געשיכטע: "די פרגאנגענהייט בייט דורך פאר מיר ; אוון אין
מייל עטלער בין איך אויפסנוי יונגע".

מ. ג.

יוסף פאך דערציילט:

אין אינגעט א טאג אין חלמוד תורה ארינגעקומען ר' דוד לייב סעגאל ז"ל,
דעם זוויהילער רבס אידעט. ער האט זיך בעווענדעט צו אוונז חלמידים בזה הלשון: "די
ציטט פון מיטאג בא-אייך אין פון 2 ביז 3, ווער פון אין אויר עס וויל לערגען רוטיש, קאן
בלויז אויסנוזץ את די ציטט אוון ארינגעין אין חדר פון ר' יונגה. דארט ווועט קומען א לערעער
אייך לערגען".

אייך האב זיך באלאד פארשריבן אוון אויף מארגן בין איך שוין געקומען לערגען, דאס
אייך בעווען באלאד נאך פסח, דער לערעער האט זיך ארויסגעויזן צו זיין גאלדפארב, ווועגן
וועלכן איך האב קיין אונגעג ניט בעהאט. ער האט אבער אונדיירעקט געהאט א גרויסע השפה אויף
מיין שפערעדיקן לעבענס-גןגן.

דער לערעער האט בעפירות די לימודים אין רוטיש בענוג הארכאניש. איזו איז אין
讲师 פון א פאר מאנטן בין איך בעווען אומשאנד, גיענדיק איבער דער "שיראקה" גאט צו
לייענען די שילדן.

זו נייעס של יאר האט מיך גאלדפארב ארייבער בענומען אין "יעורעיסקאייע אוטשייל-
שטשע" אוון איך האב איבעטאנגען פון דער ערשטער גראפע.

ערשט וווען איך בין ארייבער אין דער ערשטער "אטדעלעניע" האב איך זיך באגייבענט
מיט די לערטעם גאלדפארב אוון שקלאווין.

וואויז נעמט מען די באזונדערע מהייקיט צו שילערן די צוויי גרויסע, טאלאנטשולע
לערער, ווועלכע זענען אין משך פון פיעל יארן פרגעטערט בעווארן דורך א גאנצער פלייאדר
שילערט פון קראמעניצ איז דער סביבה? דער דאזייגער לערן אנטשאטל האט פרגשטיולט מיט זיך
(אייך וואלט ניט ווועלן מגזים זיין) עפער ענלייכען צו א אוניזווערטיטעט. די דאזיקע שלע
האט ארויסכגעבן פון זיך אלזיטיק אנטווקעלטע יונגע ליטט. וווען די וווענט פון דער
שולע וואלטן בעווען בכח ארויסצזגעבן די אלע אינזהאלטסרייבע לעקציעס, ווועלכע זיינגען
דארט גערט בעווארן, וואלטן אלע אונערקענט מיין אפשאצונג, אפשר צו בעוואגעט אבער דאר
איין אמרע.

ווען גאלדפארב פלעגט, זיענדיק אויף דער לעקציע, אדוונטערבויבן אין פום אונטער
זיך, איז בעווען קלאר, איז די דאזייגע לעקציע ווועט זיין א פיעל באלארענדע אוון איזו ווּ
דער פום איז כמעט כסדר בעוועץ איזונטערגערטוקט, איז זיין ארט לערגען געתאגען אויף דער
העסטער שטופע.

ביז היינט געדרעך אין זו ער האט מיט אונז גענעלט די באזואויסטע דערציגילונג פון פושקין: "קפאיטאנסקאיה דאטשאָה" זוייזענדיג דערביי אַרוּים פעדאגאכישׁ וואונדער.

ער האט ניט געקדרגט אונז אַריינפֿירן אין פֿאַרשיידענע לעבענט פֿראַבלעמען. ער פֿלעגט אַרוּיסטרופֿן דעם קלאס אויף לעבהאַפְּטַע שמווען. זיין באַהווענטקייט אין דער רוסישער שפֿראָר אַיז געוווען גֶּרוּיט. אַם אַיז גֶּעלְוְגֶּעֶן אַיִּינְפְּלְאַגְּזֶן אין אַונז דעם באַבער צו דעם לִיטְעָרָרִישָׂן אַרט רעדן אֹן שְׂרֵיְבָּן. אין די הַפְּטָקוֹת צוֹוִישָׂן די לעקְזִיעָס פֿלְעָגָן מִיר די שִׁילְעָר זִיךְ באַנוֹצָן מיט זִינְגָּן באַלְיבְּטָע רַוְּסִישָׂע אַידְיאָם אין די שְׁמוּסָן צוֹוִישָׂן זִיךְ.

באַזּוֹנְדָּעָרָס אַינְטְּרָעָמָּאָנָּט זַעֲנָעָן גַּעֲוָעָן זַיְינָעָן גַּרְאָמָּטִיקְ לעקְזִיעָס. דער שִׁילְעָר האט גַּעַמְזָעָט זִיְּן אַשְׁטָאָרָק טַעַמְפֿער אֹן נִיט באַהְעָרָשָׂן די גַּרְאָמָּטִיק, וּוּלְבָעָ גַּאלְדְּפָאָרָב האט מיט אַזָּא לִיְשָׁאָפְּט אֹן עַכְּתָּפְּדָאָגְּגָאַבְּיָשָׂן צַוְּגָּאָנָּג אַונְז גַּעַלְעָרָנָּט. וּוּי באַזּוֹסָט, האָבָן שִׁילְעָר נִישְׁטָל לִיב לעַרְגָּעָן גַּרְאָמָּטִיק. גַּאלְדְּפָאָרָב אַבעָר האט באַזּוֹיזָן אַרוּיסְטוּפָן עַנְטוֹזָיאָזָם אַוְיךְ צוֹ די לעקְזִיעָס פָּוֹן גַּרְאָמָּטִיק.

עס אַיז בְּדָאי צַוְּגָּעָבָן צוֹ דער באַרְאָקְטָרִיסְטִיק פָּוֹן גַּאלְדְּפָאָרָבְּן דעם פֿאַקְט וּוּלְכָעָר אַיז פְּאַרְבִּיגְדָּן אַוְיסְלִילְסִירְ מִיט מִיְּן פְּעַרְזָעַלְבִּיכְקִיט, אַ פֿאַקְט וּוּאָס האט משְׁפִּיעָ גַּעַוְועָן אויף מִיְּן זַיְּנָעָט דָּאס "אַוְשְׁטָעַנְדָּן" האָבָן מִיר דַעְרְפִּירְט צו זַיְּנְטְּרְדִּיקְן לעַבְּעָנְסָוּעָג. גַּעַוְוִיסְטָ, וּוּאָס מַרְפְּטָ דָּאס אַיִּינְפְּלְאַגְּזֶן צַוְּגָּאָנָּג גַּעַלְעָרָנָּט. האָבָן צו מִינְגָּן אַיבְּעָרְדִּירִיסְן מִינְגָּן באַזּוֹצָן אין שְׁוּלָּע. דָּאָן אַיז גַּאלְדְּפָאָרָב בְּכָבְודָו וּבְכָעָמוֹ גַּעַקְוּמָעָן צו מִינְגָּן עַלְטָעָרָן אַיז שְׁטוּבָ אֹן גַּעַפְּרִישָׂט מִיט מִיְּן פְּאַטְעָר, גְּרָשָׂוֹן אַיִּינְבִּינְדָּעָר, לעַנְגְּבָרָע וּוּכְיכָחִים וּוּבָגָן מִיְּן באַזּוֹצָן די שְׁוּלָּע. אַוְנְטָעָר דעם אַנְטָלָאַטָּעָנָם דָּרָזָק פָּוֹן מִיְּן קְלוּגָּעָר מַוְטָּעָר, אֹן מִיט דער מִטְהָילְפָן פָּוֹן גַּאלְדְּפָאָרָבָס אַזְּנוֹהוּ פְּעַרְלִיכְעָרָמָה, האָבָן אַיךְ באַנְגִּיטָמִין לעַרְגָּעָן אין שְׁוּלָּע.

מיט דער הַילְפָן פָּוֹן די לעַרְעָר בֵּין אַיךְ גַּעַוְואָרָן אַ "רַעַפְּטִיטָאָר". דער עַרְשְׁטָעָר שִׁילְעָר מִינְגָּר אַיז גַּעַוְועָן מַרְדָּכִי יִידְלָ בְּרוּיְמָאָן (שְׁלָמָה בְּעַקְעָרָס זִינְדָּל, יַאֲשָׁקָעָ פָּאַנִּימָאִיעָשָׂס אַ בְּרוּדָעָר). ער פֿלְעָגָט מִיר באַזְּאָלָן פָּאָר יַעֲדָר "פְּעַרְעָלָאַזְּשָׁעָנִיעָ" מִיט אַ בִּיְגָל. צו בִּיסְלָאָר בֵּין אַיךְ גַּעַוְואָרָן אַ בְּאוֹזְוֹסְטָעָר רַעַפְּטִיטָאָר, אַבעָר נִיט לִיְכָט אַיז מִיר גַּעַוְועָן צו לעַרְגָּעָן אַוְיךְ לִעְדָּרָעָ מִיט אַנְדָּרָעָ.

ברוּיס אַיז גַּעַוְועָן גַּאלְדְּפָאָרָבָס אַזְּנוֹמִיטְעַלְבָּאָרָע וּוּרְקוּנָג אַוְיךְ פֿיְעָל פָּוֹן די שִׁילְעָר. גַּאלְדְּפָאָרָב פֿלְעָגָט אַיז די קְלָטָע וּוּגְנְטָעָר פְּאַרְטָאָגָן זִיךְ וּוּלְגָבָרָן אַ נְאַקְעָטָעָר אַין שְׁנִי. דָּאָס האָט אַרוּיסְגָּרְוּפָן אַיךְ בִּיְיִ דִי שִׁילְעָר אַ וּוּילְעָן צו פְּאַרְהָרְטָעוֹזָעָן זַיְּיָעָר גּוֹפָ. ער פֿלְעָגָט האָפְּט פֿירְן אַ עַנְטוֹזְיָאַסְטִישָׂע אַבְּיָטָאַצְיָע פָּאָר פְּרָאָפְּסָאָר מַעְשָׁנְיִקְאָוָס טְעָארִיעָ, וּוּבָגָן דעם פְּאַרְלָעְגְּבָרָן דעם מַעְנְטָשָׁעָג עַלְטָעָר. דָּאָס האָט זִיךְ אַוְיסְגָּעְדָּרִיקָט באַזּוֹנְדָּעָרָס אַין טְרִינְגָּעָן זְוִיעָר-מִילְר אֹן קַעְפִּיר. באַים אַיז שְׁטָעַנְדִּיק גַּעַוְועָן אַ פְּוּלְעָר קִיְּלָעָר מִיט אַ דִּי מִילְר פְּרָאָדוֹקָטָן. אַוְיךְ האָט עַז רַעַקְעַמְנְדִּירְט צו עַסְן עַפְּלָ אַזְּנוֹגְנְזָאָרָגָם, פְּרִישָׂע פְּוּטָע אַזְּ.ז.וּ. אַ מְלָחָמָה עַד חַרְמָה האָט עַד גַּעַפְּרִית קַעְגָּן "בְּרוּיס מִיט שְׁמַאְלָץ", כְּמֻעָט דָּאָס אַיִּינְצִיגְגָּעָ מַאְכָל, וּוּאָס דִי שִׁילְעָר פְּלָעָגָן אַזְּ. גַּעַרְעַן צו פְּרִישָׂטָק אֹן אַזּוֹנְדָּבָרוּיט. אֹן ברוּיס אַיז גַּעַוְועָן דער פְּאַרְדָּרוֹס פָּוֹן די מַוְטָּעָר אַוְיךְ גַּאלְדְּפָאָרָבָן, וּוּעָן זִיךְ פְּלָעָגָן דָּאָרְפָּן שְׁמִירָן אַיז די פְּרָעָס די הַאָרְטָע וּוּי שְׁטִינְ, פְּוּטָעָר אַוְיךְ די קִינְדָּרָטָס בְּרוּיט.

גַּעַוְועָן אַיז שְׁוּלָּע אַ בְּיַפְּעָט, וּוּן אַיִּצְיָה בְּיִיְגְּלָטְעָרְעָגָר פֿלְעָגָט פְּאַרְקוּיְפָּן די קִינְדָּעָר בְּיִילְגָּע צּוּקָּעָרְלָעָן. גַּאלְדְּפָאָרָב האָט מיט גְּרוּיס דָּרְגָּז בעַפְּאַדְעָרָט פָּוֹן די קִינְדָּעָר נִיט צו עַסְן אַזְּעַלְכָּע "אַקְאָטָטָן", וּוּאָס פְּאַרְסָמָעָן מִיט זַיְּיָעָר שִׁיְּדָלִיכָּעָ פְּאַרְבָּן די מַגְעָנָט. פִּיעָל קִינְדָּעָר האָבָן אַונְטָעָר גַּאלְדְּפָאָרָבָס וּוּרְקוּנָג בעַעַנְדָּעָרָט זַיְּיָעָר דִּיעָשָׂע אֹן פְּרִירְגָּג, וּוּלְכָע זַעֲנָעָן אַגְּבָנְעָמָעָן גַּעַוְועָן אַיז שְׁפָדִישָׂע שְׁטוּבָרְ דָּזְרוֹת לְאָגָּבָן. אֹן אַזְּעַלְכָּע קִינְדָּעָר האָבָן זִיךְ אַוְיסְגָּעְצִיכְנָס מִיט גַּעַשְׁאָרְקָטָע קָרְפָּעָרָס אַיז אַ בְּזָוֹנְדָּעָרָר דְּרִיסְטִיקִיט אַיז די שְׁנִיְּקָוְילָן מַלְחָמָות וּוּאָס זַעֲנָעָן אַזְּנוֹפֿיךְ פָּוֹן שְׁוּלָּע אַגְּנָצָן וּוּינְטָרָר.

וּוּבָגָן לעַרְעָר שְׁקָלָאָוּזָן וּוּמְעָנָס השְׁפָעָה אוְיךְ די שִׁילְעָר אַיז אַוְיךְ גַּעַוְועָן גְּרוּזִים מַאְלָ.

פערזען ליקיינטן פון קראמען יצער אפשטאמ

ד"ר זאב חסיד, בערךעלוי קאליטרניאא

פינץ ייגולער, קינדרער פון אויסגעשפראכענע ציוניסטיישע משפחות. זענען געשיקט געווארן קיין ארץ-ישראל, פאר דער ערשטער וועלט-מלחמה, צום דערציקען זיך.

1. יצחק בן משה איידעלמאן, 2. חיים בץ, 3. זאב (וועלווול) בן מרדכי חסיד.
4. אברהם בן יהושע רוכל, 5. אברהם קרייזיג.

די ערשטער צויזי - אין גימנאזיא הרצליה" אין יפו, די אנדרען - אין מיטל אגראר-שול אין פתח-חקואה.

אייניגע פון זי זיינען פארבליבך אין ישראל, נאכן ענדיקן די שולע. זאב (וועלווול) חסיד האט געתשדרבעט צו העכברער אויסביבילדונג און האט ארויסוואנדערט קיין אמעריקע ('אין ארץ ישראל זענען דאן קיין הויכשולן נאר נישט געווועגן').

פון דאן אין שוין פאריבער א היבש בייטל יארן. אויף א מאל געפינען מיר אויס אין דער טיגלייכער צייטונג פון בערךעלוי, קליפארנייע, פון 14.9.67, דאס' דער באוועסטער וויסנשאפטלער, פראפעטאר פון בי-כימיע אין בערךעלוי, אוניווערז-ציטט, ד"ר וויליאם זאב חסיד האט באקומען "פרם הורדסן" פון דער אמעריקאנישער כימיע געצעלשלאפט. צוזאמען מיט זיין בילד ברענגת די צייטונג אויספידלעכע אינפראמאז'עם וועגן זיינע ערפינדונגגען און וויסנ- שאפטלעכע פארשונגען אין פארלויף פון 40 יאר, פון צייט (1927) ווען ער האט אנגעהויבן זיין קדריער אין קליפארנייע אוניהערז-ציטט.

אין פארלויף פון די יארן האט ער פארעפנטליךט ארייבער 160 וויסענסאפטלעכע ארבעטן, ער האט פארדיינט פיעל וויסענסאפטלעכע טיטולען (חווארים) און אין באוועסט וויסט אוניסטר ד' גראונען פון אמעריקע.

ער געהרט אויך צו דער וויסענסאפטן אקדמי (אקדמיה למדעים) פון די פאראייניגטער שטאַן.

אין פארלויף פון אלע יארן, אין חסיד געשאנען אין ענגע פארビינדונגגען מיט ארץ-ישראל, און יישראלי' ער חקלאים קוממענדיק קיין קליפארנייע שטודירן, פלעגן געפונען בי' אים אן עצה און הילפ'.

חסיד האט שוין אייניקע מל באזוכט ישראל, אלט גאטס פון "מכון וויצמן למדע", ער וויזט אויך ארויס וווארעמע געטילן פאר אונדזער פארבאנד און שרייבט זיך איבער (אין א גוטן עברית) מיט אונדזערן חבריהם.

נאך דער ערשטער וועלט-מלחמה זיינען يولה געוווען קיין ארץ-ישראל, זיין פאטער ר' מרדכי חסיד, מיט דערGANZER פAMILIEN.

מיר ווונשן אונדזער חשובן לאנדסמאן ד"ר חסיד א סך געזונט און לאנגע יארן פון שעפערישע ארבטע אויפן וויסענסאפטלען געביס.

אazon פון ד"ר בן-ציוון כ"ז, געווועצענער דירקטאר פון דער "חרבוח" שול אין קראמעניז, אײַיניקל פון ד"ר משולם כ"ז (פון די ערשות "משכילם") מצד זיין פאטער, אוון פון ד"ר משה רוכבל (א פארמעגלי-כער סוחר אוון באקאנטער געזעלשאפטלעכער עסן), מצד זיין מושעל. אין זיין יוגנט האט מען אים בערטוּן "מאָדאָך" אוון מען פלאָט זאגן אויף אים, אך ער איז א מאָטמאָטיקער פון גבעוּרין, א טיפ פון א עילוי, אויסגעצייכנט זיך פון קינדוויז אן מיט זיין אויסערגעוּונליכן זכרון; וווען מען האט פאר אים אלט קינד פון פינפ'יאָר שארבעלֿינט א דערצ'ילונג, פלאָט ער עם חיכפ' איבערחזרן. ער האט באקומען א יידישע דערצ'יונג (בישט קיין טראדיֶצְיָאנעלָע) אוון נאָכֵן פֿאָרָעְנְדִּיקָן דעם ליצעאָום איז ער עלטער פון פֿיְזִיק און יאָד אַגְּבָּנוּמָן בעווארן איז לUMBערגער אוניגווערזייטעט אויפֿן פֿאָקְוּלְטָעָט פון פֿיְזִיק און מאָטמאָטִיק, אוון זיין פֿרָאָפְּעָסָר האט באָלד געדאָט איז זיַּיש צוֹאנְצִיךְ יאָר האט ער נישט בעהאָט אַזְּ חַלְמִיד מיט אָזְּ ווּוִיסְּן פון מאָטמאָטִיק, אַיְזְנְדָּר 1938 אַיְזְנְדָּר גִּישִׁיקט בעווארן דורך ער פֿוֹילְיְשָׂר רַגְּבִּירְוֹנָג קיַּין אַמְּעָרִיקָע פֿאָר ווּוִיְתְּעָרְדִּיקָע אוּסְבִּילְדוֹנָג. זיַּיש לאָנְגָּע יאָרָן דִּינְט ער אלט פֿרָאָפְּעָסָר פֿאָר מאָטמאָטִיק אַיְזְנְדָּר-אַונְגְּוּעָרְזִיטָעָט אַיְזְנְדָּר נִיּוּ יַּאֲרָק. ער האט פֿאָרְעָנְטְּלִיבָּס אַרְיֵי פֿאָרְשְׁוֹנְגָּעָן אוּפּֿינְג גִּבְּעִיט פון מאָטמאָטִיק, ווּוְסָט האט אַיְזְנְדָּר פֿאָרְשָׁאָפָּן אַנְמָעָן שׂוֹן אַיְזְנְדָּרְאַצְּיאָנָּאָלְן-גָּאוֹן אוּפּֿינְג גִּבְּעִיט.

מיט צוֹוֹ זאָר צוֹרִיךְ האט ער רַקְפָּעָלָעָר אַונְגְּוּעָרְזִיטָעָט אַיְזְנְדָּר באַשְׁאָנְקָן מיט אַיְזְנְדָּר אוּסְבִּילְיְסְּטָן-ברְּיוּזָה פֿאָר זיין זוֹאַגְּיָקָע אַרְבָּעָט פֿאָרְשָׁרִיט פון מאָטמאָטִיק, אלט אַיְזְנְדָּר פון די זיבָּן גְּרוּזָע ווּוִסְּנְשָׂאָפְּטָלָעָר אוּפּֿינְג דעם גִּבְּעִיט אַיְזְנְדָּר זעלבער ציַּימְט-מִילְעָנְטְּשָׂלְבָּן שָׁאָרִים, ווּאָס אַיְזְנְדָּר אַיְזְנְדָּר גַּעֲלוֹנְגָּעָן צוֹ גַּעֲפִינְגָּעָן אַגְּבָּנוּמָן קָאנְטָאָקָט מיט די שְׂמֹדְדָּעָנְטָן אוֹן זיַּינְעָן זיַּינְעָן ערְנְטָסָע לְעַקְצִיעָס צוֹ גַּעַבְנָן מיט פּוֹל הַוּמָאָר. אַיְזְנְדָּר מַאְנָאָטָ-שְׁרִיפָּט Scientific Research פון זיַּינְעָן זיַּינְעָן ערְנְטָסָע מַעַרְך 1968 אַיְזְנְדָּר פֿאָרְעָנְטְּלִיבָּס גַּעֲוָאָרָן מיט אַיְזְנְדָּר אַיְזְנְדָּר זְעָמָן דער אוּסְבִּילְיְסְּטָן פון מאָטמאָטִיק אוּפּֿינְג אַנְדְּרָע ווּוִסְּנְשָׂאָפְּטָלָעָר גִּבְּעִיטָן, צוֹדָאָמָעָן מיט זיין בְּיַלְד אַזְּיפָּן שער פון דעם זשְׂוָרָנָאָל. מִיר נַעֲמָעָן נִישְׁת אַזְּיפָּן זיך די אוּפּֿגָּבָּעָר פון סְפָּעָצְּיָאלִיסְּטָן צוֹ פֿאָרְשְׁטִינְג דעם אַרְטִיקָל, אַבָּעָר מאָטמאָטִיק, ווּוְלְכָעָה האָבָן עַס גַּעַלְיִינְט, הַאלְעָן זיין צוֹגָאָנָג אלט זער אַרְיְגִינְעָל, נִישְׁת קָאנְוּוּנְצִיאָלְגָּעָל.

מִיד ווּזְנְשָׁן אַונְדָּזָעָר בְּ-עִיר, דעם גַּעַלְעָנְטָן, ווּוִיְתְּעָרְדִּיקָן פֿאָרְשָׁרִיט אוּפּֿינְג זיין אַדְבָּעָסָ-גִּבְּעִיט.

শেওাল প্রিটিউলমান

אַונְדָּזָעָר הַילְפָס טַעַטִּיקִיָּת

אַיְזְנְדָּר די ערשות זאָרן פון אַונְדָּזָעָר פֿאָרְאִיְזָן, ווּוְעָן עַס אַיְזְנְדָּר אַגְּבָּנוּגָאָגָּעָן די עַלְיהָ פון די לאָגְעָלָן, אַיְזְנְדָּר הַילְפָס טַעַטִּיקִיָּת גַּעַוְוָעָן אַפְּרָבְּרִיְתְּעָרָטָע. אַזְּיפָּן האָבָן מִיר דַּמְּאָלָם גַּעַפְּיִילָט אַונְדָּזָעָר לְאַנְדְּסְלִיָּט קָלְעָנְעָרָה הַלוֹּוֹאָוָה אוּפּֿינְג לְאַגְּבָּעָר טַרְמִינְגָּעָן אַנְמָעָן

מיר האבן זי אויך מיטגעהאלפֿן, וווע וווײַט מעגלעך, ביימס אײַינָאַרְדּעַנְעַן זיך אויך
אַרְבָּעַתְסִ פַּלְעַצְעַר אַ.אַ.וּוּ.

ביסלעכוויז האבן זיך די לאנדסלייט אײַינָגַעַרְדּעַנְט אָוֹן אַקְלִימַטִּיזְרֶט, אַבעָר דָּאָר
אייז נאָר גַּעֲבַּלְיָבָּן בֵּין הַיִּינְט אַטְיַיל לְאַנְדְּסְלִיט וּוּעַלְכָּעַ מַעַן דָּאָרָף שְׂטִיכָּן, אָוֹן מִיר טַוּפָּן
דאָר, ווּוְיִיט מַעַגְלָעָך - רַעֲגַלְעָר. צוֹוִישָׁן זיִי זַעַנְעָן פָּאָרָהָאָן כְּרָאַנִּישָׁ-קְרָאַנְקָעָ, אַלְטָעַ לִיְּטָ
אוֹן אַנְדְּעָרָעָ, וּוּמְעַנְסָ עַקְזִיסְטָעָן בְּאַלְאָנְגָּט אִין דָּעָר שְׂטִיכָּעָ פָּוֹן לְשַׁכְתָּה הַסְּעָד (הַילְּפָס בְּיוֹרָאָ).
מִיר שְׂטִיכָּעָן אִין קָאנְטָאָקָט אִין אַיְינִיקָעָ פָּאָלָן מִיט דָּעָר לְשַׁכְתָּה הַסְּעָד אָוֹן קָומָעָן אִיר אַקְעָגָן מִיט
גַּעַלְטָ פָּוֹן אַונְדְּזָעָר זִיְּטִיט, וּוּעַן עַט הַאנְדְּלָט זִיךְ וּוּבָגָן אַרְעַמְעַנְיִיצָר. צּוּמָּאַלְסָ אִיז נוֹיִיטִיק
אַפְּיָלוֹ צּוֹצְשָׁטָעָן גַּעֲוַוִּיסָעָ זַאֲכָן צָו אַיְינְעָם אִין שְׁטוּב אַרְיִין, אַדְעָר עַפְעָסָ צָוָם פָּעַרְזָעַנְלָעָכָן
נוֹצָן, ווּי אַרְטָאָפְּעַדְיִישָׁ-שִׁיךְ אַ.אַ.וּוּי

וּוּעַן דָּאָר אִיז נאָר מַעַגְלָעָךְ גַּעֲוּוּן, האָבָן מִיר אַיְבָּרְגָּעְשִׁיקָט פָּעַקְלָאָךְ אָוֹן גַּעַלְטָ פָּאָר
קְרָעַמְעַנְיִיצָר יִידְעָן אָוֹן פָּאָר חַסִּידִי אָוּמוֹת הַעוֹלָם, וּוּעַלְכָּעַ האָבָן זַיִינְעָן צִיְּנָאָר גַּעַרְאַטְעַוּעַ
אַדְעָר גַּעַשְׁטִיכָּט יִידְעָן.

צִי אַט דיַ אַלְעַ צּוֹוָעָן האָבָן אַונְדְּזָ גַּעַדְיָנְט בִּיִּשְׁטִיכִיִּעְדוֹנוֹנְגָעָן פָּוֹן קְרָעַמְעַנְיִיצָר אִין
אַמְּעַרְיקָעָ, אַרְגָּעָנְטִינָעָ אָוֹן קָאנְאָדָעָ, ווּי אַוְיִיךְ אִין יִשְׂרָאֵל.

אַבעָר דָּאָר אַלְעַ צּוֹזָאָמָעָן בִּיט אַונְדְּזָ נִישְׁטָ דיַ פּוֹלָעָ מַעַגְלָעְכִּיקִיט פָּאָר אַ בְּרִיְּטָעָרָעָ
הַילְּפָס אַרְבָּעַתְסִ. מַעַגְלָעָךְ, אָז מִיר דָאָרָפָן אַטְראָכָט טָוָן וּוּבָגָן אַגְּמִילָות חַסְדִּים קָאָסָעָ, אַבעָר צָו
דָּעַם צּוֹוָעָן זַעַנְעָן נוֹיִיטִיק גַּרְעַסְעָר סּוּמָעָן גַּעַלְטָ.

פָּוֹן דיַ הַלוֹוָאָוָתָ, וּוּעַלְכָּעַ מִיר האָבָן אַמְּלָאָ פָּאָרְטִיכִילָט זַעַנְעָן ווּוִיְּנִיקָ צּוֹרִיקְגַּעֲקוּמָעָן,
אָוֹן דָּאָר אִיז צּוֹלִיבָ פָּאָרְשִׁידְעָנָעָ, גַּאנְצָ פָּאָרְשָׁטְנְדְּלִיכָעָ סִיבָוָתָ.

מְ. גָּ.

וְהַדְרָתָ פָּנִי זְקָנָן

רְ. דָודְ רַובִּין

חוֹהָמָ פְּסַח הַ.יִ. האָט דיַ פָּאָרְוּוֹאַלְטָוָנָגָ פָּוֹן כְּפָר-חַסִּידִים גַּעַפְרָאַוּעָט אַמְּסִיבָה דָעַם
אַיְינְוֹוֹאַיְינְעָרָ פָּוֹן דָאָרָף, אָוֹן אַונְדְּזָעָר לְאַנְדְּסָמָאָן דָודְ רַובִּין, לְכָבוֹד זִיְין 87-טָן גַּעַבְוָרְטָסְטָאָג.

אוֹיִיךְ דָעָר מִסְבָּה זַעַנְעָן אַנוֹוֹעַזְעַלְדָגָ גַּעֲוּוּן מַעַר ווּי הַוְּגַדְעָרָט גַּעַטָּ, צּוֹוִישָׁן זִיךְ דָעָר
רַבְ גַּלְמָן (פִּירְעָרָ פָּוֹן "מְזָרְחִי") אָוֹן אַונְדְּזָעָר לְאַנְדְּסָמָאָן עַזְרִיאָל גּוֹרָן (גַּאַרְעַנְגָּוָתָ).

דָודְ רַובִּין בַּאֲשֻׁפְטִיגָט זִיךְ נאָר יָעַצְטָ מִיטָ שְׂרִיבְעָרִיִ, עָר אִיז אַ בַּאֲשֻׁטְעַנְדִּיבָעָר
מִיטְאַרְבִּיטָעָר אִין דָעַם זְשָׁוְרָנָאָל פָּאָר יִידְיָשָׁן פָּאָלְקָלָאָר "יַדְעָעָסָ". אִין פָּאָרְבִּינְדָוָנָגָ מִיטָ זִיְין
אַרְבִּיטִיקָט קָוָמָט נאָר אָוִים אַרְוִיְסְצּוֹפָאָרָן פָּוֹן דָאָרָף. עָר אִיז לְעַצְטָעָנָס גַּעַשְׁיקָט גַּעַוּוֹאָרָן אלָס
פָּאָרְשִׁטְיִיעָרָ פָּוֹן דָאָרָף תְּפִילָה זָאָגָן בָּאָמָ כּוֹתָלָהָמָעָרָבִיָ. עָר האָט בְּשַׁעַת מַעַשָּׁה, שְׂרִיבִישָׁ עָר, אוֹיִיךְ
אַיְינְזִינְעָן גַּעַהְאָטָלָעָקָ קְרָעַמְעַנְיִיצָר.

ר' אלעזר בריך

צוריק מיט א יאר האט די משפחה פון אלעזר בריך באצ'יכנט דעם 80. יאריךן געבורטסמאג זייןעם.

אלעזר בריך איז עולה בעווען קיין ארכץ ישראל צוריך מיט 48 יאר. ער איז דאמאלטס בעווען פון די גאר וועניגע יידישע שלאסטר אין לאנד פון זיין קוואלטטעט.

זיין ראייה איז לעצטענס שטארק אפגעשוואקט בעווארן אוון ער האט געמווץ פאראלאזן זיין ארביזט, מיט וועלכער ער האט זיך בייז ניט לאנג פארנומען.

מיר האבן אים דעם שביעות באזוכט צוזאמען מיט וואקמאגען אוון מיר זענען צופרידן בעווען צו טרפען אים פול מיט הומאר, ווי אלע יארן.

זאלן זי אט ביידע ז肯י קראטונג זיין מארייך ימים ושנים זיין.

פארביינדונג מיט אונדזערע לאנדסלייט אין אויסלאנד

א בריוו פון ארגענטיבע

טייערע לאנדסלייט מיינע אומעטום אוועו איר זענען!

אין קומ איר יעט איבערגעבען דעם בריטין שלום עלייכם וואס דער ארגענינער
קרעמעניאצער איד האט איר איבערגעשיקט דורך מיר.

די חברים י רובל און מ. גאלדענברג, שרייבן מיר איר זאל זי שיקן א בארכט,
פון דער טעטיקיט פון לוי קראמעניאצער לאנדסלייט אין ארגענינע. שטייט בא מיר די פראג
וועגן וואס זאל איר שרייבן? וואס פאר א ברייטע טעטיקיט פירן מיר דא? אויב מיר קומען
זיך צוזאמען א מנין קראמעניאצער אלע וואך, בכדי צו דאוועגען א קאפאטיל קראמעניאץ - איז
דאס נישט מער ווי רעכט. עט וואלט בעווען א גרויסער אומראובט וווען מיר טווען דאס נישט,
און דוד המלך האט דאר אונדז געלערנט: "אל חקנא בעושי עלה". בלוייז אפער מאל אין
יאר ערפַן מיר זיך, מער-וואויניניקער ארייבער הונדרט קראמעניאצער ליל צוזאמען: דעם 14טן
אובוטס וווען מיר זענען מזכיר נשות אונדזערע קדושים וטהוריים און וווען מיר פיערטן
דעם חג העצמאוות.

נו, דאס בגאנצע לעבן איגענטעלעך איז דאר פול מיט די דזקייע צוויי מאמענטן:
טרוייד און פריד. איז נישט מער ווי רעכט, איז מיה זאלן זיך צוזאמענוקומען און אפערקן
די דזקייע צוויי קענגצעלעכע שטראמען וואס פארפליליכן אונדזער לעבן. פונקט אדווי ווי
מיר טרויערן טיף און וויטטעלעך נאר אונדזער אומגעקומען אין טאג פון חורבן קראמעניאץ-
פונקט אדווי טאנצן מיר פאר פריד און חדוחה, איז טאג פון יומ העצמאוות. מיר פריעין זיך
דאפלט: אלס איז און אלס קראמעניאצער, וויל אין ישאל האבן מיר אפגעפונגען א בגאנצע
עדה קראמעניאצער ליל מיט וועלכע מיר שטייען אין ענגן קאנטאקס און מיר באוונדרן זיעיד
בעודולד און ארבטעטזאמקיט, לזכור קראמעניאץ. די לעוינינזאן בייליאטוק וואס זי הابן
געשפן איז נישט אפצושאצן. און מעקווידיק, אין אזעלכע גורלידיק טאג אין וועלכע
עם לעבן אונדזער טייער לאנדסלייט אין ישראל, האבן זיך דאר געפונגען צייט און
געודולד און בענן ארויס א ביולעטען "קול יוצאי קראמעניאץ" וועלכער פארבונט אונדז מיט
אלע קראמעניאצער איז דער וועלט און פארשטיינט איז-ארום נאר דעם זכר קראמעניאץ.

איז וואס פאר א ווערט האט אונדזערע אקטיוויטטען דא איז רוייקע, זאטע גלוות
לענדער. דאס וויכטיקע וואס מיר קאנען און דארפַן טאן איז זען, איז די לעוינינזאן
בייליאטוק זאל בארכט וווערד מיט די נויטיקע ביכער און צוֹרְנוֹןָלֶן. מיר דארפַן אויך
צארבן איז דער ביולטען "קול יוצאי קרמניאץ" זאל פארזען מיט זיין דערשיינען. אינייקע
לייל בא אונדז איז ארגעניטינע האבן אויסגעדרוקט זיינער ווילן איז דער ביולטען זאל פון
齊יט צו צייט געבן עפעם פון דער פארבאנבעה הייט, דערמאגען א וויכטיקע עפיזאָד, א
בייגראפַע פון א פערזענעלעכקיט, שילדערן געוויסט טיפן פון קראמעניאץ, מיר האלטן איז
נישט אלץ איז אריין איז די יזכור ביכער, אויב אפילו יא, - מאכט אויך נישט אויט,
זוויל מיר גלויבן, איז די יזכור ביכער האט מען שוין לאנג נישט געלינט און סאייז
נויטיק צו דערמאגען.

ס' איז אויך וויכטיק צוצוּגעַבֵּן, איז מ' האט פריער געמיינט, נאר דעם ווי סאייז
נישט מער נויטיק בעווען די הילפַ פאר די שרירות הפליטה, איז עט וווען אונטערגבײַן די

לאנדסמאנשאפטן, פון דפסטווועגן זענן מיר איז איזן ישראלי אוון אוויך איזן אונדער לאנדער האט זיך פארשטיינרכט די אקטיוויטטעט פון זיך לאנדסמאנשאפטן. בי אונדץ איזן ארגענטינע למשל, זענן דיז לאנדס-מאנשאפטן קאנצענטרידרט אוונטער איזן דאר פון דעם "נאזיאלאןלאן ראט פון די פויילישע לאנדסמאנשאפטן" וועלכער פירט און אוון סטימולידרט די גרויסט נאזייאלאןלאן אויפטן.

ס' איז גענוג אנטזוויזין אויפן פאקט איז איזן די היסטארישע 6 יונגי טאג פון יאר 1967 זענן ישראלי איז געוווען איזן סכנה דיקון קרייב מיט די ארaabער, האבן די פויילישע לאנדסמאנשאפטן בעשאפען שנעל, אדאנק דער קאנצענטרראצייע, די סומע פון 20 מייליאן דאלאר אוון אפגעשית קיין ישראלי.

די צענטראלע אזכרה אקטן וואם דיז לאנדסמאנשאפטן ארדנען איזן צום יארצייט פון ווארשעוווער בעטא אויפשטאנד זענן זיינער אימפאזאנט אוון פון גרויסער וויבטיקיט.

מיט איזן ווארט דיז לאנדסמאנשאפטן פירן אויס א גרויסע נאזייאלאן געצלשאפטליך מאיסיע. א סימן האט איז אפילו אצעלבע ליל וואם האבן לייב צו פראווען התבודדות בי אטיישל מיט קרטן אדער גלאט בטלנווח - קומען דיז לאנדסמאנשאפטן אוון גיבן אים א בווען קאנפרענצייט אדער א גוטע פארשטיולונג פון נאזייאלאן פאלקם טאטער, אדער א קאנצערט, אוון דיז ליל וווערן ווידער געצלשאפטליך ברזאים. ווי עס שטייט איזן פרקי אבותה: "הלוּ אָמַרְתִּי 'אֵל חֶפְרוֹשׁ מִן הַצְּבָאָד'".

צום סוף ווילן מיר דיז נאמען פון אונדער פארוואאלטונג איזן בווענאט איזירעס דאנקן דער רעדאקייע קלעגיום פון "קול יוזאי קרמניץ" פאר דער דוברייך "שפונדונגונג פון אורטילאנד" איזן וועלכער מיר דערויזן זיך איז
איירגון קרמניץ - ארגענטינע 500 דאלאר
איירגון קרמניץ - ניו יארק 200 דאלאר

גאט זאל זיך געבן, אונדער לאנדסלייט איזן ניו יארק, געזונט אוון גוטן זוילן, וואם זוינטש איזיך אלעמען איעדר לאנדסמאן

מרדייכי ב"ץ.

דער קראמענייצער ליל פאראיין איזן ארגענטינע

פִּיעַרְתִּזְיָן צְוֹאָנָצִיךְ יַאֲרִיךְ יְוִבְּלָעָוָם

די קראמענייצער לאנדסלייט איזן בווענאט-איירעס, זענן זיך גוועג צופייערן יעדעם יאר דאס יומ העצמאות. דאס מאל איז דיז שמחה געוווען א דאפעטע. עס איז דאס יאר געווארן צוואנגזיך יאר זיינט דער קראמענייצער ליל פאראיין איזן ארגענטינע איז בערינדעם געווארן. זיך האבן דערום בעפראוועט ביידע פיערונגונג איזן איזיך אוונט.

ד"ז מסיבה איז געוווען גאר א געהויבעונג אוון אינחהאלט-רייכע.

בעפנט דעם אונד דער פרעוזידענט פון פאראיין חיימ מארדיש, וועלכער האט אויך גערופן די פארזאלטער צו באערן דעם אנדענק פון די געפאלענע זיין: אבשלום צידונ-ציזוין אויך יעל ירוזן-קרעמענטשזקי.

מיט דער פאראנשטאלטונג האט נאכ忽ר אングעפרט דער ח' מרדכי כ"ז, וועלכער האט אויך פארוועילט דעם עולם מיט זיין געזאנג אויך דעקלמאכיע.

א בארכט וועגן דער טעטיקיט פון פאראיין האט אפגעגעבן די חברה ציפע כ"ז. דאס מאל האט זיך באטיליקט אויך דער מסיבה פיל יוגנטליך, צווישן זיך אריה מארדיש, חיימ מארדישען זווך.

עד איז געוווען איינער פון די פרייוויליקע אין ישראל בשעת דעם 6-טעגיקון-קריב. אין זיינע רייד האט עד איברגעגעבן איז ער מיט זיינע חברים האבן באשלאן זיך אומקערן אין ישראל נאכן פארענדיקן זיינער שטודיות אויך האט אויסגעדרוקט זיין האפנוונג, דאס נאך די בענין זועלן. אויך ערלה זיין די עטלערן עד האט גערופן די עטלערן שיין די קינדר ער אין יוגנט-ארגןיזאיציעס, וו זיך וועלן קריבן א נאציאנאלא דערציונג, וואם ווועט זיך ענג פארביינד זיט ישראל.

א לענברן רעפעראט האט נאכער געהאלטן דער שריבער מרדכי קויפמאן. דער עולם האט זיך פארוועילט ביז שפער אין דער נאכט.

דער באזורך פון זאב (וועלול)

אפריל דאס יאר האבן באזוכט ישראל אונדזער לאנדסמן זאב (וועלול) שנידער מין זיך פרוי אסתה. שנידער איז, ווי באווט, דער אינצייטאר פונעם געדאנק צו גריינד א בייליאטען אויך לעווייזאנט נאמען, אלס א דענ侃אל פאר די קראמעניצער קהילה. שנידער איז איינער פון די שענער פון ריב"ל, אויך זיינדריך געניט אין זיין לערע, פארעפענטליך ער פון צייט צו צייט וויסנשאפטלעכע ארטיקלען וועגן איט.

בליכציגיטיק, האט דער חבר שנידער ארגאניזירט אין דערויט א קרייז פון העברעה יש שרייבער אויך לערער, אלס "פרינט פון ריב"ל בייליאטעך", וועלכע האבן פארשפן פאר דער בייליאטען הונדרטער זעלטען אויך וויכטיקע ביבער.

שנידערס אפטע בריוו זענען פאר אונדז א קוואל פון מות אויך פון זאכליכע עצות. זיין באזורך איז געוווען א וויכטיקע בעשעניש, אויך א געלעגההייט פאר א "חובן הנפש" אויך א אנציאכנוונג פאר אונדזער צוקונטטיקער ארבעט.

אויף דעם פיעיינטרכן צוזאמונטרעפַּ מיטן ח' שנידער אין ריב"ל'ס ביבליאטעך דעם
7.4.68 איז אפגעבען דעוווארן אין אויספֿירלעבן איבערבליך וועגן דער אנטווקילונג פון
דער ביבליאטעך ביז יעצט, ווי אויך א איבערבליך וועגן דער קראמעניצער לאנדסמאנשאפט
בכל אין ישראל.

דער ח' שנידער אין זיין רעדע האט זיך קאנצענטרירט איבערהויפט אויף די
פראלעמען פון ריב"ל ביבליאטעך אוון איר צוקונט. ער האט אויפגפֿאדערט צו שאפן ענגערע
פארביינדרונגען מיט די צוויי אוניווערצעיטען אין חל-אביב, ווי אויך פרגעלעגט צו באנייען
סטענדייטס פאר סטודענטן פאר עסיען אויפֿן געבישט פון "ספרות ההשכלה"

ער האט אויך געפֿענדעת א בעויסט סומע געלט צו דעם צוועק.
דער אפשיד אוננס פון חבר שנידער אוון זיין פרוי איז פרגעומען אין "בני ברית"
זאל ווועס האבן זיך צוזאמונגערטראפַּ דער "שבט" פון די שנידער אין ישראל (55 פארשוין
קײַן עין הרע - בן ירבו), אויך זענען אנוועזענט בעוועזן פארשטייער פונעם ועד.

דער באזורך פון י. וואקמן

עס איז איבעריך איבערצודערציילן וועגן י. וואקמן'ס געבענטשטט טעמייניט פאר
דער קראמעניצער לאנדסמאנשאפט אין ניו יארק, ווי אויך פאר דעם "מפעל הזיכרון" אין ישראל.

א מינחג האט ער זיך געמאכט יעדט יאר, אדר אפיקו צוויי מלא א יאר צו באזוכן
ישdalel צוזאמען מיט זיין פרוי געניא (די טאכטער פון מאטוס חזן). אויך זייניער דריי
עכטער מיט די אידיומס קומען אויף א באזורך פון צייט צו צייט.

וועגן וואקמן'ס באזורך אין ישראל נאר דעם "זעקס-טאָג" קרייג האבן מיר שוין
דעכינייט אין פריערדיקן העטט.

דער וועד האט בעהאט מיט זיין א ספֿאצ'יעלן צוזאמונטרעפַּ אין ריב"ל ביבליאטעך, אוון
שפֿער אויך אין מלון "דִּין". בי דער געלגנהייט האט דער חבר וואקמן באזוכט אייניניע
פון די "זקנִי קראמעניז" (אלעזר בריך - חל-אביב, יוסף פאָק - ראשון לציון, נחום גרינברג-
בח-ים) פון

מיר האבן זיך פארטילט מיט די איינדרוקן וועגן דער טעמייניט פונעם אירגון אין
ישdalel אוון וועגן דער "סאסיטי" אין ניו יארק. בי דער געלגנהייט האט זיך אויפגעוועקט
דער ערנטער פראבלעט פון **דורך המשר**: ווי איז צו באוירקן די יוגנט וועלכט זענען
גביזירך אוון בעזיזבן בעוווארן אויסטער קראמעניז, אוון פראביבנדן זיין מיט "זכר קראמעניז".
לאסיך האבן איז עם וועט זיך בעפֿונגען א וועג צו די הערצער אוון מענטאליטעט פון אונדזער
"דורך המשר".

אין דעם באזורך האט דאם פאר וואקמן צוגעגרייט דעם באדן פון זיינער עליה עס
בושע זעט א הוויך פאר זיין אין ירושלים, אט זאל קאנען פארנעםען אויך זייניער קינדר.

שוין יעט ווינטשן מיר זיין "ברוכם הבאום".

אין אפריל און אין אנהויב מאָ דאס יאר, האבן אין ישראַל געווילט אלס געסט פון ארגונטינע, אונדזערע לאנדסלייט קיפערמאָן און חיים נאַדעל, בײַידע זענען זיַּי פון די טיכטיקטש מיטגלידער פון קראֹמענִיגער לאנדסלייט פֿאָראַאיַּן און בווענאָס=איידיעס. בשוח זיַּיגער באָזּוּר דאַ האָבן זיַּי אוֹיף זיַּיךְ בענומען די טרחה זיךְ צוּ זען מיט אַסְּךְ קראֹמענִיגער אַין ישראַל אַון בעבראָכָּת זיַּי גַּרוֹסָן פון זיַּיגער קְרוֹבִים אַין אָרגונטינע.

אוֹיף דער פֿיַּיעַרלעכָּר אוֹיפֿנָאמָּע זיַּיגער, אַין דער לעוֹינְזָאָן=בִּיבְּלִיאָטָעָק האָבן זיךְ פֿאָרוֹזָמָלֶט אַ גַּרְעַטָּרָע צָאָל קְראֹמענִיגער.

דער אָוּונֶט אַיז אַדוֹרָן אַין אַ גַּעַהוּיַּבְּגָעָר שְׁטִימָנוֹג אַון אַין אַ האָרְצִיקָּעָר אַטְמָאָסְפָּעָרָע. אַין דעם ווּעָרְטָעָר אוֹיסְטָמָשׁ האָבן זיַּי זיךְ בַּיַּידָּע באַטְיַּילִיקָּט מִיטָּרִיד פֿוֹל מִיטָּטָּם אַון הוּינְטָעָדָעָס. מִיר האָבן פון זיַּי בעהערט ווּאָס עַס ווּעָרָט גַּעַטָּאָן אַין זיַּיגָּע לאַנדְסְלִיט פֿאָראַאיַּן אַין באָזּוּג. צוּ זיַּיגָּע מִיטָּלְדָּר, צוּ דעם אַנדְעָנָק פון אַונְדְּזָעָר קְדוֹשִׁים, צוּ מִדְּינָה יִשְׂרָאֵל וְאַחֲרָוּן אַחֲרָוּן צוּמָּאָרְגוּן יוֹצָאִי קְרַמְנִיךְ אַין יִשְׂרָאֵל.

מִיטָּא גַּעַפְּרִיל פון ווּאָרְעָמָּעָר בְּרוֹדְעָרְשָׁאָפָּט האָבן מִיר זיךְ גַּעַזְעָנָס מִיטָּא די טִיְּיעָרָע גִּיטְּטָעָט אַין אָוּונֶט.

חרומות פון אוֹיסְטָלָאנְד

מִיר זַעַצְנָן דָּאַ פֿאָרָר די רְשִׁימָה פון די שְׁפָעַנְדּוֹגָעָן, ווּעָלְכָּעָ מִיר האָבן פֿאָרְעַפְּעַנְטִיכָּט אַין דער העפְּט "קּוֹל יוֹצָאִי קְרַמְנִיךְ" נוּמָּעָר 2, אַ טִּילְפָּון די גַּלְעָטָר זַעַנְעָן מְלַכְּחָהִילָּה אַנְגְּבָעְמָרָקָט בעוֹאוֹרָן פֿאָרָר באַשְׁטִימָט צוּוּעָקָן אַון אַ טִּיל → לְטוּבָת דעם מְפָעָל הַזְּכָרוֹן. די שְׁפָעַנְדָּעָר פון סּוּמָּעָן ווּיַּיְּנִינִיכָּעָר פון 25 דָּאַלָּאָר ווּעָרָן דָּאַ נִישְׁתָּאָרְגָּעָרְבָּנָת.

דאָלָאָר

לְטוּבָת "קּוֹל יוֹצָאִי קְרַמְנִיךְ"

33	8.67	8.67 - קְראֹמענִיגָּע לְיַל פֿאָראַאיַּן אַין אָרגָּונְטִינָע, אַיבְּעַרְגְּשִׁיקָּט דָּוָרָךְ מ. כ"ץ
50	1.68	1.68 - אַהֲרָוּן גַּעַלְעָרָאָנְט, אַיְתָּאָלִיעָ
55	4.68	4.68 - קְראֹמענִיגָּע לְיַל פֿאָראַאיַּן אַין אָרגָּונְטִינָע דָּוָרָךְ ח. מָאָרְדִּישׁ
50	5.68	5.68 - בְּנִימִין בָּאָרְשָׁאָפָּט, נִיוּ-יִאָרָק
25	6.68	6.68 - הַילְדָּה שְׁוֹוָאָרְצָאָפָּל-רוּוִיט, נִיוּ-יִאָרָק
55		פֿוֹן פֿאָרְשִׁידָעָנָע לְאַנְדְּסְלִיט אַין אַמְּעָרִיקָע פֿאָרָר פֿאָרְשִׁידָעָנָע פֿאָרָאוֹיִס אַנְגְּבָעְמָרָקָט צוּוּעָקָן

100	4.68	4.68 - יִצְחָק וּוֹאָקְמָאָן, נִיוּ-יִאָרָק פֿאָרָר נְוִיְּטָבָאָדָרְפִּיבָּע
25	4.68	4.68 - נָאָרָמָאָן דָּעַטְעָר, נִיוּ-יִאָרָק פֿאָרָר נְוִיְּטָבָאָדָרְפִּיבָּע
160	6.68	6.68 - וּוֹאָלָף שְׁנִיְּדָעָר, דָּעַטְרוּוּת, אַלְטָפְּרִיזָע פֿאָרָר זַעַמְדָּעָנָע דָּעַרְשָׁאָפָּט צוּוּעָקָן

80	4.68	4.68 - גַּטְעָ. קִיפְּעַרְמָאָן פֿוֹן. בּוּעָנָאָס אַיְירָעָס, בַּעַת אַבְּזָוּר אַין יִשְׂרָאֵל
100	5.68	5.68 - יִצְחָק וּוֹאָקְמָאָן נִיוּ-יִאָרָק, בַּעַת אַבְּזָוּר אַין יִשְׂרָאֵל
100	5.68	5.68 - בְּנִימִין בָּאָרְשָׁאָפָּט, נִיוּ-יִאָרָק
100	5.68	5.68 - קְראֹמענִיגָּע סָאָסִיִּיתָאָרָק אַין נִיוּ-יִאָרָק

ברוכחים הבאים!

막ם דעטער

דאם 7-טן يولַי ווועט קומען קיין ישראל אויף א קורצן באזורך מאקס דעספער מיט זיין פרוי קלארע פון קאנדאָע, דאם איז זיעער צוּוִיַּיטער באזורך אין ישראל.

דאם מל ווועלן זיַּיךְ דא טרעפֿן מיד זיעער זוֹן אונַן שנוֹר, ווועלכּע מאָכֵן דורך א וויסנשאָפֶט-דיַּפְּלָאָמָּע אַין דעם "הַדְּסָה" מעדעציַּגְּנִישָׁן-צענטער אין יְרוּשָׁלַּיִם.

מאקס דאספער איז טיבטיק צוּוִישָׁן אונַנדְזָעָר לאַנדְסְּלִיט אַין קאנדאָע אַן אַיז אַן אַיבָּעָר-געַגְּבָּעָנָּעָר פְּרִיְּנָּט פון אַונַּדְזָעָר לאַנדְסְּמָאָנְשָׁאָפֶט אַין יְשָׁרָאֵל. ער האט מיט זיין אַינְגְּזִיאָטְיוֹן אַן אַנְשְׁטָרָעָנְגָּוָּגָּב גַּעֲשָׁאָפָּן באַדְיִיטָעָנְדָּע גַּעֲלָטָעָר פָּאָר אַונַּדְזָעָר טָעַטְקִיָּיט דָּאָ. ער שְׂטִיכִּיט מיט אַונַּדְזָעָר אַין אַ באַשְׁטָעָנְדִּיבָּן קָאנְטָאָקָט.

דוד רַאֲפָאָפָּאָרֶת

דעם 23-טן يولַי קומט צו אַונַּדְזָעָר אויף אַ באַזְוֹר דוד רַאֲפָאָפָּאָרֶת פון נְיוּ-יָאָרָק. ער אַיז יַעַצְתָּ עַקְרָעָטָאָר פון דעם קְרָעָמָעַנִּיצָּעָר לאַנדְסְּלִיט פָּאָרָאַיִן דָּאָרָט.

דוד רַאֲפָאָפָּאָרֶת חָאָט אַין לוֹיף פון יַאָרָן רַעֲדָאָגִירָט אַן אַרוּסְּבָּעָגָּבָּעָן אַ יִיְדִּישָׁן דָּרְיִיָּסָּמָּאָנְשָׁלִיכָּבָּן זְשָׁוְרָנָאָל אַין נְיוּ-יָאָרָק. אַיְגִּינִּיקָּעָ פון זְשָׁוְרָנָאָלָן עַנְתָּהָלָטָן לִידְעָר פון דַּאֲפָאָפָּאָרֶת סָּפָּעָן, ווּלְכָעַ צְעַנְעַן בְּעוּווִידָמָעָט קְרָעָמָעַנִּיךְ, אַן צְיִיכְבָּנָעַ זַיְּךְ אַוִּיס מִיט פִּיל לִיבָּעַ אַן בְּעַנְקָשָׁאָפֶט צְוַּיְּהָן הַיִּמְ-שְׁטָאָט מִיט זְיִינָעַ אַוְמְגָעָקָוּמָעָנָעַ יִדְיִישָׁע בְּרוֹדָעָר דָּאָרָט.

צְוַּיְּהָן רְשִׁימָה אַין "קְרָעָמָעַנִּיצָּעָר יַזְכֵּר בּוֹךְ" פון אַרְגָּעָנְתִּינָּעָ פָּאָרָעָנְדִּיקָּט רַאֲפָאָפָּאָרֶת מִיט דִּיןְפָּאָלְגָּעָנְדָּע ווּעַרְטָעָרָוּ:

אַז אָפְּשָׁר אַיז נָאָךְ עַרְגָּעָץ דָּא אַ קְרָעָמָעַנִּיךְ. נָאָךְ אַזְוִי ווּיְכָעָן זַיְּךְ נִישְׁתָּפָּאָרְשָׁעָלָן אַיְמָן יִאָסְטָעָר, אַ הִימָּל אַן אַ גָּאתְ, אַזְוִי קָעַן אַיְךְ זַיְּךְ נִישְׁתָּפָּאָרְשָׁעָלָן אַ קְרָעָמָעַנִּיךְ אַן יִדְןָן".

פָּרָטָה

צְוָם יִאָרְצִיָּת פון דָי גַּעֲפָאָלָעָנָע זַיְּךְ אַונַּדְזָעָרָע

יעל דָּרָוָן

דעם 9-טן יְוָנִי 1968 אַיז אַוִּיגְעָפָאָלָן דָּעָר יִאָרְצִיָּת פון יַעַל, דָּעָר זַוְּן פון סִימָה אַונַּדְזָעָר יְרוֹן-קְרָעָמָעַנְטָשָׁאָקִי. ער אַיז גַּעֲפָאָלָן אַין דעם זְעַקְסְּטָעַגְיִיקָּעָן קָרִיבָּ. אַ מְאַנְגָּרָאָפִיעָן זְעַגְּנָן אַיְמָן הַאֲבָן מִיד פָּאָרָעָפָּנְטָלִיכָּט אַין "קּוֹל יְוֹצָאִי קְרָמָנִיךְ" נָוָמֵר 2.

צְוַּיְּהָן זַיְּךְ יִאָרְצִיָּת הָאַט דָּעָר קִיּוֹז עַיְן הַשּׁוֹפֶט, וּוּוֹ יַעַל אַיז גַּעֲבָרָאָכָּט גַּעֲוָוָאָרָן, אַרוּסְּבָּעָבָּן אַ בּוֹךְ גַּעֲוָיְדָמָעָט זַיְּךְ נָאָמָעָן. אַ ווּיְכָטִיקָּן פְּלָאָץ אַין דעם בּוֹךְ פָּאָרָעָמָעָן זְיִינָעַ בְּרִיוֹו צְוַּיְּהָן דָי עַלְתָּעָרָן אַן חֲבָרִים. אַיְן אַטְדָּה דְּבִרְיוֹו דָרִיקָט זַיְּךְ אַוִּיס זַיְּךְ אַיְדָעָלָעָן נָאָטָר אַן טִיפְּפָעָר פָּאָרָשָׁאָנָד.

צום יארציזיט פון אבשלום צידון, דער זוֹן פון חנה אוֹן שמואל ציזין, וועלכער איז געאפלן אין זעקסטונגין קרייג, האט זיך א גרויסער עולם פון זיינגע ארביזיטס-חברים, פריזינט אוֹן בני-העיר פון חנה מיט שמואל פארזאמלט אוֹיף דעם מיליטערישן אפשניזט פון בית-עלם קריית שאול תל-אביב.

א מיליטערישער חזן האט בעדאנט די פאסיקע חפילותות אוֹן דער אנטירער פון "קרן הימלאות" האט אין ווארטער ווערטער אים מטאָפֿיד געווען.

א קורצע צייט פאר דעם, ערבי יומ העצמאוּת, האט מען אין א ראייא פראגראם, געווידמעט די בעפאלענע זוֹן, פון ישראַל איבערגעבעבן א שמוּעַם פון א 7 יאַריך קינד מיט א פֿאַרְשְׁטָעֵר פון ראייא, די ווערטער פון יינגעלע עופֶר, זוֹאָם האט דערציילט וועגן זיינַע בעפאלענע פֿאַטְעֵר, האָבָן שטארק גערירט די העדער פון די טויזנטער צוחערער. אט דאס קינד, איז אבשלום ז"ל זוֹן, חנה מיט שמואל אַיִינְקִיל.

איך האט דער באוועסטער זשורנאליסט רפאָל בשן פֿאַרְעָפֶעַנְטְּלִיכְט אַברְיִיטְן אַינְטְּרָוּוּי אַיְן "מעריב מיט אבשלום" פֿרְוִי אוֹן מיט עופֶר".

אלֵי רְגֵב ז"ל

דעם 4.6.68, איז דורך א מינע, וועלכע אראבער האָבָן אונטערגעלייגט אוֹיף דעם באָדָען פון קיבוץ מפוז-חיים, דערהרגעט געוווארן דער 25 יעריגער אלֵי רְגֵב.

אלֵי רְגֵב איז דער איידעם פון יעקב חסיד ז"ל, ר' מרדכי חסיד ז"ל. אלֵי האט בעהיראַטער די טאָכְטָעֵר פון יעקב אוֹן רעה, בלחה, אוֹן געוווען מיט זיינַען אַחֲרֵי אַיְן קְבוֹצָת בְּנָהָת. אלָס קינד פון 5 יאָר אַיְן אלֵי מיט זיינַען עלטערן עולָה געוווען קיינַע ישראל פון לּוֹבֶּן. צוֹ דער קְבוֹצָה האָט עַר זיך אַיִינְגָּשְׁלָאָסָן עַרְשָׁת נָאָך דער חֲתוּנָה מיט בלְהָהָן. פון פֿאַר אַ דִּיפְלָמִידְעֵר לְאַנְדוּרִיטְשָׁאָפֶט אַינְטְּרָוּקְטָאָר, האָט עַר זיך מיט לִיבָּן אוֹן לעַבְּן אַפְּגָעְבָּעָבָן דער ערְדָּאָרְבִּיט אַיְן קְיבּוֹז.

זיינַע אַיִבְּרָגְּבָּעָבָּהָיִיט צוֹ זיינַע פֿרְוִי, טעכטערל גִּילָּת אוֹן שְׂוֹוִיגְּעֵר רְעִיהָ, האָט אַרְוִיסְגָּעָרְוָפֶן באָוֹאוֹנְדְּעָרְוָנְג באָ יְעָדָן. אַט דאס, ווי אוֹיך לעַבְּנָסְלוֹסָט וועַרְן אוֹיסְגָּעְדְּרוֹקָט אַיְן זיינַע ברְיוֹו פון שלאָכָט פֿעַלְדָּעָר.

מִיר וּוּעָלָן דָּא בְּרִינְגָּעָן נָאָר צּוֹוִיִּי צִיטָאָטָן פון זַיִּי, וּוּלְכָעַ וּוּעָלָן דָּאָם אַמְבָעָסָטָן אוֹיסְדְּרוֹקָן.

8.6.67 ירושלים

"... שויין עטליכע טיג ווי קלוביַּיך זיך דיר צוֹ שְׂרִיבְּבָן אַפְּילָו נָאָר אַ פֿאַר ווערטער בלוייז דיך צוֹ באָרוֹאַיקָּן, אַבעָר, ליידער, האָבָן איך דאס נִיט גַּעֲקָעָנָט אוֹיסְפִּירָן, ווַיְיִיל מִיר האָבָן גַּעֲפִירָט אַ שְׂוּעָרָן אוֹן אַכְּזָרְיוֹתְדִּיגָּן קָמְפָּאַיְבָּעָר דָּאָסָטָלְטָן יְרוּשָׁלָם. ווי דָו זַעַט יְעַצֵּט בֵּין איך גַּעֲבְּלִיבָּן גַּעֲזָוָנָד אוֹן שְׂטָאָרָק...".

אוֹן נָאָר זַיִּן אַנְטִיל אַיְן דָעַם באָוֹאוֹסָטָן שלאָכָט אַיְן כְּרָמָה, די "אל פְּאַתְּחָה" נַעֲטָה

אין "ירדן" שמיינט ער.

... ווֹז דו זעט ביז אַיְךְ ווּידָעֶר אֲרוֹזִים אֲפִילוּ אָז אַקָּרָא. שְׁרַקְלִיל אָז
ערשיטערנד אַיְךְ אַלְעֵם גְּעוּווֹן. אַמְתָּה, דָּאָס קְוָמָת נָאָר אַלְצָנִיט צָו דָּעַם וּוָסָעַס אַיְץ גְּעוּווֹן
איַן יְרוּשָׁלָם, אַבְּעָר דָּפָר וּוְיִלְגָּן צָו בְּלִיאָבָן לְעָבָן אָז אַומְצָזָעָרָן זִיְּךְ אַיְיךְ אַחֲיִים אַיְץ
גְּעוּווֹן פּוֹנְקָט וְזִי דָאָרָט.... אַיְץ מַעֲבָלִיךְ אַנְטִילְלְגָּעָמָעָן אָז דָּאָס
אָז נִיטְגָּעָטָרָאָן וּזְעָרָזָן? מַעֲנְשָׁתָן זָאָגָן אָז דָּאָס אַיְיךְ אַמְזָל, אַנְדָּעָרָעָן וּזְיִדָּעָר טַעַנְעָן אָז דָּאָס
איַץ אַסְמָן אָז אָזָא מַעֲנְשָׁת אַיְיךְ אַנְגָּעָצִיִּיכָּנָס צָו לְאָנְגָּעָ 'אַרְגָּן'...."

אוֹז אַט וּזְוִי גָּאָר אַונְגָּרְדוֹוָאַרְטָעַט דָּעַר טַוִּיט הָאָט אַלְיָן גְּעַפְּאַגְּבָעָן.
יהִיָּה זְכָרָה בָּרוֹךְ.

מ. ג.

הַלְכָה לְעֹולָמָם

צִירָה בְּעַרְעָגְשְׁטִיבִּין, דִּי שְׂוּעַטְעָרָפָן רִיבְעַ-זַּיִל אָז בָּעָלָא אַיְץ פְּלוֹצְלִינְגָּס
בְּעַשְׂטָאָרְבָּן. זַי הָאָט דִּי לְעַצְטָעָפָר אַרְשָׁטָרָק גַּעֲלִיטָן, אַבְּעָר דָּאָךְ אַיְץ דָּעַר טַוִּיט אַיְרָעָר
פָּאָר-אַלְעָ קְרֻובִים אָזָן פְּרִיאִינְט גְּעוּווֹן אַונְגָּרְדוֹוָאַרְטָעַט. עַס הָאָבָן זַי בָּאַגְּלִילִית אַוִּיפָּא אַיְרָעָר לְעַצְטָן
וּזְוּבָגָדִי קְרֻובִים אָזָן קְרֻעְמָעַנְגְּצָעָר. אַיְרָעָר קְבָר גְּעַפְּוֹנָשׁ זַיְךְ אַיְיךְ שְׁכַנְתָּה מִשְׁאָר מַאֲגָס אַוִּיפָּא דַע
בַּיַּחַד עַולְמָם אָזָן רְחוּבוֹת.

יהִיָּה זְכָרָה בָּרוֹךְ.

בָּעָלָא גְּרִיגְבָּעָרְגָּס, דָּעַם 30.1.68 אַיְץ גְּעַשְׂטָאָרְבָּן דִּי פְּרוּזָי בָּעָלָא, נְחוֹם
גְּרִינְגְּבָרְגָּס וּזְוִיְּבָ, גְּיַבְּדָל לְחַיִּים. זַי אַיְץ גְּעוּווֹן דִּי אַיְינְגְּצִיקָעָמָטָעָר פָּוֹן אַיְרָעָר דָּעַר אַיְן
קְרֻעְמָעַנְגִּיצָּס, וּוּלְלָכָעָהָט זַיְךְ גְּעַרְאָטָעְוֹוָעָט פָּוֹן דִּי רְוָצְחִיםָּס גְּעַבְּלָן.
זַי הָאָט גַּעַהְאָט דָּעַם גַּרְוִיסָּן זְכוֹת צְוֹזָאמָעָן מִשְׁתַּדְיָעָר, אַיְידָעָמָט אָזָן אַיְינְגִּיקְלָעָר,
עַולְהָ זַיְיכְּ קִין אַרְצָ-יִשְׂרָאֵל, הָאָט גַּעַהְאָט דָּעַם זְכוֹת צָו זַיְעַן דָּעַם אַוִּיפְּקָוּם פָּוֹן מִדִּינָה יִשְׂרָאֵל,
אָזָן הָאָט אֲפִילָן זְכוֹה גְּעוּווֹן, קְוֹרֶץ פָּאָר אַיְרָעָר טַוִּיט, בִּיְצָוְזִין אַוִּיפָּא דָעַר חַתּוֹנָה פָּוֹן אַיְינְגִּיקָל,
שְׁרָחָ בְּרוֹנִיה אָזָן מִילָּעָק טִיְּטָעַלְמָאָן טָאַכְטָעָר.

יהִיָּה זְכָרָה בָּרוֹךְ.

אַבְּרָהָם פִּינְיָעָר, דָּעַם לְעַצְטָן וּזְיִנְטָעָר, אַיְיךְ אַבְּרָהָם פִּינְיָעָר נָאָר אַשְׁוּעָרָרָעָר קְרָעָנָק
גְּעַשְׂטָאָרְבָּן. עַר אַיְיךְ פָּוֹן דִּי עַרְשָׁטָעָר, וּוָסָעַס הָאָבָן אַיְן דִּי לְעַצְטָעָר. יַאֲרָן עַולְהָ גְּעוּווֹן פָּוֹן אַרְגָּעָנְטִינְגָּעָ.
שִׁיטָּעַדְלָלָעָהָט הָאָט עַד צְוֹזָאמָעָן מִשְׁתַּדְיָעָר, יַאֲרָן פָּוֹן קְלִילָה, אָזָן וּוּעָן עַד
חַאֲשָׁה זַיְךְ שְׁוִין צְוֹגְעַפְּאָסָט צָוָם לְאַנְדָּה, הָאָט אַיְם דָעַר אַכְזָרִיוֹתִיקָעָר טַוִּיט אַוּוּקְגַּעַנוּמָעָן.
פִּינְיָעָר אַיְיךְ גְּעוּווֹן אַנְדָּעָר צְוֹזָאמָעָן קוֹנְפָּטָן, וּוּלְלָכָעָהָט זַיְינְגָּעָן פָּאָר אַיְם אַלְעַמָּל גְּעוּווֹן אַנְדָּעָר
אַגְּגָעָנְגָּעָמָעָן אַיְבָעָרְלְעָבָעָנִישָׁ.
אַיְבָעָרְגָּעָלָאָזָט אַפְּרוּזָי, זַיְינְגָּעָן אַיְבָעָרְגָּעָבָעָנָעָן בָּאַגְּלִילִיטָעָר אַיְן לְעָבָן.

יהִיָּה זְכָרָה בָּרוֹךְ.

שרה פרידעל, אין פחה תקוה איז אין טיפער עלטער געשטארבן די אלמנה פון ר' מענDEL פרידעל. זי האט זיך בעפונגען לאנגע יארן אין ישראל אונז בעוועינט צוזאמען מיט איר טאכטער נעמי אונז איידעם בונים טפעקטאר. דער זונ אירער אברהם איז א לאנגיארייקער חושב פון ירושלים. זי האט אויך געלאזט א טאכטער אין אמעריקע.

יהיה זכרה ברוך.

רוחמה רוכל
דעם 14-טן ינואר 1968 איז געשטארבן נאר א הארץ אטאק יצחק רוכלס פרוי, רוחמה,
אין עלטער פון 66.

געבוירן אין פחה-תקוה, בערט צו דער באווארטער פAMILIUS שטאמפער, פון די גרייגדרט פון "אם המושבות", פחה-תקוה.

אין דער צייט פון רוחמהס יוגענד איז פרגעוקומען א געראנגל אין אלע יידישע קאלאנייט, אונז אין פחה-תקוה באזונדערט, צווישן די אייגנטימער פון לאנדוירטשאפטן, אונז די יידישע ערדי-רביעיתער איבער פראגן פון עבדה עברית, אונז עס האבן זיך געשאפן צוויי אנטאגאניסטייש לאגערן. רוחמה וועלכע האט לויט איר אפשראט געהרט צום ערשות לאגער, האט בעהאט דעם מוט זיך שטעלן צו דער זייט פון די ארביעיתער אונז זיך אונשליסן איז "הסתדרות"

אייד לעבנס וועג איז פול בעווען מיט אינטנסיווער גזעלאטיליכער אקסייזוועטעס. זי האט זיך פיל אפגבצעבן דער ערציירישער טעטיקיט פאר דערוואקסען, באזונדערט חימנער אונז אנדערע מזרח געמיינדעם, צו וועלכע זי האט א באזונדערן צוגאנג בעהאט.

רוחמה איז בעווען צווישן די גריינדר פון דער פארדיינטפולער פרויין ארביעיתער ארגאניזאיציע "ארבען אמהות עובדות" אונז אין אלע יארן בעווען זעהר טעטיג.

זי איז בעווען א ליב האבערן פון דער ארץ-ישראל נאטור אונז אירע אלטער-טימליךיקיטן ווי אויך פון חנ"ר פארשונגען. אויך די בעביטן האט זי אפט געהאלטן פאפולערע פארטראגן פאר די תל-אביבער פערעפעריע אינזווואינער.

רוחמה האט מיט אינטערעס אונז פריינדשאפט זיך באצוויגן צו דער טעטיקיט פון קראמעניצער ליל פאריזן. זי איז אונז אפט געקומען צו הילך מיט א גוטער עזה אונז דערמו-דרםונטערנד וווארט.

חאטש זי האט קראמעניצ קייןמאל ניט געזען, האט זי אסך בעווארט וועגן קראמעניצער לעבענס שטיגער, עפייזאן אונז טיפן.

מיר וועלן אייביך געדענקיין די גאטספריינדליךיקיט אירע בשעת אונדזערע באגעונגין בא זי איז הויז, אין משך פון אונזער כמעט 25 - ערייגער טטיקיט.

ברוך זכרה.

צוליב א פאר שטיווועלעטען

וועגן בנימין בארשאָפּ, אוונזער בכבודיגן לאנדסמאָן אין ניו-יורק האבן מיר פילעס בעהערט זייפּ דער קראַמענִיעֶר ליל פֿאַראַיִן איז געוגינדעת געוווארן, אַ קײַמָּאַלְּן פֿוֹן 26 יָאָר.

אבער פֿאַר די עלאָערע עסקנִים אין קראַמענִיעֶר איז ער באַקאנַט געוווען נאָר אין די יָאָר, זועלכּע זיינָען געקומען באָלֵד נאָכֵן ערשְׁטָן ווועלְט קְרִיגְ, וווען הילְפּ איז דריינְגָּעָנדּ נוּוִיטִיג געוווען.

בנימין בארשאָפּ גדרינְדָּעט דָּאָן די קראַמענִיעֶר הילְפּ סָאַסִּיאַאָטִי אין ניו-יָאָר. אָוָן פֿוֹן דָּאָן פֿלִיסְטִינִיעֶר הילְפּ קְיִינִין קראַמענִיעֶר, אָוָן בִּין די לעצְטָע יָאָרָן פֿוֹן אִידּ עַקְזִיסְטָעָנִץּ. ער אָוָן זִיינָען חֲבָרִים דָּעַצְן פֿאַר צָו שְׂטִיצְן זִיְעָרָעּ בְּרוּדָעָר פֿוֹן דָּעַר אלְטָעָר הַיִּים אַיְבָּרָאָל, וּוָאוּ זִיינָען פְּאַרוּוֹאָרָפּ גַּעֲוֹוָאָרָן.

זאָךְ לאָנְגָּע יָאָרָן פֿוֹן שְׂוּעָרָרָעּ אַרְבִּיטָה האָט ער זִיךְ יָעַצְטּ צְוָרִיקְגָּעָזְוִיָּגּוֹן פֿוֹן די בִּינְזָעָם אָוָן אַיְזּ פְּרִיּ גַּעֲוֹוָאָרָן אָקוֹק טָאָן אָוִיףּ צְוָרִיקּ. אָלְטּ פּוּעָל יְוָאָה דָּעָרְפּוֹן לִיגְטָה דָּאָ פְּאַרְנְדָּאָ פְּעַקְלָה בְּרִיוֹו זִיינָעָן. פֿוֹן זִיךְ שִׁילְתּ זִיךְ אָוִים דָּאָט גַּשְׁטָאָלָט פֿוֹן אַהֲרָזִינָּגּוֹן פְּאַלְקָם מַעֲנְטָשּׁ.

מִיר דָּרוֹקָן אַטְיִיל פֿוֹן זִיךְ יָעַצְטּ, די אַיְבָּרִיגָּעּ אַיְן פְּאַלְגָּעָנְדּ נָוּמָעָר, אָזּוּי וּוּיִי זִיךְ שְׂטִיצְן אָוָן גִּיעָן, אַיְן זִיְיעָרָה רְוִיְעָרָה אַוְנוֹפָאָרָמִיטְבָּאָרָקִיטּ אָוָן דִּירְעָנְדָעָר אַפְּנָהָאָרְצִיקִיטּ.

מ. ג.

אַ קְוָרָצָעּ הַקְּרָמָה

חַשְׁוּבָּרָה הַעַדְרָכְלָיְ!

אִיךְ ווַיְלִזְקָרְבָּן פְּאַרְשְׁטָאָלָן פְּאַר אִיךְ. מִיְּן נָאָמָעָן אַיְזּ בְּנִימָיּן באַרְשָׁאָפּ, אַ קְרָעָמְעָנִיעֶר זִיךְ, וּוָאָסּ לְעַבְתּ שְׂוֹין 65 יָאָר אַיְזּ נְיוּ-יָאָרָק. אִיךְ בִּין זַעַהָר וּוּנְגִיבּ עַוּולָם בְּאַגְּאָנְגָּעָן צָו דָּעַר מַעֲדָשָׁיִיטּ, אַיְבָּרְהַוִּיפּטּ צָו מִיְּנָעָן קְרָעָמְעָנִיעֶר לְאַנְדָּסְלִיטּ. אִיךְ בִּין גַּעֲגָנְגָּעָן אַגְּלִיכְיִין וּוּגְשָׁהָרּ אַלְעָמִינָּעָן יָאָרָן. אִיךְ הַאָבּ שְׂוֹין דָּעָרְלָעָבָטּ אַשְׁיָּינָעָן עַלְטָפּ, 82 יָאָר. צְוָרִיקּ מִיטּ 2 מְאָכָּתָן חַאָבּ אִיךְ מִיטּ מִיְּן פְּרוֹיּ אָוָן קִינְדָּעָר, צְוָזָאמָעָן 8 פְּעַרְזָאָן, גַּעֲזָאלָטּ קְוּמָעָן קִיְּינָעָן יִשְׂרָאָל. קְרִיבָּה אַבְּפָרְדּ מִיְּן אַיְידָעָם אַיְן הָאָרֶץ אַטְאָקּ, אָוָן נָאָכָּעָר פִּיהָל אִיךְ זִיךְ נִיטּ אָזּוּי גּוֹטּ. אָפְּשָׁר אַיְבָּעָאיָהּ, חַלְוָאָיּ!

אִיךְ הַאָקּ אַז אִיךְ ווּעַט זִיךְ קָאנָעָן דָּוְרְכָּלָאָפּ אַיְן מִיְּנָעָן גְּרִיְיזְן, אָוָן מִיְּן שְׁלַעַכְתּ שְׁרִיבְּגָן, דָּאָסּ אַיְזּ דָּאָטּ בְּעַסְטָעּ וּוָאָסּ אִיךְ קָאנָ. אַיְן קְרָעָמְעָנִיעֶר זִעְנָעָן מִיְּנָעָן לְעַהְרָעָר גַּעֲוֹוָעָן 2 בְּרִידְעָרָה, שְׁכָנִים אָוָן חֲבָרִים, גַּעֲוֹוָאָסְקָן צְוָזָאמָעָן: אַיְיזְקִיק אָוָן מַטְיִיעָ קָאָרְנִיכּ. אִיךְ הַאָבּ שְׁיִידְעָ 20 קְאָפִיקָּעָסּ אַזְוָאָרָן צְוָזָאמָעָן 8 פְּעַרְזָאָן, וּוָאָסּ אִיךְ הַאָבּ שְׂוֹין פֿוֹן לְאַנְגּוֹ פְּאַרְבָּעָטָן. מִיְּן זִידְישָׁ הַאָבּ זִיךְ גַּעֲלָרְנָסּ בְּיִי אַיְיזְקִיק שְׁרִיבְּגָעָר בִּין אִיךְ הַאָבּ גַּעֲקָעָנָטּ שְׁרִיבְּגָעָן אַשְׁוֹרָה-גּוֹרָם. עַמְּ דָּעַתְּה אָרִים אַז אִיךְ בִּין נִיטּ אַיְזּ גַּעֲוֹוָרָהּ צָו זִיךְ אַיְזּ אַשְׁרִיבְּגָעָר - עַמְּ הַאָט מִידּ גַּעֲפָעָלָטּ דָּעַר שְׁלִיסְעָל. אַיְן מִיְּן סְטָאָלָעָרִיּ הַאָבּ אִיךְ אַלְעָם גַּעֲקָעָנָטּ. מִהְאָטּ מִיר גַּעֲהָלָטּ

פאר א קינצלער, אבער צום שרייבן האט מיר געפעהלט דער ווילן אוון מעשים. אין קראמענץ' האב איך געדארפט ארבײַטן 14 שעה אין טאג'. אין אמעריקע בין איך בעווען פארנוומען מיט די לאנדסלייט. מיר האבן פערמאגט אלע די זעלבע קענטענישן אבער ליבשאפט איבינער צום צוועיטן איך אין 1903 בעווען מעד ווּי אין 1968.

ז'וּט מיר געגרייסט מיט איזיער פאמיליע. איך גרים אויך אלע קראמעניצער אוון לאנג' לעבן זאל מדינח ישראל.

בנימין בראשאָם

צוליב א פאר שטיווועלעטן

אצינד וויל איך דערצעהָלן ווּי אֶזוֹ אִיבָּעָר אַפָּאָר שְׂטִיוּוּעַלְעַטְן בֵּין איך געפֿאָרָן קִיְּין אַמְּעָרִיקָע.

אט אֶזוֹ אַיז די פָּאַסְּיְרוֹנָג.

מיין חברס א ברידערל האט זיך געלערנט ביי ווּאלָף שׁוּסְטָעָר די מלאָכה. ער פְּלָעַגְט מאָכָּן די בעסטע שִׁיך. קומט אַרְיִין אַפְּרִיךְ מִיט זִיְּינָעָם אֲשִׁיגָּעָץ אוון באַשְׁטָעַלְט אַפָּאָר שְׂטִיוֹוּ-עלעטן פָּאָר 9 רָוְבָּל. דָּאָנְעַרְשָׁטָאָג קָוָמָט דָּעַר פְּרִיךְ מִיט דָּעַם שִׁיגָּעָץ אָפְּצָוּנָעָמָן די שְׂטִיוּוּעַלְעַטְן זַעַנְעָן זַיִּי אַבָּעָר צַוְּקִילִין אָוִיףְּ אַיִּם. דָּאָרָף מַעַן מאָכָּן אַפָּאָר אַנְדָּעָר שִׁיך. וּוּאלָף שׁוּסְטָעָר דָּאָרָף אַבָּעָר האָבָּן די 4.50 אוִיףְּ שְׁבָּחָ, וּוּיל דָּעַר פְּרִיךְ האָט אַיִּינְגְּזָאָלָט 50. שִׁיקְט ער אַרוֹדִים מִין חַבָּרָס ברידערל פֻּרְקוּיְפָּן די שִׁיך. קומט ער צוּבוֹיִין צַוְּמִיר די שִׁיך אוֹן זַאְגָּט מִיר אָז אַיך קָעָן זַיִּי קוּיְפָּן פָּאָר 4.50 רָוְבָּל; אַיך מַעַט אָז די שִׁיך אוֹן אֶזוֹ וּוּי בעוּאוֹנָשָׁן!

אַיך האָב אָפְּיַילְוּ נִיט גַּעֲקָעַטְשָׁתְּ חַלְוָמָעָן פָּוֹן אָזְלָכָעָ שִׁיך. אַיך האָב גַּעֲוָוָסָט וּוּאוֹ מִין טָاطָעָ האַלְמָט דָּאָם גַּעַלְט, מִין גַּעַלְט, אַיך דָּעַר אַלְטָעָר קָאנְאָפָּעָ - גַּעהָ אָז אָז נָעָם אַרוֹדִים $\frac{1}{2}$ קָעְרְבָּלָאָר, וּוּיל מִין טָاطָעָ אַיז נִיט בעוּוֹן אַין דָּעָרְהִיִּים. וּוּעָן ער אַיז גַּעֲקָוָמָעָן פָּוֹן גַּאַס וּוּיז אַיך אַים דַּי שִׁיך, פְּרָעָגָט ער מִיר וּוּאוֹ אַיך האָב גַּעֲנָוָמָעָן די גַּעַלְט - זַאְגְּ אַיך אַיך דָּעַר.

קָאנְאָפָּעָ. - נָוָ, נָוָ - ער האָט גַּעֲנָוָמָעָן שְׁרִיְּיָעָן אָז ער אַיז מַעַהְרָ קִיְּין טָاطָעָ נִיט - מַעַן פְּרָעָגָט נִיט בֵּין אַסְּמָאָוָאָלָעָן, טָאַמְּפָרָאָוָוָן. וּוּעָן ער האָט גַּעֲנָנְדִּיגְטָשְׁרִיְּיָעָן - זַאְגְּ אַיך אַים: אַיך דָּעַר קָאנְאָפָּעָ לִיגְטָ דָּאָם מִין גַּעַלְט. נָעָם דַּי שִׁיך אוֹן גַּיבְּ זַיִּי צְוָרִיק צַוְּמִיר וּוּאלָף שׁוּסְטָעָר אוֹן אַיך אָרְבָּעָט מַעַן נִיט בֵּין דִּיר.

בֵּין איך אַדוּעָקְגַּעַגְּאָנְגָּעָן צַוְּמִין פְּעַטָּעָר אַבְּיִשְׁ אָז אַיך וּוּיל אַרְבִּיטָן בֵּין אַים 4 וּוּאָכָּן אוֹן דָּעְרָנָאָךְ פָּאָר אַיך קִיְּין אַמְּעָרִיקָע. מִין פְּעַטָּעָר אַבְּיִשְׁ האָט מִיד צְוָגְעָזָאָט 20 רָוְבָּל מִיט עַסְּן פָּאָר די 4 וּוּאָכָּן. איך אַיִּין גַּעֲוָוָיִיסְטָן טָאגְט האָב אַיך זַיִּר גַּעַזְעָן מִיט אַיז צְבָּרְשָׁשִׁיק אָזְנָעָן ער האָט מִיר גַּעַבְּרָאָכָּט אַפָּס פָּאָר 50 קָאְפִּיקָעָם. וּוּעָן איך האָב גַּעֲנְדִּיגְטָשְׁרִיְּיָעָן פִּיד וּוּאָכָּן - האָב אַיך זַיִּר גַּעֲזָעָנָט. מִיט אלָעָ פְּרִינְדָן אָזְנָעָן מִיט דָּעַר מַשְׁפָּחָה. אַיִּין מִינְיָעָן 17 יָאָר וּוּאָס אַיך בֵּין אלָט גַּעַוְוָן בֵּין איך גַּעַפְּרָאָרָן קִיְּין אַמְּעָרִיקָע. מִין טָاطָעָ האָט מִיר בָּגְלִיאִישָׁ בֵּין רָאְדִּיוֹוִיל, בֵּין דָּעַר גַּרְעַנִּיךְ האָט ער זַיִּר אַוְיְגָעְוָוִיִּינָט, מִיר גַּעֲקָוָשָׁ אָז גַּעֲזָאָט אָז אַיך בֵּין אַגְּסָט קִינְדָן. דָּאָס אַיז בעוּוֹן אַיִּין 1903. מִיט אַפְּעַרְמָעָן פָּוֹן 20 רָוְבָּל האָב אַיך זַיִּן גַּעֲפָוָעָן אַין בָּרָאָד - פָּוֹן בָּרָאָד בָּעַפְּאָרָן קִיְּין לַעֲמָבָרָג. איך האָב בָּאָלָד אַיִּינְגְּזָעָן אָז מִיט 20 רָוְבָּל קָעָן מַעַן נִיט קָוָמָעָן קִיְּין אַמְּעָרִיקָע. אַיִּין לַעֲמָבָרָג אָוִיףְּ דָּעַר סְטָאנְצִיעָה האָב אַיך בָּעַרְעָדָט מִיט יִידְעָן אוֹן זַיִּר דָּעַרְצִיְּלָט אָז אַיך בֵּין אַגְּטָעָר טָאָלָעָר אָז אַיך פָּאָר קִיְּין אַמְּעָרִיקָע אוֹן האָב נִיט גַּעֲנָוָג גַּעַלְט, האָט מַעַן מִיד גַּעֲדָאָט איך זַאְל גַּעַהְן אַיִּין דָּעַם "יְוּנִיאָן" דָּאָרָט וּוּעָט מַעַן מִיד הַעֲלָפָן. אַיִּין דָּעַם "יְוּנִיאָן" האָב אַיך בָּעַקְרִיבָן אַיִּין אַנוּוֹיְיִזְוָנָג וּוּי אֶזוֹ צַוְּמִיר הַעֲלָפָן צַוְּשָׁטָט בֵּין רָאְטָעְדָּאָט. אַיִּין יַעֲדָעָ שְׁטָט וּוּעָט מַעַן מִיר גַּעַבְּן 3-2 טָעַג אַרְבִּיטָס בֵּין סְטָאָלָעָרִיָּי, בֵּין איך וּוּעָל האָבָּן גַּעֲנָוָג גַּעַלְט פָּאָר אַשְׁיָּפָס קָאָרְטָעָ.

אין אוגוסט 1903 בין איך אנגעקומען ק יין ניו-יורק. 6 יאר האב איך בערבייט ביינען - אין 1909 בין איך שוין געוווארן א בעל הבית פאר זיך.

איך האב זיך ניט ווואס צובאקלאגן אויף אמריקע. אין 1912 האב איך חתונה בעהאט מיט א פיין יידיש מיידל, און מיר האבן א זונ, 2 טעכטער, 6 איניגילאך און 3 אוראייניקלאך, און אלע צוזאמען א פAMILIUS פון שלום.

אין די אלע יארן ווואס איך בין געוווען אקטיוו אינ מײַן פאר האב איך בעהאט א גוטן נאמען צוישן יידן און קריסטן. איך בין אויסטגעקומען מיט אלעמען הערצליך און מענשליך. און באזונדערט האב איך ליב בעהאט מײַנע לאנדטליכ און זיַי האבן מיר אויך ליב בעהאט.

אין יאר 1918 האב איך, דער בן סודר ומורה, ארויסגענוומען קיין אמריקע מײַנע טאטע-מאמע און איזוי ארום זיַי געראטטוועט פון דעם שראקליבן גורל פון אונדזער בראדער דארט.

* * *

קָרְבָּן מִלְּפָנֵי תְּהִינָּה

לְאַנְדֶּס מַלְוֹט

פָּזָפָרְתָּאָלָה

אֵין יִשְׂרָאֵל אָוֹן אֹיְסָלָאָנָר